

**KIRMIZI ET ÜRETİM VE TÜKETİM AÇIĞINI KAPATMAK İÇİN ALTERNATİF
BİR YAKLAŞIM: HİNDİ ÜRETİMİ VE SÖZLEŞMELİ YETİŞTİRİCİLİK MODELİ**

Dr. Sibel TAN

Dr. İlkey DELLAL

Ankara

Haziran 2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	vi
YÖNETİCİ ÖZETİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	1
1.2. Araştırmanın Kapsamı.....	3
2. MATERYAL VE METOT.....	4
2.1. Materyal	4
2.2. Metot	4
3. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE HİNDİ ETİ ARZ, KULLANIM VE DIŞ TİCARETİ.....	6
3.1. Dünya'da Hindi Eti Arz, Kullanım ve Dış Ticareti	6
3.2. Türkiye'de Hindi Eti Arz, Kullanım ve Dış Ticareti	7
4. AB VE TÜRKİYE'DE HİNDİCİLİĞE YÖNELİK TARIM POLİTİKALARI.....	8
4.1. AB'de Uygulanan Politikalar	8
4.2. Türkiye'de Uygulanan Politikalar	10
5. HİNDİ YETİŞTİREN İŞLETMELERİN SOSYO-EKONOMİK YAPILARI.....	13
5.1. İncelenen İşletmelerde Nüfus ve Eğitim Durumu	13
5.2. İncelenen İşletmelerin Arazi Varlığı ve Tasarruf Şekli	14
5.3. İncelenen İşletmelerin Ürün Deseni.....	15
5.4. İncelenen İşletmelerde Hayvan Varlığı.....	16
5.5. İncelenen İşletmelerde Alet Makine Varlığı	17
5.6. İncelenen İşletmelerde Kümes Varlığı ve Donanımı	17
5.7. İncelenen İşletmelerde İşletmecinin Sosyal Nitelikleri.....	18
6. MER'A TİPİ HİNDİ YETİŞTİRİCİLİĞİ	20
6.1. Türkiye'de Mera Tipi Hindi Yetiştiriciliği.....	20
6.2. Araştırma Bulguları ve Sonuçların Değerlendirilmesi.....	21
6.2.1. Hindi Yetiştiriciliğinin Toplam Gelir İçindeki Payı	22
6.2.2. Mera Tipi Hindicilik Yapanların Sözleşmeli Tarımla İlgili Görüşleri.....	24
6.2.3. Mera Tipi Hindi Yetiştiriciliği ile İlgili Genel Bilgiler.....	26
6.2.4. Mera Tipi Hindicilik Faaliyeti Yapanların Maliyet ve Yıllık Ortalama Gelir Durumları	31
7. SÖZLEŞMELİ HİNDİ YETİŞTİRİCİLİĞİ	33
7.1. Tarımda Dikey Entegrasyon ve Sözleşmeli Yetiştiricilik.....	33

7.2. Sözleşmeli Üretim Modelinin Faydaları	35
7.3. Türkiye’de Hindicilik Alt Sektöründe Sözleşmeli Yetiştiricilik Modeli	36
7.4. Araştırma Bulguları ve Sonuçların Değerlendirilmesi	37
7.4.1. Üretici Açısından Sözleşmeli Yetiştiricilik Modeli Değerlendirme Sonuçları	37
7.4.2. Firma Üretici Arasındaki İlişkiler Açısından Sonuçların Değerlendirilmesi	39
7.4.3. Sözleşmeli Yetiştiricilerin Teşkilatlanması İle İlgili Olarak Sonuçların Değerlendirilmesi	42
7.4.4. Sözleşmeli Hindicilik Faaliyeti Yapanların Maliyet ve Yıllık Ortalama Gelir Durumları	43
8. HİNDİ TÜKETİM EĞİLİMLERİ	46
8.1. Hindi Eti Tüketen Ailelerin Sosyal Nitelikleri	47
8.2. Hindi Eti Tüketen Ailelerin Gelir Durumları	48
8.3. Hindi Eti Tüketen Ailelerin Gelir Gruplarına Göre Kişi Başına et Tüketim Miktarları	49
8.4. Hindi Eti Tüketenlerin Tüketim Süreleri, Hindi eti Pişirme Sıklıkları ve Tercih Nedenleri	51
8.5. Yılbaşında Hindi Tüketim Alışkanlıkları	54
9. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	55
9.1. Sonuçlar	55
9.2. Öneriler	58
EK TABLOLAR	62
KAYNAKLAR	65

TABLolar

Tablo 3.1. Dünya Hindi Eti Arz, Kullanım ve Dış Ticareti (1999, 2001).....	6
Tablo 3.2. Türkiye Hindi Eti Arz, Kullanım ve Dış Ticareti	7
Tablo 4.1. AB'nin 1995-2000 Yılları Arasında Kabul Ettiği Yumurta ve Kanatlı Eti İthalatı Kota Miktarlar (Ton).....	9
Tablo 4.2. AB'nin İhracat İadesi Vereceği Ürün Miktarı (Ton).....	9
Tablo 4.3. AB'nin Yumurta ve Kanatlı Eti İhracat İadesi İçin Ayırdığı Parasal Miktar (Milyon ECU).....	10
Tablo 5.1. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)	13
Tablo 5.2. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (7 ve yukarı yaştaki nüfus %).....	14
Tablo 5.3. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Öğrenim Düzeyi (7 ve yukarı yaştaki nüfus %) .	14
Tablo 5.4. İncelenen İşletmelerde Arazi Varlığı ve Tasarruf Şekli	15
Tablo 5.5. İncelenen İşletmelerde Ekilen Ürünler	16
Tablo 5.6. İncelenen İşletmelerde Hayvan Varlığı	16
Tablo 5.7. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Alet Makine Sayısı (Adet)	17
Tablo 5.8. İncelenen İşletmelerde Kümes Varlığı ve Donanımı.....	17
Tablo 5.9. İncelenen İşletmelerde Yaş ve Eğitim Durumu	18
Tablo 5.10. Hindi Yetiştiriciliği İle Uğraşma Süresi	18
Tablo 5.11. İncelenen İşletmelerde Herhangi bir Tarımsal Kuruluşa Veya Örgüte	19
Üye Olma Durumu.....	19
Tablo 5.12. İncelenen işletmelerde Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerini Ziyaret Etme Sıklıkları (%).....	19
Tablo 5.13. İncelenen işletmelerde Bankalarla Çalışma durumu (%).....	19
Tablo 6.1. Mera Tipi Hindicilikte İşletme Büyüklüklerine Göre Maliyet ve Yıllık Net Gelir	32
Tablo 7.1. Sözleşmeli Hindi Yetiştiriciliği Yapma Kararını Verirken Birinci Derecede Etkili Olan Faktör	37
Tablo 7.2. Sözleşmeli Yetiştiriciliğe Başlama Kararını Verirken Etkili Olan Diğer Faktörler	38
Tablo 7.2. Firmanın Üreticiye Sağladığı Girdileri Karşılama Oranları	40
Tablo 7.3. Sözleşmeli Yetiştiricilik İle İlgili Olarak En Büyük Sorun	42
Tablo 7.4. Sözleşmeli Hindi Yetiştiriciliği Yapan Üreticilerin Maliyet ve Yıllık Ortalama Gelirleri	45

ŞEKİLLER

Şekil 6.1. Hindi yetiştiriciliğinin toplam gelir içindeki payı %.....	35
Şekil 6.2. Sözleşmeli yetiştiricilik hakkında bilginiz var mı? (%).....	36
Şekil 6.3. Sözleşmeli yetiştiricilik ile ilgili bilgileri nereden öğrendiniz? %	36
Şekil 6.4. Daha önce sözleşmeli yetiştiricilik yaptınız mı? %.....	36
Şekil 6.5. Sözleşmeli yetiştiricilik yapmama nedeni %.....	37
Şekil 6.6. Gelecekte sözleşmeli yetiştiricilik yapmayı düşünür müsünüz? %.....	37
Şekil 6.7. Sözleşmeli yetiştiricilik yapmak isteme nedeni %.....	38
Şekil 6.8. Sözleşmeli yetiştiricilik yapmak istememe nedeni %.....	38
Şekil 6.9. Cıvciv temini %.....	39
Şekil 6.10. Ürünleri alım yerine taşımada sorun var mı? (%).....	39
Şekil 6.11. Entegre firmalar ortak olmak ister mi? (%).....	40
Şekil 6.12. Toplam Üretim Miktarı (baş).....	40
Şekil 6.13. CA/kg.....	41
Şekil 6.14. Ürün teslimi.....	41
Şekil 6.15. Fiyatlar.....	42
Şekil 6.16. Ürün bedeli ödemesi.....	43
Şekil 7.1. Sözleşmeli yetiştiricilikten önce hindi yetiştiriciliği yapıyor muydunuz? %.....	50
Şekil 7.2. Yeterli sermayeniz olsa yine sözleşmeli yetiştiricilik yapar mıydınız? %.....	50
Şekil 7.3. Firma ile yaptığımız sözleşmeleri okudunuz mu? %.....	51
Şekil 7.4. Sözleşmede belirtilen şartlara itiraz hakkınız var mı? %.....	51
Şekil 7.5. Sözleşmede belirtilen şartlar çiftçinin lehine mi alehine mi? %.....	51
Şekil 7.6. Yatırım giderlerini karşılama durumu %.....	52
Şekil 7.7. Firmanın önerilerini her zaman size uygun öneriler olarak mı değerlendiriyorsunuz?.....	52
Şekil 7.8. Sizce firma sözleşmede belirtilen şartları yerine getiriyor mu?.....	53
Şekil 7.9. Sözleşmeli yetiştiricilikten beklediğiniz faydaları aldığınıza inanıyor musunuz?...53	
Şekil 7.10. Sözleşme çiftçilere taraf olan bir kurum yetkilisi tarafından onaylansa yararınıza olur mu?.....	54
Şekil 7.11. Hindi ürünleri ile ilgili tesislerin çiftçi örgütlerince kurulması çiftçiler açısından iyi olur mu?.....	54
Şekil 7.12. Sözleşmeli yetiştiricilikten beklediğiniz faydaların gerçekleşmesi için çiftçilerin teşkilatlanmasının gerekli mi?.....	54
Şekil 7.13. Sözleşmeli yetiştiricilikten elde ettiğiniz gelirden memnun musunuz?.....	55

Şekil 7.14. Gelecekte de yapmayı düşünüyor musunuz?.....	55
Şekil 8.1. Medeni durum %.....	59
Şekil 8.2. Bayan yaş %.....	59
Şekil 8.3. Bay yaş %	59
Şekil 8.4. Bayan eğitim %.....	59
Şekil 8.5. Bay eğitim %.....	59
Şekil 8.6. Bayanların mesleği %	60
Şekil 8.7. Gelir %.....	60
Şekil 8.8. Gelir gruplarına göre kişi başına et tüketim miktarları (kg/yıl)	61
Şekil 8.9. Kişi başına et tüketimi (kg/yıl)	62
Şekil 8.10. Et tüketim eğilimi %.....	62
Şekil 8.11. Kaç yıldır hindi eti tükettikleri %.....	63
Şekil 8.12. Pişirme sıklığı %.....	64
Şekil 8.13. Yemek yaparken dikkat edilenler.....	65
Şekil 8.14. Neden hindi %	65
Şekil 8.15. Tüketim şekli %.....	65
Şekil 8.16. Reklamlardan etkilenme %.....	66
Şekil 8.17. Yılbaşında hindi tüketiyor mu? %.....	66
Şekil 8.18. Hangi türü tercih ettiği %.....	66

ÖNSÖZ

Günümüzde Türkiye ekonomisinde yaşanan sıkıntılar ve yapısal problemler, başta hayvancılık olmak üzere tarımın bütün alt sektörlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkemizde son 15 yıl içerisinde hayvancılık çok önemli darboğazlarla karşı karşıya kalmış, hayvan başına verimlilik düzeyinde sürekli artışlar olmasına rağmen hayvan sayısındaki azalmalar kırmızı et üretiminde azalmalara sebep olmuştur. Nitekim 1990'lı yıllardan itibaren kesilen koyun sayısı yaklaşık olarak %50, kesilen büyükbaş hayvan sayısı ise %32 civarında düşmesine rağmen et üretimindeki düşüş hayvan başına verimlilikteki artışa bağlı olarak bu oranların altında kalmıştır. İnsan ve hayvan sağlığı açısından ortaya çıkabilecek riskleri ortadan kaldırmak amacıyla et ithalatına getirilen yasaklar ve kaçak hayvan girişi ile ilgili tedbirler de et arzını önemli ölçüde etkilemiştir.

Dünya'da ve Türkiye'de nüfus hızla artmasına rağmen, tarımsal kaynaklar giderek azalmaktadır. Son yüzyılda ortaya çıkan bu durum dünya nüfusunu yeterli ve dengeli beslenmesi konusunda bazı risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum ülke ekonomilerinde kaynak kullanımı bakımından daha rasyonel davranışları gerekli kılmaktadır.

Ülkemiz zengin doğal kaynaklara, ekolojik şartlara ve yeter sayıda hayvan varlığına sahip olmasına rağmen, bugün hâlâ Türk toplumunun hayvansal protein açısından yetersiz beslendiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla Türk toplumunun hayvansal protein tüketimini artırmak şarttır. Son yıllara kadar geleneksel olarak yapılan hindi yetiştiriciliği, bugün modern tarımın gündemine girmiş ve önemli sayıda entegre firma bu faaliyete katılmıştır. Kırmızı et üretimindeki düşüşler karşısında hindi eti üretimindeki hızlı artışlar sevindiricidir. Hindi eti üretimi tüketicinin protein ihtiyacını karşılaması açısından çok önemli olduğu gibi, üretici için de yeni bir alternatif faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma, gerek üretim gerekse tüketim açısından çok önemli bir alternatif olan hindi yetiştiriciliği ile ilgili mevcut durumun belirlenmesi ve gerekli politikaların tespit edilmesi açısından son derece önemlidir. Çalışma ile bu konudaki bilimsel alt yapının oluşturulması için önemli bir adım atılmıştır. Hindicilik alt sektörünün yapılanmasına ve gelişmesine katkılar sağlayacağını inandığım bu araştırma raporunun hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Hüsnü Yusuf GÖKALP
Tarım ve Köyşleri Bakanı

TEŞEKKÜR

Bu alıŐma yapılırken sağladıkları katkıdan dolayı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Merkez ve Taşra TeŐkilatına bağlı çeşitli birimlerine, Özellikle Tekirdağ ve Kahramanmaraş Tarım İl Müdürlüğü ve Kandıra Hindicilik Üretme İstasyonu Müdürlüğüne, sektörün en büyük isimlerinden Pınar Gıda Grubu ve amlı Besiciliğe, yine sektörün en önemli isimlerinden biri olan Bolca Hindi'ye, saha çalıŐmaları sırasında sağladıkları kolaylıklar ve gösterdikleri ilgiden dolayı Van-Et, Banvit ve Alp Hindiye, Tüketim anketlerinin yapılması için sağladıkları kolaylıklardan dolayı Kipa, Migros, TansaŐ ve Kiler süpermarketler zincirlerinin yönetici ve çalıŐanlarına, her türlü bilgi ve teknik desteklerini esirgemeyen Ankara üniversitesi, Tarım Ekonomisi ve Zootekni Bölümleri öğretim elemanlarına, Dokuz Eylül üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine teşekkür ederiz.

Dr. Sibel TAN

Dr. İlkey DELLAL

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar kesilen hayvan sayısı yıllar itibariyle sürekli artış gösterirken 1980 yılından sonra hayvan sayısı giderek azalmış, büyükbaş hayvancılıkta, hayvan başına verimlilikte önemli artışlar olmuştur. Fakat özellikle son yıllarda besi maliyetlerinin yüksekliği, Doğu ve Güneydoğu’da yaşanan terör problemi ve fiyatlardaki istikrarsızlıklar sektörde çok ciddi problemlere yol açmıştır. Kırmızı et sektöründe yaşanan kriz, bir taraftan et arzında sıkıntılara yol açarken diğer taraftan kırmızı et ve et mamullerinin tüketiminde yetersizlikleri ortaya çıkarmıştır. Kırmızı et ve et ürünleri arz ve tüketimindeki açıklar broyler üretimindeki artışla kapatılmaya çalışılmasına rağmen Şubat 2001 krizi ile bu sektörde önemli ölçüde zarar görmüştür.

Diğer yandan, dünyada 1980’lerden sonra gelişen entegre hindi üretimi Türkiye’de 1995 yılından sonra gelişmeye başlamış ve artan taleple birlikte piyasadaki yerini giderek sağlamlaştırmıştır. Kısa bir süre içinde Türk mutfağına uygun olarak sunulan ürünler ve sürekli geliştirilen şarküteri ürünleri ile hindi eti üretim ve tüketim miktarı artmıştır. Entegre hindi üretimi, üretim teknolojisinde, girdi temininde sunulan kolaylıklar, satış ve fiyat garantisi, istihdam gibi avantajlar nedeniyle hindi yetiştiriciliği yapan çiftçiler açısından da kolaylıkla kabul görmüştür. Dolayısıyla Türkiye’de, et ve et ürünlerinin üretim ve tüketimindeki açıkların kapatılması için hindi eti önemli bir alternatiftir. Ancak Türkiye hindi etinde de, üretim ve tüketim açısından gelişmiş ülkeler seviyesinde değildir. Kişi başına hindi eti tüketimi gelişmiş ülkelerde 8-10 kg kadar iken Türkiye’de 500-550 gram civarındadır. Hindi eti üretimi İngiltere, İtalya, Almanya gibi ülkelerde yılda yaklaşık 250- 300 bin ton, Fransa’da 750 bin ton, Kuzey Amerika ülkelerinde 2,5 milyon ton iken, Türkiye’de sadece 38 bin ton civarındadır.

Türkiye’de hindicilik, 1995’li yıllara kadar geleneksel olarak mera hindiciliği şeklinde yapılmıştır. Bu tip hindicilik Tarım ve Köyşleri Bakanlığı’na bağlı Kocaeli/Kandıra, Balıkesir/Bigadiç ve Kırkkale/Keskin’de üretme istasyonlarının damızlık, kuluçkalık yumurta ve hindi palazı üretimi yaparak yetiştiricilere dağıtılması yoluyla yapılmaktadır. Bu tip hindi genellikle yılbaşı hindisi olarak pazarlanmakta ve işleme açısından uygun olmamaktadır. 1995 yılından sonra yaygın hale gelen sanayi tipi hindicilik ise özel sektörün yabancı firmalardan yumurta ithali yoluyla kendi kümeslerinde veya sektörde fason üretim diye tabir edilen sözleşmeli yetiştiricilik sistemi ile yapılmaktadır. Türkiye’de, hindi eti ile ilgili entegre tesis olarak 6-7 özel firma bulunmaktadır. Pınar, Bolca Hindi, Banvit, Van-Et gibi bazı büyük firmalar bu işin hem üretim hem entegrasyonunu başarılı bir şekilde yürütürken, sektöre sürekli yeni isimler girmektedir. Ayrıca hincilik alt sektöründe halihazırda büyük bir damızlık işletme var olup bu konuda yatırımlar da gün geçtikçe artmaktadır.

Bu çalışmada esas olarak üretimden tüketime kadar hindi alt sektörünün yapısının incelenerek mevcut durum ve problemlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma materyalini, sözleşmeli hindi yetiştiricileri, mera tipi hindi yetiştiricileri, sanayiciler ve tüketiciler ile yapılan dört ayrı tip anketten elde edilen veriler oluşturmuştur. Anketler Mart-Haziran 2002 döneminde yapılmış olup, 2001 yılı verileri esas alınmıştır. İstatistiki yöntemlere dayalı olarak örnek sayısı sözleşmeli yetiştiricilerde 48 adet, mera tipi yetiştiricilerde 62 adet olarak belirlenmiş ve üretici anketleri yapılmıştır. Tüketim eğilimlerini belirlemek amacıyla, hindi etinin en fazla tüketildiği 3 büyük şehirde (Ankara, İstanbul, İzmir) yer alan önemli süpermarketlerin belirli sayıdaki mağazalarının et reyonlarında tüketim anketi gerçekleştirilmiştir. Her bir ilde düşük, orta, ve yüksek gelir gruplarını temsil edecek semtlerde mağazalar seçilmiş ve toplam 450 adet tüketici anketi yapılmıştır.

Araştırma sonuçları:

Mera tipi hindi yetiştiriciliği:

- Mera tipi hindi yetiştiriciliğinde, çiftçiler Devlet Üretim İstasyonlarından Nisan-Mayıs döneminde aldıkları civcivleri 1,5 ay kümeste, daha sonra gündüzleri merada geceleri kümeste Aralık ayı sonuna kadar besleyerek yılbaşında tüketim için pazara sunmaktadırlar. Mayıs-Haziran aylarında bakımına başlanan ve yılbaşında 7-8 Kg. canlı ağırlığa gelen hindiler genellikle canlı olarak pazara getirilmekte ve canlı olarak satılmaktadır. Hindi yetiştiren iller arasında, ilk olarak Kahramanmaraş, Tekirdağ ve Kocaeli gelmektedir. Siirt, Bitlis, Diyarbakır, Şırnak, Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Sivas, Amasya, Tokat, Edirne, Kırıkkale, Polatlı, Bursa olmak üzere diğer illerde de mera tipi hindicilik yapılmaktadır. Son yıllarda Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Fonu, İl Müdürlükleri ve Valilikler aracılığıyla civciv dağıtımının yapılması ile mera tipi hindicilik geliştirilmeye çalışılmakta, düşük gelirli çiftçilerin de alternatif bir faaliyetle uğraşmaları sağlanarak gelirleri bu şekilde artırılmaya çalışılmaktadır.
- Türkiye’de mera tipi hindi yetiştiriciliğinden yılda ortalama 2.700 ton hindi eti elde edilmektedir.
- İncelenen işletmelerde hindi yetiştiriciliği çok büyük önem arz etmektedir. Üretim döneminin başlangıcı olan Nisan ayından itibaren 9 ay boyunca hindi yetiştiriciliği ile uğraşan bu işletmelerde toplam aile gelirinin büyük bölümü hindi üretim faaliyetinden elde edilmektedir. İşletmeler ortalamasına göre toplam aile gelirinin içinde hindi yetiştiriciliğinden gelen gelirin oranı %62,50’dir.
- Mera tipi hindicilikle uğraşan çiftçilerin %53,33’ü pazarlama gücünü çektiklerini, bunun da en büyük nedeninin tüccar istismarı olduğunu belirtmişlerdir.
- Mera tipi hindi yetiştiriciliği yapan işletmelerin %33,33’ü yem olarak sadece sanayi yemi kullanmakta, %66,67’si ise sanayi yemine ek olarak işletmede üretilen bitkisel ürünleri kullandıklarını belirtmişlerdir.
- İncelenen işletmelerde ortalama hindi sayısı 843 baş, üretim dönemi sonunda ortalama canlı ağırlık 7,26 kg, üretim dönemi boyunca ölüm oranı %25,74’dir.
- Üretim dönemi boyunca yetiştirilen hindilerin, %1,30’u ailede tüketilmekte, %0,36’si işçiye, akrabaya verilmekte, %72,60’si satılmaktadır.
- İncelenen işletmelerin %53,33’ü hindileri kendi çiftlik avlusunda kesmekte, %46,67’si ise canlı olarak satmaktadırlar. Ürün teslimatının canlı yada kesilmiş olması tüccarın isteğine göre yapılmaktadır.
- İncelenen işletmelerde ürün fiyatları ise işletmeler ortalamasına göre canlı olarak satılan hindilerde hayvan başına 11.550.000 TL’dir. Kesilerek satılan hindilerde ise fiyat 1.773.000 TL/kg’dır.
- İncelenen işletmelerde ürün bedelinin ödenme şekli ise %66,67’si peşin, %33,33’ü vadeli.
- Toplam üretim masraflarının %86,30’unu değişen masraflar, %13,70’ini sabit masraflar oluşturmaktadır. Toplam üretim masrafları içinde en büyük payı %47,08’lik payı ile yem masrafları almaktadır. Bunu %16,92 ile civciv masrafları izlemektedir. Daha sonra sırasıyla ilaç masrafları (%9,53), daimi işçilik masrafları (%7,62), geçici

işçilik masrafları (%4,12) en büyük masraf unsurlarıdır.

- Mera tipi hindicilikte 1 kilogram canlı hindi maliyeti 1.098.000 TL'dir. Gayrisafi üretim değeri (GSÜD) 7.426.069.000 TL, net gelir 2.443.013.000 TL'dir. GSÜD'den, değişen masrafların (DM) çıkarılmasıyla hesaplanan Brüt Kar (BK) ise 3.905.974.000 TL'dir.

Sözleşmeli Hindi Yetiştiriciliği

- Türkiye'de fason üretim diye adlandırılan sözleşmeli hincilik modelinde firma tarafından belirlenen sözleşme şartları gereğince üretim dönemi başında bir fiyat tespit edilerek üretim süreci sonunda yem randımanı gibi bazı kriterleri de dikkate alarak ürün teslim edildikten sonra ödeme yapmaktadır. Firmanın kendi iç politikaları doğrultusunda zaman zaman çiftçiye avans verilmektedir. Üretim sonundaki ödeme de yine firmanın kendi prensiplerine bağlı olarak peşin veya vadeli olarak yapılmaktadır.
- Bölgenin yapısına ve mevcut imkanlarına bağlı olarak üreticilerin bir kısmı yeni kümesler inşa ederken, bir kısmı daha önce tavuk kümesi olarak kullanılan, hatta büyük ve küçükbaş hayvan barınakları olarak kullanılan atıl binaları kümes olarak kullanmaktadır. Kümes ve kümes içi ekipmanlarla ilgili yatırımların tamamı çiftçiye aittir.
- Sözleşmeli hindicilikte iki tip üretim süreci vardır. Bunlardan birincisi 6 haftalık civciv büyütme süreci, ikincisi ise 6 haftadan civcivin kesim sonuna kadarki dönemi (16-18 hafta) kapsayan yetiştirme sürecidir. Her iki tip yetiştiricilikte de kümesler üreticiye ait olup üretim girdileri firmalar tarafından belirlenmektedir. Birinci tip yetiştirme sisteminde ölüm oranının yüksek olması bakım şartlarının zor olması gibi sebeplerle, çiftçiye kg başına ödenen miktar ikinci tip yetiştiricilere ödenenden daha yüksektir. Ayrıca birinci tip yetiştiricilik yapacak üreticiler seçilirken kümes şartları, eğitim ve deneyim bakımından en iyi üreticilerin seçilmesine dikkat edilmektedir. Büyütme kümeslerinde 6 haftalık olan civcivler yetiştirme kümeslerine aktararak 16-18 haftalık oluncaya kadar beslenip en geç 18. hafta da kesime gönderilmektedir. Yetiştirme kümeslerinde metrekaresine düşen dişi hayvan sayısı 5, erkek hayvan sayısı 6 olacak şekilde hindiler kümeslere dağıtılmaktadır. Bazı firmalarda cinsiyet ayrımı yapılmakla birlikte erkek ve dişi karışık olarak faaliyette bulunan firmalar da mevcuttur.
- Türkiye'de bu tip sözleşmeli yetiştiricilik yapan 5-6 firma mevcut olup sözleşmeli yetiştiricilikten toplam 33.500 ton hindi eti elde edilmektedir.
- Araştırma sonuçlarına göre; üreticilerin % 38,78'i fiyat ve satış garantisi, %12,24'ü girdi temininde sağlanan kolaylıklar, %6,12'si daha önce sözleşmeli yetiştiricilik yapmış olması, %2,04'ü teknik yardımlar ve %10,20'si ise diğer sebeplerden dolayı sözleşmeli üreticilik yapmaya karar vermiştir.
- Üreticilerin %91,84'ü daha önce sözleşmeli üretim yapmadığını %8,16'sı ise daha öncede sözleşmeli üretim yaptığını ifade etmiştir. Anket sırasında bu faaliyeti yapan kişilerin yalnızca daha önce tarımla uğraşan kişiler olmadığı çok farklı meslek gruplarından kişilerin bu işe ilgi duyduğu ve bu konuda önemli yatırımlar yaptığı gözlenmiştir.
- Sözleşmeli hindi yetiştiriciliği yapan üreticilerin %59,18'i kendi öz sermayesi ile %32,65'i hem öz sermaye hem de yabancı sermaye %8,16'sı ise yalnız yabancı sermaye ile yatırım giderlerini karşılamıştır.

- İşletmeler ortalamasında civciv besleyenlerin üretim masraflarının %61,66'sını, büyütme yapanların ise toplam üretim masraflarının %62,54'ünü değişken masraflar oluşturmaktadır. Civciv yetiştiricilerinin değişen masrafları içerisinde en yüksek payları %18,05 ile aydınlatma masrafları, %15,59'u ısıtma masrafi almaktadır. Altı haftadan sonra büyütme yapan üreticilerin değişen masrafları içerisinde ise en yüksek payı sırasıyla %16,51 ile ısıtma, %15,87 ile aydınlatma ve %12,11 ile altlık masrafi almaktadır. Sabit masraflar içerisinde ise civciv yetiştiricilerinde en fazla payı %12,99 ile daimi işçilik masrafları alırken, yetiştirme yapan üreticilerin ise toplam sabit masrafları içerisinde kümes amortismanı ve kümes faiz giderleri almaktadır.
- İncelenen işletmelerde civciv yetiştiricilerinde ortalama canlı ağırlık 2,36 kg/baş olup buradan işletme başına düşen ortalama üretim masrafları bir dönemde elde edilen üretim miktarına bölüldüğünde bir kg canlı ağırlığın maliyeti 129 650 TL olarak hesaplanmaktadır. Civciv yetiştiricilerinde Gayri safi üretim değeri (GSÜD) işletmeler ortalamasında 3 471 834 000 TL/yıl olup, GSÜD'den toplam üretim masraflarının çıkarılması ile elde edilen net gelir 2 355 229 000 TL/yıl, GSÜD'den değişen masrafların (DM) çıkarılmasıyla hesaplanan Brüt Kar (BK) ise civciv yetiştiricileri için 8 107 690 000 TL/yıl olarak hesaplanmıştır.
- Altı hafta sonra hindi yetiştiricilerinde ortalama canlı ağırlık 13,08 olarak hesaplanmış 1 kg canlı ağırlığın maliyeti ise 80 830 TL dir. Büyütme yapan üreticilerin GSÜD 2 933 086 000 TL/yıl, net geliri 1 503 598 TL/yıl Brüt Karı ise 4 236 435 000 TL/yıl olarak hesaplanmıştır.

Tüketim:

- Araştırma sonuçlarına göre hindi eti tüketicilerinin %80,82'si evli, %19,18'i ise bekar, yaş ortalaması orta yaş ve üzerinde, eğitim durumları ise lise ve üstünde, %66,58'i ev sahibi, %33,42'si kiracıdır.
- Hindi tüketenlerin %71,44'ünün geliri aylık 601 milyon ve daha fazladır. Tüketicilerin %17,53'ü aylık 351-600 milyon TL, %8,22'si 201-350 milyon TL gelire, %3,01'i ise 200 milyon ve daha düşük gelire sahiptir. Her gelir grubunda hindi tüketimine rastlanmakla birlikte, orta ve üst gelir grubunda daha fazla hindi tüketimine rastlanmaktadır.
- Et tüketim miktarları gelir arttıkça artmaktadır. Kişi başına yıllık kırmızı et tüketimi en düşük gelir grubunda 1,35 kg iken, en yüksek gelir grubunda 11,74 kg'dır. Tavuk eti en düşük gelir grubunda 3 kg, en yüksek gelir grubunda 14,57 kg'dır. Balık eti tüketimleri ise en düşük gelirli grupta 15,46 kg, düşük gelirli grupta 9,37 kg, orta gelirli grupta 8,75 kg, yüksek gelirli grupta 9,68 kg, en yüksek gelirlielerde 16,25 kg'dır. Balık etinin düşük gelirli grupta yüksek miktarda tüketilmesinin nedeni araştırmaya esas olan 2001 yılında balık fiyatlarının çok düşük olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Hindi eti tüketimi ise en düşük gelirli grupta 9,58 kg, düşük gelirli grupta 10,62 kg, orta gelirli grupta 10,54 kg, yüksek gelirli grupta 11,46 kg, en yüksek gelirli grupta ise 13,51 kg'dır. Düşük gelirli grup daha çok açık hindi etini tercih ederken, yüksek gelirli grup daha çok paketlenmiş hindi eti, tüketime hazır ürünler ve şarküteri ürünlerini tercih ettikleri gözlenmiştir. Tüm gelir grupları itibarıyla ortalama kırmızı et tüketimi 9,9 kg, tavuk eti tüketimi 15,4 kg, hindi eti tüketimi 11,2 kg, balık eti tüketimi 10,6 kg'dır.
- Hindi eti tüketenlerin %23,84'ü kırmızı et, %11,78'i tavuk eti tüketmemekte, %5,21'i ise sadece hindi eti tüketmektedir.

- Hindi eti tüketenlerin %33,15'i 2 yıldır, %21,10'u bir yıl ve daha az süredir, %20,27'si 3 yıldır, %8,49'u 5 yıldır, %6,30'u 4 yıldır, % 6,03'ü 9 ve daha fazla yıldır hindi eti tüketmektedir.
- Hindi eti pişirme sıklığı ise genellikle haftada bir keredir. Hindi eti tüketenlerin %51,23'ü haftada bir kere, %31,23'ü nadiren, %14,25'i gün aşırı, %3,29'u ise her gün hindi eti pişirdiklerini söylemişlerdir.
- Hindi eti tüketenlerin yemek yaparken en çok dikkat ettikleri konu kolesteroldür. Buradan hindi etini tercih etme nedeninin son yıllarda sağlık açısından artan endişeler olduğu söylenebilir. Kolesterolden sonra yemek yaparken dikkat edilen diğer konular sırasıyla dengeli beslenme, kilo problemi, mineral, vitamin, protein içeriği, doyurucu olması, aile bireylerinden birine önerilen diyetidir.
- Hindi eti tüketenlere neden hindi etini tercih ettikleri sorulduğunda %66,85'i daha lezzetli olduğu ve çeşitlilik olması açısından tükettiklerini, %60,82'si hindi etinin düşük kolesterollü olması nedeniyle tercih ettiğini, %19,73'ü kırmızı ete oranla fiyatının daha uygun olduğunu, %10,68'i ise deli dana hastalığından sonra kırmızı et tüketimini azalttığı bu nedenle hindi eti tüketmeye başladığını belirtmiştir.
- Hindi etini çoğunlukla ızgara şeklinde tüketmektedirler (%78,63). Tüketicilerin % 30,41'i sulu yemek özellikle tas kebabı türü yemeklerde kullanmakta, %17,53'ü soğuk yemek, aperatif yemek yapmakta, %18,08'i piknikte tüketmekte, %1,64'ü diğer şekillerde kullanmaktadır.

Bu çalışma Türkiye'de hindi konusunda yapılacak çalışmalara literatür oluşturması açısından önemli bir adım olmuştur. Araştırma, mevcut haliyle üretici ve sanayicinin faaliyetlerini düzenlemesi açısından yol gösterici olduğu gibi karar mekanizmalarına da uygulanacak politikalar konusunda ipuçları verecek niteliktedir. Daha sonra konu ile ilgili olarak yapılacak ekonomik ve ekonometrik analizler ile bu çalışmanın desteklenmesi hedeflenmektedir.

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Dünyadaki bir çok gelişmiş ülke 21. yüzyıla girerken bir taraftan sanayi ötesi bilgi toplumu olarak bu yüzyıla damgasını vurmaya çalışırken, diğer taraftan tarımsal üretimini akılcı ekonomik politikalarla destekleyerek ulusal üretim ve tüketimlerinde dengeyi sağlamakta ve dünya piyasalarında önemli ihracatçı ülke konumuna gelmeye çalışmaktadırlar.

Türkiye’de ise, bir yandan sanayileşme ve kentleşme yönünde hızlı bir değişim süreci yaşanırken diğer yandan tarım, hala ülke ekonomisinde önemini koruyan bir sektör konumundadır. Dünyadaki bu değişim ışığında gelişmekte olan tüm ülkeler gibi Türkiye’de, hem ulusal beslenmesini hem de ulusal kalkınmasını güvence altına alabilmesi için mevcut kaynaklarını etkili politika tedbirleri ile rasyonel bir şekilde kullanması gerekmektedir. Hem ülke ekonomisi hem de ülke nüfusunun beslenmesi için önemli olan tarım sektöründe sorunların ve önceliklerin tespit edilip uluslararası yönelimler ve gelişmeler ışığında politikalarına yön vermesi gerekmektedir.

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar kesilen hayvan sayısı yıllar itibariyle sürekli artış gösterirken 1980 yılından sonra hayvan sayısı giderek azalma eğilimi göstermiş, büyükbaş hayvancılıkta, hayvan başına verimlilikte önemli artışlar olmuştur. Fakat özellikle son yıllarda besi maliyetlerinin yüksekliği, Doğu ve Güneydoğu’da yaşanan sorunlar ve fiyatlardaki istikrarsızlıklar sektörde çok ciddi problemlere yol açmıştır. Türk halkının sağlıklı ve güvenli beslenmesi açısından kaçak hayvan girişi ve ithalat yasaklanmıştır. Şu anda, bir taraftan kırmızı et sektörünün önünü açmak üzere çeşitli politikalar uygulanmasına rağmen, sektörde üretim ve tüketim açısından hâla bazı darboğazlar mevcuttur. Türkiye’de kişi başına düşen gıda tüketiminde hayvansal protein açısından önemli düzeyde eksiklikler bulunmaktadır. İnsan beslenmesinde hayvansal kökenli ürünlerin önemi büyüktür. Özellikle çocuk ve genç yaştaki nüfusun hayvansal kökenli gıdalar açısından yeterli beslenmesi, fiziksel büyüme yanında zihinsel gelişim açısından da son derece önemlidir. Gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’de kişi başına tüketilen sığır eti miktarlarını mukayese edecek olursak, ABD’de 44 kg, AB ülkelerinde yaklaşık 25 kg iken Türkiye’de 9,5 kg’dır. Ayrıca yapılan bazı araştırmalarda Türkiye’de et ve et ürünlerinin talep esneklikleri oldukça yüksek olarak tespit edilmiştir. Bu durum, Türkiye’de et ve et ürünlerinin halkın tüketim sepetinde zorunlu tüketim maddesi olarak değil lüks mal olarak yer aldığını göstermektedir. Dolayısıyla ürün fiyatındaki değişmelerin tüketim miktarını büyük ölçüde değiştirdiği bu çalışmalarda saptanmıştır (Koç

ve Tan, 1999). Et ve et ürünlerinde fiyatlardaki yüksekliğin bir nedeni de üretim düşüklüğüdür. Diğer taraftan Türkiye’de 1980’li yılların başlarından itibaren broyler üretiminde önemli artışlar sağlamış et talebindeki açıklar broyler üretimindeki artışlarla kapatılmaya çalışılmıştır. Nitekim kişi başına tavuk eti tüketimi 1979-1981 döneminde yıllık ortalama 1.7 kg iken 1996-2000 döneminde yıllık ortalama 9-11 kg’a yükselmiştir. Karşılaştırılan iki dönem arasında kişi başına yıllık tavuk eti tüketimi 5.3 katı kadar yükselirken, tavuk eti fiyatlarındaki düşüşler tavuk etine karşı tüketim eğilimlerini artırmıştır. Fakat, Şubat 2001 krizi ile tavukçuluk alt sektörü de ciddi problemlerle karşı karşıya kalmıştır.

Diğer yandan, dünyada 1980’lerden sonra gelişen entegre hindi üretimi, Türkiye’de 1995 yılından sonra gelişmeye başlamış ve artan taleple birlikte piyasadaki yerini giderek sağlamlaştırmıştır. Kısa bir süre içinde Türk mutfağına uygun sunulan ürünler ve sürekli geliştirilen şarküteri ürünleri ile hindi eti üretim ve tüketim miktarı artmıştır. Entegre hindi üretimi, üretim teknolojisinde, girdi temininde, sunulan kolaylıklar, satış ve fiyat garantisi, istihdam gibi avantajlar nedeniyle hindi yetiştiriciliği yapan çiftçiler açısından da kolaylıkla kabul görmüştür. Dolayısıyla Türkiye’de, et ve et ürünlerinin üretim ve tüketimindeki açıkların kapatılması için hindi eti önemli bir alternatiftir. Hindi eti gelişmiş ülkelerde, düşük kolesterol ve bol protein içermesi, kırmızı et lezzetinde olması ve fiyatının da kırmızı etten düşük olması nedenleriyle tüketimde tercih edilmektedir. Ancak Türkiye hindi etinde de, üretim ve tüketim açısından gelişmiş ülkeler seviyesinde değildir. Kişi başına hindi eti tüketimi gelişmiş ülkelerde 8-10 kg kadar iken Türkiye’de 500 gramdır. Hindi eti üretimi ise İngiltere, İtalya, Almanya gibi ülkelerde yılda yaklaşık 250- 300 bin ton, Fransa’da 750 bin ton, Kuzey Amerika ülkelerinde 2,5 milyon ton üretim gerçekleşirken, Türkiye’de sadece 35 bin ton civarındadır.

Türkiye’de hindicilik, 1995’li yıllara kadar siyah rengi ile bilinen Amerikan Bronzu cinsi merada yetiştirilen hindilerle geleneksel şekilde yapılmıştır. Mera tipi hindicilik Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’na bağlı Kandıra/Kocaeli, Bigadiç/Balıkesir ve Keskin/Kırıkkale’de üretme istasyonlarının damızlık, kuluçkalık yumurta ve hindi palazı üretimi yaparak yetiştiricilere dağıtılması yoluyla yapılmaktadır. Bu tip hindi genellikle yılbaşı hindisi olarak pazarlanmakta ve işleme açısından uygun olmamaktadır. 1995 yılından sonra yaygın hale gelen sanayi tipi hindicilik ise özel sektörün yabancı firmalardan yumurta ithali yoluyla kendi kümeslerinde veya sektörde fason üretim diye tabir edilen sözleşmeli yetiştiricilik sistemi ile yapılmaktadır. Türkiye’de, hindi eti ile ilgili entegre tesis olarak 6-7 özel firma

bulunmaktadır. Pınar, Bolca Hindi, Banvit, Van-Et ve Aytaç gibi bazı büyük firmalar bu işin hem üretim hem entegrasyonunu başarılı bir şekilde yürütürken, sektöre sürekli yeni isimler girmektedir. Ayrıca hincilik alt sektöründe halihazırda bir damızlık işletme var olup bu konuda yatırımlar da gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca Tekirdağ ilinde bir hindi üretim ve pazarlama kooperatifi kurulmuş, ancak çeşitli nedenlerle aktif olarak faaliyetini sürdürememiştir.

Türkiye’de kırmızı et üretim ve tüketiminde karşılaşılan darboğazlar ve ekonomik kriz sonrası tavukçuluk alt sektöründe meydana gelen olumsuzluklar hindi üretim ve tüketiminde önemli artışlara sebep olmuş ve bu konuyu gündeme getirmiştir. Tüketicilerin başta sağlık problemleri olmak üzere, lezzet ve çeşitlilik, fiyat gibi sebeplerle hindi etine karşı tüketim eğiliminin sürekli artması konunun önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada esas olarak üretimden tüketime kadar hindi alt sektörünün yapısının incelenerek mevcut durum ve problemlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Kapsamı

Çalışmanın birinci bölümünde konunun amacı ve önemi açıklanmış, ikinci bölümde çalışmada kullanılan materyal ve metot belirtildikten sonra, üçüncü bölümde Dünya’da ve Türkiye’de hindi arz, talep ve dış ticaret dengesi incelenmiş, dördüncü bölümde AB ve Türkiye’de hindiciliğe yönelik tarım politikaları verilmiş, beşinci bölümden itibaren araştırma sonuçları verilerek, öncelikle sözleşmeli ve mera tipi hindi yetiştiricileri sosyo ekonomik açıdan karşılaştırılmaları yapılmış, altıncı bölümde mera tipi hindi yetiştiriciliği ile ilgili, yedinci bölümde sözleşmeli hindi yetiştiriciliği ile ilgili, sekizinci bölümünde ise hindi eti tüketim eğilimleri ile ilgili araştırma sonuçları verilmiştir. Dokuzuncu ve son bölümde ise konu ile ilgili sonuç ve öneriler sunulmuştur.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Materyal

Araştırma materyalini, sözleşmeli hindi yetiştiricileri, mera tipi hindi yetiştiricileri, sanayiciler ve tüketiciler ile yapılan dört ayrı tip anketten elde edilen veriler oluşturmuştur. Sözleşmeli ve mera tipi yetiştiricilik yapan çiftçiler ile Mart-Mayıs 2002 döneminde, sanayiciler ile Mayıs-Haziran 2002 döneminde, tüketiciler ile Haziran 2002 döneminde anketler yapılmıştır. Sözleşmeli ve mera tipi yetiştiricilerle yapılan üretici anketlerinde, üretim dönemi olarak 2001 yılı esas alınmıştır. Bu nedenle araştırma sonuçları 2001 yılı verileridir. İkincil veriler ise bu konuda daha önce yapılmış olan istatistiki ve bilimsel çalışmalardan elde edilmiştir. İkincil veri olarak kullanılan dünya verileri Amerika Tarım Bakanlığı zaman serilerinden elde edilirken, Türkiye ile ilgili veriler DİE, DPT, Tarım ve Köyşleri Bakanlığına bağlı merkez ve taşra teşkilatı çeşitli birimlerin çalışmalarından derlenmiştir.

2.2. Metot

Çalışma sözleşmeli hindi yetiştiriciliğini, mera tipi hindi yetiştiriciliğini ve hindi eti tüketim eğilimlerini kapsayan üç aşamalı bir çalışmadır. Türkiye’de sözleşmeli hindi yetiştiriciliği yapan tüm firmaların sözleşmeli yetiştiricileri popülasyonu oluşturmuştur. Her bir firmanın halihazırda yetiştiricilik yapan çiftçi sayısından %20’si tesadüfi örnekleme yöntemiyle (Güneş ve Arıkan, 1988)* örnek olarak seçilmiş ve toplam 48 adet sözleşmeli çiftçi ile araştırmacının amacına uygun olarak hazırlanan anket formları bizzat araştırmacılar tarafından ikili görüşme yoluyla doldurulmuştur.

Üretme istasyonlarından alınan bilgiler doğrultusunda Türkiye’de mera tipi hindi yetiştiriciliğinin geleneksel olarak uzun yıllardan beri Kandıra/Kocaeli ve Tekirdağ’da yapıldığı saptanmış ve araştırma alanı olarak, Kocaeli’nin Kandıra ve Tekirdağ’ın Merkez ve Hayrabolu ilçeleri seçilmiştir. Bölgede uzun yıllardır görev yapan teknik elemanların da yardımıyla 15 adet köyde hindi yetiştiriciliği yapan işletmelerin tamamı popülasyonu oluşturmuştur. Yine aynı şekilde bu popülasyonun %20’si (Güneş ve Arıkan, 1988) örnek olarak seçilmiş ve toplam 62 adet çiftçi ile ikili görüşmeler yoluyla gerekli bilgiler toplanmıştır.

* Güneş, T., ve Arıkan, R., “Tarım Ekonomisi İstatistiği” adlı yayında, örnekleme oranı büyük kümelerde %1 civarında olabileceği, küçük kümelerde ise bu oranın %10-15 civarında olması gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmada temsil gücünün yüksek olacağı düşüncesi ile popülasyonun %20’si örnek olarak seçilmiştir.

Türkiye’de hindi eti tüketim eğilimini belirlemek amacıyla, hindi etinin en fazla tüketildiği 3 büyük şehirde (Ankara, İstanbul, İzmir) yer alan önemli süper marketlerin belirli sayıdaki mağazalarının et reyonlarında tüketim anketi gerçekleştirilmiştir. Her bir ilde düşük, orta, ve yüksek gelir gruplarını temsil edecek semtlerde mağazalar seçilmiş ve toplam 450 adet tüketici anketi yapılmıştır. Ayrıca mağazaların pazarlama satış bölümleri ile yapılan görüşmeler ve et ve et ürünleri giriş-çıkış rakamları ile tüketim eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır.

3. DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE HİNDİ ETİ ARZ, KULLANIM VE DIŞ TİCARETİ

3.1. Dünya'da Hindi Eti Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

Dünya'da hindi eti üretimi, Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi 1999 yılında 4.613 milyon ton iken bu miktar %0,2 oranında bir düşme göstererek 2000 yılında 4.602 milyon ton olmuş, 2001 yılında ise artarak 4.635 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla toplam hindi eti üretim miktarı 4,5 milyon ton civarında iken stoklarla birlikte 2001 yılında Dünya'da 5.441 bin ton civarında bir hindi arzı mevcuttur. Dünya'da hindi üreten ülkelere genel olarak bakıldığında, üretimde ilk sırayı ABD almaktadır. ABD'ni AB, Kanada, Brezilya, Polonya, Macaristan ve Meksika takip etmektedir. Dünya'da toplam 4.5 milyon ton civarında olan hindi eti üretiminin yaklaşık olarak 2.5 milyon tonu ABD tarafından üretilirken 1.5 milyon tonu AB, kalan 500 bin tonluk kısmı ise Kanada, Brezilya, Polonya gibi diğer Dünya ülkeleri tarafından üretilmektedir.

Dünya'da hindi eti ihracat ve ithalat durumlarını inceleyecek olursak 2001 yılı rakamlarına göre Dünya ülkeleri arasında 690 bin ton civarında hindi eti ithalat ve ihracatı yapılmıştır. Dünya ülkeleri içerisinde hindi eti ithalatı en yüksek olan ilk üç ülke sırasıyla AB, Meksika ve Rusya olurken, Dünya Hindi eti ihracatında ilk üç ülke AB, ABD ve Brezilya'dır.

Stok oranları incelendiğinde ise dünya'da hindi eti stoklarının 1999 yılından sonra arttığı görülmektedir. Dünya ülkeleri arasında yıl sonu stokların en yüksek olduğu ülkeler ise sırasıyla ABD, Kanada ve AB'dir (Ek tablo 1.).

Tablo 3.1. Dünya Hindi Eti Arz, Kullanım ve Dış Ticareti (1999, 2001)

	1999	2000	2001
ARZ		1000 ton	
Başlangıç Stokları	167	134	116
Üretim	4.613	4.602	4.635
İthalat	728	700	690
Toplam Arz	5.508	5.436	5.441
KULLANIM			
Toplam Yurtiçi	4.535	4.455	4.410
İhracat	728	700	690
Bitiş Stokları	245	281	341
Toplam kullanım	5.508	5.436	5.441

Kaynak: ABD Tarım Bakanlığı, Ekonomik Araştırma Servisi ve Yabancı Tarım Servisi, Zaman Serileri/USDA/ERS-FAS, Time Series

3.2. Türkiye’de Hindi Eti Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

Türkiye’de hindi üretim arz, kullanım ve dış ticaret rakamları tablo 3.2.’de verilmiştir. Tablo 3.2.’deki rakamları incelediğimizde 1999 yılında 18 bin ton civarında olan hindi eti üretimi %16 oranında artarak ortalama 22 bin ton civarına yükselmiştir. 2000-2001 döneminde devlet üretme istasyonları aracılığıyla yapılan hindi eti üretiminde azalmalar meydana gelmesine rağmen, hindi üretimi yapan özel sektöre ait firmaların sayısının giderek artması ile hindi eti arzı 2001 yılında bir önceki yıla göre %75 oranında artarak 38 bin ton civarına yükselmiştir.

Türkiye’de hindi eti ithalat ve ihracatı çok önemli miktarlarda değildir. Rakamları incelediğimizde 1999 yılında yalnızca 994 kg hindi eti ithalatı gerçekleşmiş, sonraki iki yıl içerisinde hindi eti ithalatının olmadığı görülmektedir. İhracat miktarlarına baktığımızda ise 1999 yılında 6 ton olan ihracat yaklaşık 5 kat artarak 2000 yılında 32 ton olmuş, 2001 yılında ise tekrar yarı yarıya düşerek 16 ton olmuştur. Türkiye’nin hindi eti ihraç ettiği ülkeler başta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olmak üzere, Gürcistan, Türkmenistan, Azerbaycan gibi diğer Türk cumhuriyetleri ile birlikte Romanya, Tunus, Rusya ve Sudan gibi ülkelerdir.

Türkiye’de hindi eti ithalatı fazla olmamasına rağmen bu faaliyeti entegre bir şekilde sürdüren firmalar tarafından önemli 4-5 milyon adet civarında yıllık damızlık yumurta ithalatı yapılmaktadır. ABD, İsrail, Almanya, Fransa ve Kanada gibi ülkeler damızlık yumurta ithalatının yapıldığı ülkelerdir.

Tablo 3.2. Türkiye Hindi Eti Arz, Kullanım ve Dış Ticareti

	1999	2000	2001
ARZ		Ton	
Başlangıç Stokları	1.487	1.819	3.169
Üretim	17.846	21.828	38.022
Mera Tipi Hindi	3.109	3.028	2.722
Beyaz Hindi	14.737	18.800	35.300
İthalat	994	0	0
Toplam Arz	20.327	23.647	41.191
KULLANIM			
Toplam Yurtiçi	18.502	20.446	39.050
İhracat	6	32	16
Bitiş Stokları	1.819	3.169	2.125
Toplam kullanım	20.327	23.647	41.191

Kaynak: DİE, Dış Ticaret İstatistikleri, Devlet Hindicilik Üretme İstasyonu Verileri, Özel Sektör Verileri

4. AB VE TÜRKİYE'DE HİNDİCİLİĞE YÖNELİK TARIM POLİTİKALARI

4.1. AB'de Uygulanan Politikalar

Avrupa Birliği'nde (AB), Ortak Tarım Politikasının (OTP) oluşumu 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda OTP'nin amaçları, gıda arz ve talebini güvence altına almak, fiyatlarda stabilizasyon sağlamak, üretici refahını artırmak ve tarımda verimliliği artırma yönünde olmuş, politikalar bu yönde geliştirilmiştir. Dolayısıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluşundan itibaren, Topluluk üreticileri girdi ve fiyat destekleri ile korunurken tüketicilere daha ucuz fiyata daha kaliteli ve yeterli miktarlarda ürün temin edilmeye çalışılmıştır

Büyük çoğunlukla ürün desteği şeklinde devam eden bu politikalar 1992 yılından itibaren GATT çerçevesinde radikal değişikliklere uğramıştır. Bu yıldan itibaren AB'nin destekleme politikalarının Dünya ile uyumlu bir şekilde sürdürülmesi kararlaştırılmıştır (Neuse vd., 1998).

AB'de de hindi ile ilgili politikalar kanatlı politikaları kapsamında ele alınmaktadır. Kanatlı ve yumurtada AB'nin direk fiyat desteği veya piyasaya müdahale şeklinde bir politikası yoktur. Dolayısıyla AB'de yumurta ve kanatlı eti piyasa fiyatları normal piyasa şartları altında bu ürünlerin arz ve talepleri tarafından belirlenmektedir.

AB'de ilk yumurta ve kanatlı rejimi 1967 yılında oluşturulmuştur. Daha sonra 1975 yılında Avrupa Konseyi'nin 2771/75 ve 2777/75 sayılı kanunları ile bu rejimde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Topluluğun tek pazar hedefine yönelik olarak uygulanan ithal tarifeleri, ihracat teşvikleri ve çeşitli ek vergilerle bu dönemlerde arzın pazar ihtiyacına göre ayarlanmasına çalışılmıştır. Daha sonra bu kanunlar pazar standartlarının oluşumu için 1990-91 yıllarında tekrar düzenleme yoluna gidilmiştir. AB'de kanatlı ile ilgili dış ve iç politikaları özetleyecek olunursa (Anonim, 2000);

1. Dış Politikalar

a. İthalat Tarifeleri

AB'de gümrük tarifeleri her yıl Temmuz ayında sabit olarak belirlenmekte ve resmi gazetede yayınlanmaktadır. Bu tarifeler 1992 yılından itibaren her yıl %6 oranında olmak üzere 2000 yılına kadar toplam %36 oranında bir azalma öngörülmüştür. Bu politika GATT çerçevesinde belirlenmiş, AB'nin dünya üreticilerine karşı kendi üreticilerini yüksek

oranlarda koruması engellenmeye çalışılmıştır. GATT görüşmeleri çerçevesinde bazı ürünlerde gümrük tarifelerinin daha hızlı bir şekilde düşürülmesi uygun görülürken, gümrük oranları düşük olan ürünlerde 2000 yılına kadar bu oranların sıfırlanmasına karar verilmiştir. AB'nin Temmuz 1995'den Temmuz 2000'e kadar kabul ettiği yumurta ve kanatlı eti ithalat kotaları tablo 4.1.'de verilmiştir. Tablo 4.1'den de görüldüğü gibi AB GATT görüşmeleri çerçevesinde Yumurta ve kanatlı eti ithalat kotalarını 5 yıl içerisinde yaklaşık %60-65 oranında artışı taahhüt etmiştir. Bu politika ile AB'nin ithalata getirdiği kotalarla kendi üreticisini dünya üreticisi aleyhine yüksek oranlarda koruması engellenmeye çalışılmıştır.

Tablo 4.1. AB'nin 1995-2000 Yılları Arasında Kabul Ettiği Yumurta ve Kanatlı Eti İthalatı Kota Miktarlar (Ton)

Ürün	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Yumurta	98.067	98.805	113.479	128.152	142.826	157.500
Kanatlı eti	18.120	20.476	22.832	25.188	27.544	29.900

Kaynak: <http://www.defra.gov.uk>, Eggs and Poultry CAP Regime

b. Ek Vergiler

Daha öncede ifade edildiği gibi AB' de tarım politikalarının temel amaçlarından biri kendi üreticisi korumaktır. Dolayısıyla Avrupa Birliği Komisyonu 1984/95 sayılı kanun ile AB yumurta ve kanatlı eti üretiminin çeşitli ülkelerin ithal fiyatları ile tehdit edilirse bu ülkelerden ilave ek vergiler alınmasına karar verilmiştir. Bu vergi AB'nin kendi üreticisini korumak için belirlediği referans fiyat ile üçüncü ülke çıkışlı ürünün fiyatı arasındaki farktır. Üçüncü ülkelerin referans fiyat altında bir fiyatla ürününü Birliğe satması halinde aradaki farkın ek vergilerle alınması bu politikanın uygulama şeklidir (Ayyıldız vd., 1997).

c. İhracat Teşvikleri

AB'nin yine kendi üreticisini korumak ve dış ülkelere karşı rekabet şansını artırmak için uyguladığı en önemli politikalarından biri de ihracat teşvikleridir. Fakat bu uygulamalarda yine GATT görüşmeleri çerçevesinde sınırlandırılmış ve ihracat iadelerinde kısıtlama yoluna gidilmiştir. AB'nin ihracat iadesi verebileceği ürün miktarı ve bu ürünler için ayırmayı taahhüt ettiği parasal kaynak miktarı tablo 4.2 ve tablo 4.3'de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. AB'nin İhracat İadesi Vereceği Ürün Miktarı (Ton)

Ürün	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Yumurta	126.1	120.6	115.2	109.7	104.2	98.8
Kanatlı eti	434.5	404.7	375.1	354.4	315.6	286

Kaynak: <http://www.defra.gov.uk>, Eggs and Poultry CAP Regime

Tablo 4.2 ve tablo 4.3’de görüldüğü gibi AB gerek miktar olarak gerek değer olarak ihracat iadesi oranlarını düşürmüştür. Kanatlı etinde 2000 yılına kadar ihracat iadesinde miktar olarak %34 değer olarak ise %49 oranında bir azalmayı GATT görüşmeleri çerçevesinde kabul etmiştir.

Tablo 4.3. AB’nin Yumurta ve Kanatlı Eti İhracat İadesi İçin Ayırdığı Parasal Miktar (Milyon ECU)

Ürün	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Yumurta	60.7	57.3	53.9	50.5	47.1	43.7
Kanatlı eti	136.3	127.2	118	108.9	99.8	90.7

Kaynak: [http:// www.defra.gov.uk](http://www.defra.gov.uk), Eggs and Poultry CAP Regime

2. İç Politikalar

AB’nin kanatlı alt sektöründe kabul ettiği iç politikalar genellikle ürün standardizasyonunun geliştirilmesi yönündedir. Yukarıda adı geçen 2777/75 sayılı kanun Komisyonun 1906/90 ve 1538/91 sayılı düzenlemeleri ile kanatlı eti standart ve kalitesinin yükseltilmesi yönünde olmuştur. Bu düzenlemeler depolama, paketlenme, ürünün su içeriği, ağırlık sınıflandırması gibi kriterleri kapsamaktadır. Dolayısıyla AB’de kanatlı etine yönelik uygulanan iç politikalar genelde tüketici hizmetine yönelik olup gıda kalite ve güvenliğini artırma yönündedir.

4.2. Türkiye’de Uygulanan Politikalar

Tarım sektörü, kendine has özelliklerinden dolayı diğer sektörlerle göre kârlılık açısından bazı dezavantajlara sahiptir. Doğaya bağımlılık dolayısıyla üretimde risk ve belirsizliğin yüksek olması, tarımsal ürünler arz ve talebinin inelastik olması nedeniyle tarımsal piyasaların istikrarsız olması ve canlı materyal üretimi yapıldığından sermayenin dönüşüm hızının yavaş olması, tarımın temel dezavantajlarını oluşturmaktadır. Bu sayılan olumsuzluklardan dolayı, tüm dünya ülkelerinde tarım sektörü, diğer sektörlerle oranla daha fazla desteklenmektedir. Tarım sektörünün sürekli, istikrarlı ve yeterli seviyede desteklenmesi, o ülkenin ekonomik gelişmişliğiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle tarım politikaları, ekonomisi gelişmiş ülkelerde daha etkin bir şekilde uygulanabilmekte ve dolayısıyla tarım sektörü gelişebilmektedir (Yavuz, 1999).

Türkiye’de Planlı dönemin başlangıcından itibaren tarımsal üretim içerisinde hayvancılığın payını artırmak üzere bir çok politikalar uygulanmıştır. Bu politikaları sübvansiyonlar, kredi politikaları, çeşitli ıslah politikaları, yatırım politikaları, süt ve et teşvik

primleri ve çeşitli dış ticaret politikaları olarak özetlemek mümkündür. Bu politikalar daha çok süt ve besi hayvancılığına yönelik olmuş, 1980'li yıllardan itibaren tavukçuluğun geliştirilmesi için bazı yatırım teşvikleri ve destekleme politikaları kısmen uygulanmıştır. Hindicilik ile ilgili olarak damızlık ithal politikaları ve ihracat teşvikleri dışında henüz ciddi bir politika mevcut değildir.

Türkiye'de uygulanan tarım politikaları kapsamında kümes hayvanlarına ve hindi üretimine yönelik politikaları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

1. Ülke hayvancılığını ve alt sektörlerde modern işletmelerin kurulmasını teşvik amacıyla 7.6.1986 tarih ve 86/10716 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile özkaynağa dayalı olarak gerçekleştirilen projeli hayvancılık yatırımları için Kaynak Kullanımını Destekleme Fonundan prim ödemesi yapılmıştır (Yeni, 1999).
2. Türkiye'de ilk olarak 1995 yılında Fransa'dan GBN 508 alt ırkı hindi yumurtası Bigadiç Hindi Üretim İstasyonuna devlet eliyle getirilmiştir. Bu dönemde 15 000 yumurta aynı istasyondaki kuluçkaya basılmış ve %60 randımanla 9000 adet civciv elde edilmiştir (Anonim, 2002 b). Bu gün hala çeşitli firmalar tarafından damızlık yumurta ithalatı yapılmakta olup, bu konuda tarım il müdürlüklerine yapılan müracaatlar Tarımsal Üretim Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM) elamanları tarafından incelenerek uygun görüldüğü takdirde TÜGEM'in kararıyla yatırımcıya ithalat izni verilmektedir. İlgili damızlığın yurda girip girmemesinde sakınca olup olmadığına T.K.B. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü karar vermektedir (Anonim, 2002 a).
3. Kanatlı sektöründe yatırımları yönlendirme ve kurulan işletmelerin sektörel kalkınmaya katılımını sağlamak için devlet "Yatırım Teşviki Belgesi" yoluyla yatırımcılara destek sağlamaktadır. Bu teşvikler; yatırım indirimi, gümrük muafiyeti, toplu konut istisnası, yerli makine ve teçhizat KDV istisnası, vergi, resim ve harç istisnası, enerji desteği, arsa tahsisi, fondan kredi tahsisi ve ithalatta KDV ertelemesi şeklindedir (Anonim, 2001 b). Bu politika kapsamında sıralananlar tavukçulukta kısmen uygulanmasına rağmen hincilikte henüz uygulanabilir hale gelmemiştir.
4. Para-Kredi Koordinasyon Kurulunca 31 Temmuz 1997 tarih ve 23066 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 97/4 nolu tebliğ ile kümes hayvanları etleri (sakatat hariç) için 204 \$/ton, 1000 yumurta için 7\$ ihracat iadesi öngören genelge uygulanmıştır (Anonim, 2002 a).

5. 25 Aralık 1997 tarihinden itibaren Elektrik Tarifeleri Yönetmeliğinde Yapılan değişiklikle Kültür Balıkçılığı ve Kümes Hayvanları Çiftliklerinin kullanılan elektrik enerjisi indirimli tarifeden yararlandırılmasına karar verilmiştir. Fakat bu politika hindicilik alt sektörü için henüz uygulamaya koyulmamıştır (Yeni, 1999).

Yukarıda özetlenen politika uygulamaları göstermektedir ki hayvancılığın diğer alanlarında olduğu gibi hindicilik faaliyetinde uygulanan politikalar da henüz istenilen seviyeye gelmemiştir. Tarım sektörünün son on yıllık durumu incelendiğinde Türkiye'nin 1990'lı yılların başından itibaren mısır, soya küspesi, ham yağ, yağlı tohumlar, pamuk, buğday gibi bir çok üründe net ithalatçı konuma geldiği görülmektedir. Şu anda mevcut olan ithalat yasakları ve yüksek gümrük vergileri kaldırıldığı takdirde kırmızı et ithalatı da hızla Türkiye gündemine gelecektir. Dolayısıyla kırmızı et üretim ve tüketim açıklarını kapama yönünde iyi bir alternatif olan hindi eti üretiminin artırılmasına yönelik politika uygulamaları son derece önemlidir. Tarımsal desteklerinin tamamının kaldırılarak doğrudan gelir desteği uygulamalarının başladığı günümüzde özellikle dışa bağımlı olduğumuz yem arzının ülke imkanları dahilinde geliştirilmesine yönelik politikalar hindiciliği gelişmesi için etkili olacaktır.

5. HİNDİ YETİŞTİREN İŞLETMELERİN SOSYO-EKONOMİK YAPILARI

5.1. İncelenen İşletmelerde Nüfus ve Eğitim Durumu

Bu bölümde, sözleşmeli yetiştiriciler ile mera tipi hindi yetiştiriciliği yapan işletmecilerin sosyo-ekonomik durumları karşılaştırılmıştır. Böylece iki tip işletmeci arasındaki farklar incelenmeye çalışılmıştır.

İncelenen sözleşmeli ve mera tipi hindi yetiştiren işletmecilerin yaş grupları ve cinsiyetlerine göre dağılımı tablo 5.1’de verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi, işletmede bulunan birey sayısı sözleşmeli hindi yetiştiren işletmelerde 4,34 kişi, mera tipi hindi yetiştiren işletmelerde 5,36’dır. İki tip yetiştiricilikte de aktif nüfus olarak tanımlanan 15-49 yaş grubundaki bireylerin oranı daha fazladır. Sözleşmeli hindi yetiştiriciliğinde ailedeki toplam bireylerin %64,06’sını 15-49 yaş grubu oluştururken, mera tipi yetiştiricilikte %57,28’ini oluşturmaktadır. 50 yaş üzerindeki nüfus oranının mera tipi yetiştiricilikte, sözleşmeli yetiştiricilikten daha yüksek olması bu kesimde bu faaliyetin geleneksel bir şekilde sürdürülmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 5.1. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı (%)

Yaş Grupları	Sözleşmeli Hindi Yetiştiriciliği				Mera Tipi Hindi Yetiştiriciliği			
	E	K	T	%	E	K	T	%
0 – 6	0,18	0,20	0,38	8,76	0,33	0,20	0,53	9,89
7 –14	0,37	0,24	0,61	14,06	0,40	0,43	0,83	15,49
15 – 49	1,51	1,27	2,78	64,06	1,5	1,57	3,07	57,28
50 - +	0,35	0,22	0,57	13,13	0,6	0,33	0,93	17,35
TOPLAM	2,41	1,93	4,34	100,00	2,83	2,53	5,36	100,00

İncelenen işletmelerde nüfusun okur-yazarlık oranı incelendiğinde, sözleşmeli yetiştiricilik yapan işletmelerde okur yazar olmayanların oranı %4,15 iken, mera tipi yetiştiricilik yapılan ailelerde okuma yazma bilmeyenlerin oranı %8,57’dir. Okur yazar nüfus oranı ise sözleşmeli yetiştiricilikte %95,85 iken mera tipi yetiştiricilerde %91,43’dür. Cinsiyete göre okur-yazarlık oranı incelendiğinde ise sözleşmeli yetiştiricilik yapan işletmelerde erkek nüfusun %99,07’si, kadın nüfusun %91,76’sı okur-yazar, mera tipi yetiştiricilikte erkeklerin %91,30’u, kadın nüfusun %91,55’i okur-yazardır. Bu sonuçlar sözleşmeli yetiştiricilik yapanlarda okur yazar oranının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 5.2. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Okur Yazarlık Oranı (7 ve yukarı yaştaki nüfus %)

	ERKEK			KADIN			GENEL TOPLAM		
	Okur - yazar değil	Okur yazar	Toplam	Okur - yazar değil	Okur yazar	Toplam	Okur - yazar değil	Okur yazar	Toplam
Sözleşmeli	0,93	99,07	100,00	8,24	91,76	100,00	4,15	95,85	100,00
Mera Tipi	8,70	91,30	100,00	8,45	91,55	100,00	8,57	91,43	100,00

İncelenen işletmelerde 7 ve yukarı yaştaki nüfusun eğitim durumu tablo 5.3’de verilmiştir. Yine sözleşmeli yetiştiricilikte, mera tipi yetiştiriciliğe kıyasla eğitim durumunun daha yüksek olduğu görülmektedir. Sözleşmeli yetiştiricilikte nüfusun %21,77’si lise, %9,84’ü üniversite mezunu iken, mera tipi yetiştiricilikte bu oranlar sırasıyla %6,42 ve %1,43’tür. İki yetiştiricilik tipinde de ilkokul mezunlarının oranı en fazladır.

Tablo 5.3. İncelenen İşletmelerde Nüfusun Öğrenim Düzeyi (7 ve yukarı yaştaki nüfus %)

E R K E K							
	ok.- yaz. değil	okur yazar	ilk	orta	lise	üniversite	Toplam
Sözleşmeli	0,93	0,93	35,19	27,78	24,07	11,10	100,00
Mera tipi	8,70	4,35	71,01	7,24	8,70	0,00	100,00
K A D I N							
	ok.- yaz. değil	okur yazar	ilk	orta	lise	üniversite	Toplam
Sözleşmeli	8,24	3,53	54,12	7,06	18,82	8,23	100,00
Mera tipi	8,45	4,23	71,83	8,45	4,23	2,81	100,00
G E N E L T O P L A M							
	ok.- yaz. değil	okur yazar	ilk	orta	lise	üniversite	Toplam
Sözleşmeli	4,15	2,07	43,52	18,65	21,77	9,84	100,00
Mera tipi	8,57	4,29	71,43	7,86	6,42	1,43	100,00

5.2. İncelenen İşletmelerin Arazi Varlığı ve Tasarruf Şekli

İncelenen işletmelerde arazi varlığı ve tasarruf şekli tablo 5.4’de verilmiştir. Sözleşmeli yetiştiricilikte işletme arazisinin %87,78’i mülk arazi, %12,22’si ortaklıkla ve kiracılıkla tutulan arazi iken, mera tipi yetiştiricilikte bu oranlar sırasıyla %94,88 ve %5,12’dir. Sözleşmeli yetiştiricilik yapan işletmelerin, işletme arazi varlığının %71,38’i tarla arazisi, %20,57’si meyve arazisi, %5,48’i sebze arazisi, %2,58’i çayır arazisidir. Mera tipi işletmelerde ise işletme arazisinin tamamı tarla arazisidir. Ortalama parsel sayısı sözleşmeli yetiştiricilikte 4,77 adet, mera tipinde 8,85 adettir. Buradan da anlaşılacağı gibi sözleşmeli

yetiştiricilikte işletmeler hindi yetiştiriciliği üzerine yoğunlaşırken, mera tipi yetiştiricilikte hindi yetiştiriciliğine ek olarak bitkisel üretim de yapılmaktadır.

Tablo 5.4. İncelenen İşletmelerde Arazi Varlığı ve Tasarruf Şekli

Arazi tasarruf şekli	Arazi nevi		Sözleşmeli			Mera tipi			
			%	da	%	%	da	%	
MÜLK ARAZİ	Tarla (da)	Kuru	87,78	9,37	71,45	94,88	54,77	100,00	
		Sulu		7,92			7,00		
	Meyve (da)	4,69		19,38			0,00		0,00
	Sebze (da)	1,51		6,24			0,00		0,00
	Çayır (da)	0,71		2,93			0,00		0,00
	Diğer (da)	0,00		0,00			0,00		0,00
	Toplam (da)	24,20		100,00			61,77		100,00
ORTAKÇILIK ve KİRACILIK	Tarla (da)	Kuru	12,22	2,31	70,92	5,12	2,33	100,00	
		Sulu		0,08			1,00		
	Meyve (da)	0,98		29,08			0,00		0,00
	Sebze (da)	0,00		0,00			0,00		0,00
	Çayır (da)	0,00		0,00			0,00		0,00
	Diğer (da)	0,00		0,00			0,00		0,00
	Toplam (da)	3,37		100,00			3,33		100,00
İŞLETME ARAZİSİ	Tarla (da)	Kuru	100,00	11,68	71,38	100,00	57,10	100,00	
		Sulu		8,00			8,00		
	Meyve (da)	5,67		20,57			0,00		0,00
	Sebze (da)	1,51		5,48			0,00		0,00
	Çayır (da)	0,71		2,58			0,00		0,00
	Diğer (da)	0,00		0,00			0,00		0,00
	Toplam (da)	27,57		100,00			65,10		100,00
Ortalama Parsel Sayısı			4,77			8,85			

5.3. İncelenen İşletmelerin Ürün Deseni

İncelenen işletmelerde ürün desenine bakıldığında daha çok tahıllar üzerine yoğunlaştıkları görülmektedir. Sözleşmeli yetiştiriciler işletme arazilerinin %45,83'üne buğday, %20,22'sine mısır, %11,38'ine arpa, %1,02'sine yulaf ekerken, nadas arazisi 2,36 dekarıdır. Bu da toplam tarla arazisinin yaklaşık %12'sini oluşturmaktadır. Mera tipi işletmeler ise tarla arazisinin %40,50'sine buğday, %21,70'ine ayçiçeği, %8,29'una mısır, %5,89'una arpa, %2,82'sine yulaf ekerken ortalama nadas alanı yaklaşık 18 dekar olup, buda toplam tarla arazisinin yaklaşık %18,00'ini oluşturmaktadır.

Tablo 5.5. İncelenen İşletmelerde Ekilen Ürünler

Ürünler	Sözleşmeli		Mera tipi	
	da	%	da	%
Buğday	9,02	45,83	26,37	40,50
Arpa	2,24	11,38	3,83	5,89
Yulaf	0,20	1,02	1,83	2,82
Ayçiçeği	-	-	14,13	21,70
Mısır	3,98	20,22	5,40	8,29
Diğer	1,88	9,55	1,83	2,81
Nadas	2,36	11,99	11,71	17,99
Tarla arazisi	19,68	100,00	65,10	100,00

5.4. İncelenen İşletmelerde Hayvan Varlığı

İncelenen işletmelerde hayvan varlığı tablo 5.6'da gösterilmiştir. İncelenen işletmelerde hindi dışında büyükbaş ve küçükbaş hayvan da bulunmaktadır. Ancak mera tipi yetiştiricilik yapan işletmeler daha fazla hayvan varlığına sahiplerdir. Mera tipi işletmelerde ortalama 5,23 baş büyükbaş, 11,33 baş küçükbaş hayvan bulunup daha çok küçükbaş hayvancılık yapılırken, sözleşmeli yetiştiricilikle uğraşan işletmelerde 2,74 baş büyük, 0,24 baş küçükbaş hayvan bulunmakta daha çok büyükbaş hayvanla uğraşmaktadırlar. Burada da yine sözleşmeli yetiştiricilik yapan işletmelerin hindi yetiştiriciliği üzerine yoğunlaştıkları, mera tipi işletmelerin ise diğer hayvancılık faaliyetlerini de yaptıkları gözlenmektedir.

Tablo 5.6. İncelenen İşletmelerde Hayvan Varlığı

	Sözleşmeli		Mera tipi	
	baş	%	baş	%
Büyükbaş	2,74	91,95	5,23	31,59
İnek	1,20		1,97	
Düve	0,63		1,13	
Dana	0,69		1,03	
Buzağı	0,18		1,03	
Tosun	0,04		0,07	
Küçükbaş	0,24	8,05	11,33	68,41
TOPLAM	2,98		16,57	
BB ve KB hayvanı bulunmayan işletmeler		66,67		6,67

5.5. İncelenen İşletmelerde Alet Makine Varlığı

İncelenen işletmelerde ortalama alet makine varlığı tablo 5.7’de verilmiştir. Sözleşmeli yetiştiricilerin %59’u, mera tipi yetiştiricilerin ise %30’unun işletmede traktörü bulunmamaktadır. Tarımsal alet makine varlığı, mera tipi işletmelerde tarımsal faaliyetin daha fazla yapılması nedeniyle daha fazladır.

Tablo 5.7. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Alet Makine Sayısı (Adet)

	Sözleşmeli	Mera tipi
Traktör	0,41	0,70
Mibzer	0,22	0,47
Römork	0,37	0,70
Pulluk	0,37	0,53
Pülverizatör	0,31	0,23
Tırmık	0,35	0,57
Gübre Dağıtıcısı	0,16	0,17
Biçerdöver	0,02	0,00
Harman Makinesi	0,06	0,00
Traktörü olmayan işletmeler (%)	59,18	30,00

5.6. İncelenen İşletmelerde Kümes Varlığı ve Donanımı

İncelenen işletmelerde kümes varlığı ve donanımı tablo 5.8’de verilmiştir. Sözleşmeli yetiştiricilikte işletme başına ortalama 1565 m² kümes varlığı, ortalama 65,5 milyar TL değerindedir. Yemlik suluk sermayesi ise 17,126 milyar TL’dir. Mera tipi yetiştiricilikte ise civciv kümesi işletme başına 86,60 m², merada bulunan kümes ise 2,10 m² olup toplam kümes varlığı 4,4 milyar değerindedir. Yemlik suluk varlığı ise 401,667 milyon TL değerindedir. Buradan da görüldüğü gibi sözleşmeli yetiştiricilikte yatırım sermayesi, mera tipi yetiştiricilikte daha fazladır. Kümeslerde yaklaşık 15 kat, yemlik ve suluklarda ise 42 kat daha fazla kümes varlığına sahiplerdir.

Tablo 5.8. İncelenen İşletmelerde Kümes Varlığı ve Donanımı

	Sözleşmeli	Sözleşmesiz		
		Civciv	Mera	Toplam
Hindi Kümesi				
m ²	1565	86,60	64,10	
Değeri (1000 TL)	65.530.612	3.976.667	466.667	4.443.333
Yaş (yıl)	10,47	10,87	2,10	
Yemlik, suluk vd. (1000 TL)	17.126.531	401.667		

5.7. İncelenen İşletmelerde İşletmecinin Sosyal Nitelikleri

İncelenen işletmelerde işletmecinin sosyal nitelikleri aşağıdaki tablo 5.9’da verilmiştir. İşletmecilerin hepsi erkek ve evlidir. Ortalama yaş mera tipi yetiştiricilerde (48,37), sözleşmeli yetiştiricilerden (43,94) daha fazladır. Ortalama eğitim süresi sözleşmeli yetiştiricilerde 8,06 yıl iken mera tipi yetiştiricilerde 4,83 yıldır. Radyo, TV izleme alışkanlığı iki tipte de %95’in üzerinde, tarımsal programları izleme alışkanlığı mera tipinde daha yüksektir. Düzenli gazete okuma alışkanlığı sözleşmeli yetiştiricilerde %42,86, mera tipi yetiştiricilerde %36,67 ile daha düşüktür.

Tablo 5.9. İncelenen İşletmelerde Yaş ve Eğitim Durumu

İşletmecinin sosyal nitelikleri	Sözleşmeli	Mera tipi
Ortalama Yaş	43,94	48,37
Ortalama Eğitim Süresi (yıl)	8,06	4,83
Radyo, TV izleme alışkanlığı (%)	95,92	96,67
Tarımsal programları izleme alışkanlığı (%)	69,39	73,33
Düzenli gazete okuma alışkanlığı	42,86	36,67

Sözleşmeli yetiştiricilikte, işletmeciler ortalama 2,63 yıldır, mera tipi hindiciler ise ortalama 24,27 yıldır hindi yetiştiriciliğiyle uğraştıklarını beyan etmişlerdir. Sözleşmeli hindicilik yapanlar bu işi daha önce başka bir şekilde hiç yapmamışlar, sözleşme yaptıkları firma ile hindi yetiştiriciliğine başlamışlardır. Daha önce sözleşmeli tavukçuluk yapanların oranı %65,31 olup, başka bir alanda sözleşmeli tarım yapanların oranı %10,19’dur. Bu değerlere göre mera tipi hindicilerin herhangi bir ürüne bağlı olarak sözleşmeli üreticilik faaliyetinden haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 5.10. Hindi Yetiştiriciliği İle Uğraşma Süresi

	Sözleşmeli	Mera tipi
Hindi yetiştirme (yıl)	2,63	24,27
Sözleşmeli hindicilik (yıl)	2,63	-
Daha önce sözleşmeli tavukçuluk (%)	65,31	-
Sözleşmeli yetiştiricilik (yıl)	10,19	-

İncelenen işletmelerde mera tipi yetiştiricilik yapanlarda örgütlenme oranı daha fazladır. Mera tipi hindicilerin %80’i herhangi bir kooperatife, %66,67’si Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB)’ne üyedir. Herhangi bir derneğe üye olan yoktur. Sözleşmeli yetiştiricilikte ise kooperatife üye olanların oranı %36,73, TZOB’ne üye olanların oranı %46,94, herhangi bir derneğe üye olanların oranı ise %6,12’dir. Sözleşmeli üretim yapan kişiler çoğunlukla başka ticari faaliyetlerle de uğraştıkları için bu grup üreticilerin üye oldukları dernekler daha ziyade mesleki dernek ve örgütlerdir.

Tablo 5.11. İncelenen İşletmelerde Herhangi bir Tarımsal Kuruluşa Veya Örgüte Üye Olma Durumu

	Sözleşmeli	Mera tipi
Kooperatif	36,73	80,00
TZOB	46,94	66,67
Dernek	6,12	0

İncelenen işletmelerde, sözleşmeli yetiştiricilik yapanların %26,53'ü tarım il ve ilçe müdürlüklerine hiç uğramadıklarını, %55,10'u seyrek olarak uğradığını, %18,37'si sık sık uğradığını bildirmişlerdir. Mera tipi hindicilerde ise hiç uğramayanların oranı %10,00 seyrek uğrayanların oranı %46,67, sık sık uğrayanların oranı %43,33'dür. Mera tipi işletmeler tarım il ve ilçe müdürlükleri ile ilişkileri daha fazladır.

Tablo 5.12. İncelenen işletmelerde Tarım İl ve İlçe Müdürlüklerini Ziyaret Etme Sıklıkları (%)

	Sözleşmeli	Mera tipi
Hiç uğramayanlar	26,53	10,00
Seyrek uğrayanlar	55,10	46,67
Sık sık uğrayanlar	18,37	43,33
Toplam	100,00	100,00

İncelenen işletmelerin bankalarla çalışma durumuna bakıldığında ise sözleşmeli yetiştiricilerin %51,02'si, mera tipi işletmelerin ise %66,67'si bankalarla hiç çalışmadığı görülmektedir. Bankalarla çalışma yalnızca günlük bankacılık işlemleri dahilinde olup, hem sözleşmeli yetiştiricileri hem de mera tipi hindi yetiştiricileri banka kredisi kullanma yönünde tereddütlerini dile getirmişlerdir.

Tablo 5.13. İncelenen işletmelerde Bankalarla Çalışma durumu (%)

	Sözleşmeli	Mera tipi
Bankalarla çalışanlar	48,98	33,33
Bankalarla çalışmayanlar	51,02	66,67
Toplam	100,00	100,00

6. MER'A TİPİ HİNDİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

6.1. Türkiye'de Mera Tipi Hindi Yetiştiriciliği

Dünyada 1950'li yıllarda Amerikan bronz olarak bilinen siyah renkli hindi ırkı, gündüzleri merada güdümlenerek akşamları da küçük kümeslerde barındırılarak yetiştirilmekte ve yakın zamana kadar da yalnızca yılbaşı gecesi/şükran günü gibi özel günlerde tüketilmekteydi. 1950'li ve 1970'li yıllar arasında büyük beyaz hindi ırkları suni tohumlama yapılarak geliştirilmiş, 1980'li yıllarda ise bütün bir yıl boyunca üretim yapan entegre firmalar kurulmaya başlanmış ve hindi eti tüketicinin beğenisine sunulmuş gerçekten büyük ilgi görmüştür (Anonim 2002/b).

Türkiye'de 1995 yılına kadar sadece devlet üretim istasyonlarından alınan civcivlerle hindi üretimi yapılmaktaydı. Bu istasyonlar Kocaeli/Kandıra, Balıkesir/Bigadiç, Kırıkkale/Keskin, Bingöl, Çorum ve Adıyaman'da bulunmaktadır. Bunlardan alınan civcivlerin bir kısmı işletmenin damızlık ihtiyacı için ayrılmakta ve büyük çoğunluğu da çiftçilere Mart-Haziran döneminde satılmaktadır. Civcivler il-ilçe tarım müdürlüklerinden de temin edilebilmektedir. Ayrıca son yıllarda valilikler ve sosyal yardımlaşma dayanışma fonu aracılığıyla da verilmektedir. Üretim istasyonlarından alınan civcivler bir-iki ay köy kümeslerinde bakıldıktan sonra gündüzleri meralara salınarak veya güdümlenerek akşam kümesine dönüşünde ise takviye olarak ek yem verilerek beslenmektedir. Civcivlerin çiftçi şartlarında ölüm oranları %20 civarındadır. Mayıs-Haziran aylarında bakımına başlanan ve yılbaşında 7-8 Kg. canlı ağırlığa gelen hindiler genellikle canlı olarak pazara getirilmekte ve canlı olarak satılmaktadır. Bununla birlikte Bigadiç ve Kandıra hindi üretim istasyonlarında bulunan damızlık dişi ve erkek hindiler de yumurta verimi bittiğinde işletmedeki kesim yerlerinde kesilip sıcak karkas olarak satılmakta veya -18 C° de saklanmaktadır. Yöre halkı düğün-sünnet ve davet yemekleri için istasyonlardan aldığı bu hindi karkaslarını değerlendirirken, bazı büyük marketlerde bu istasyonlara önceden kapora vermek suretiyle ayırttıkları 500 ile 1000 adet hindiyi yılbaşında reyollarında satmaktadırlar. Ayrıca küçük çapta üreticilerin kümes civarında kesip tüylerini yolduğu hindiler de temizlenmiş karkas halinde mahalle kasaplarında yılbaşında satılmaktadır. Hristiyanların 25 Aralık şükran gününde yediği hindi, Türkiye'de yılbaşı gecesi yenilmektedir. Hindicilik üretim istasyonlarındaki damızlık sürüler Şubat ayı başından Haziran ayı sonuna kadar yumurta vermekte ve ilk civcivleri Mart ayının ortalarında çıkmaya başlamaktadır. Bir adet damızlık dişi hindi başına 75 adet yumurta alınmakta, bu 50 adet civcive tekabül etmektedir (Anonim, 2002 b).

Mera tipi hindi yetiştiriciliğine kuluçkalık yumurta, günlük yavru veya damızlık hayvanlar alınarak başlanabilir. Yumurta veya günlük yavrular ıslah edilmiş ve hastalısız sürülerden alınması tavsiye edilmektedir. Yine aynı şekilde bir günden daha yaşlı hayvanların 2-3 hafta karantinada tutularak hastalık ve parazitler bakımından kontrolü gerekmektedir (Akpınar, 1970).

Hindi yetiştiren iller arasında, ilk olarak Kahramanmaraş, Tekirdağ ve Kocaeli gelmektedir. Siirt, Bitlis, Diyarbakır, şırnak, Adıyaman, Gaziantep, Kilis, Sivas, Amasya, Tokat, Edirne, Kırıkkale, Polatlı, Bursa olmak üzere diğer illerde de mera tipi hindicilik yapılmaktadır. Son yıllarda Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Fonu aracılığı ile, İl Müdürlükleri ve Valilikler aracılığıyla civciv dağıtımının yapılması ile mera tipi hindicilik geliştirilmeye çalışılmakta, düşük gelirli çiftçilerin de alternatif bir faaliyetle uğraşmaları sağlanarak gelirleri bu şekilde artırılmaya çalışılmaktadır.

6.2. Araştırma Bulguları ve Sonuçların Değerlendirilmesi

Tarım ve Köyiřleri Bakanlığı retme istasyonlarından alınan bilgiler doğrultusunda Türkiye’de mera tipi siyah hindi yetiştiriciliğinin geleneksel olarak uzun yıllardan beri Kandıra/Kocaeli ve Tekirdađ’da yapıldığı saptanmıştır. Bu nedenle araştırma alanı olarak Kandıra/Kocaeli ve Tekirdađ sečilmiřtir. Kandıra Hindi retme İstasyonundan civciv temin eden Kocaeli’nin Kandıra, Tekirdađ’ın Merkez ve Hayrabolu ilçelerinin daha yoğun olarak hindi yetiştiriciliğinin yapıldığı bölgede uzun yıllardır görev yapan teknik elemanların yardımıyla belirlenmiş ve bu ilçelere bağlı toplam 15 adet köyde hindi yetiştiriciliği yapan işletmelerin tamamı popülasyonu oluşturmuştur. Bu popülasyondan %20’si örnek olarak sečilmiřtir. Mera tipi hindi yetiştiriciliği ile uğraşan çiftçilere araştırmacının amacına uygun olarak hazırlanan anket formları aracılığıyla bizzat araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşmeyle yoluyla bilgiler toplanmıştır.

Mera tipi hindi yetiştiriciliğinde Devlet retme İstasyonlarından 15 Nisan-15 Mayıs tarihleri arasında civcivler alınmakta ve 15 Haziran’a kadar kümeste beslenmektedir. Bazı yetiştiriciler hindilere özel olarak hazırladıkları kümesleri bu bir aylık civciv büyütme döneminde kullanırken, bazı yetiştiriciler tavuk kümesinin bir bölümünü, ahır yada ağıllarının bir bölümünü hindi civcivleri için ayırmaktadır.

Kümes içi aletler ise genellikle odundan yada diğer malzemelerden çiftçiler tarafından yapılan yemlik, suluklardır. Sözleşmeli çiftçilikte olduğu gibi kümes ve kümes içi donanımı

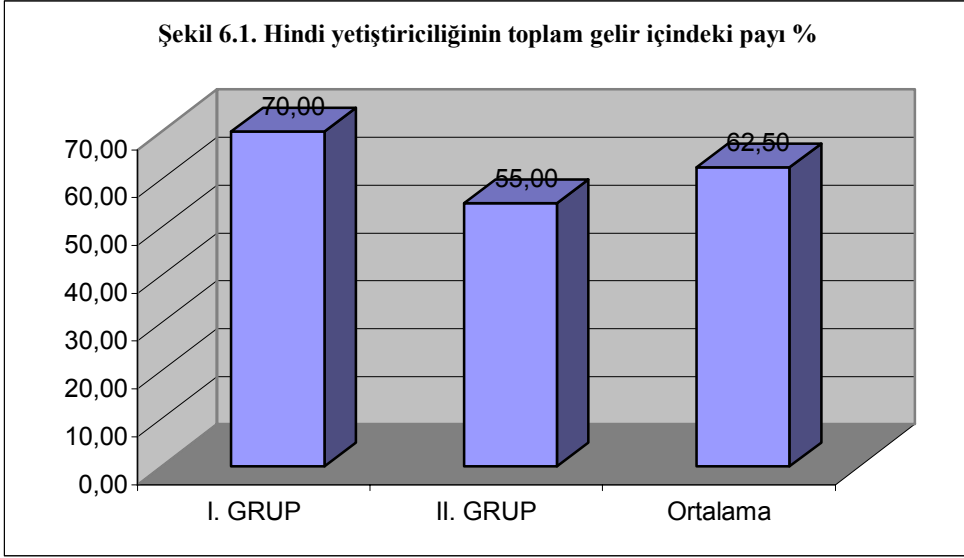
çok büyük miktarda yatırımlar değil son derece basit veya var olanı değerlendirme, değiştirme şeklindedir.

Civciv yemi olarak bölgedeki bitkisel materyal ve satın alınan suni yem kullanılmaktadır. 15 Haziran'dan sonra hindi palazları meraya çıkarılmaktadır. Bu dönemde buğday- arpa hasatı bittiği için hindi palazları otlatma sırasında tarladaki döküntüleri yemekte böylece kalıntıları da değerlendirmektedirler. Devamında ayçiçeği hasatı bittiğinde yine döküntüleri toplayarak değerlendirmektedir. Ayrıca otlatma sırasında bitkisel ürünlere zarar veren haşarata da toplamakta, böylece bir nevi organik zararlılarla mücadele yapılmış olmaktadır. Hindiler meraya çıkmaya başladıkları dönemde gündüzleri merada geceleri kümeste kalmaktadır. Mera döneminde de bölgeye uygun bitkisel ürünlerden oluşan ek yemleme yapılmaktadır. Buğday, arpa kırmacı, ayçiçeği, süpürge otu tohumu vb ürünlerin karışımından oluşan bir rasyonla hindiler ek yemlemeye tabi tutulmaktadır.

6.2.1. Hindi Yetiştiriciliğinin Toplam Gelir İçindeki Payı

İncelenen işletmelerde hindi yetiştiriciliği çok büyük önem arz etmektedir. Üretim döneminin başlangıcı olan Nisan ayından itibaren 9 ay boyunca hindi yetiştiriciliği ile uğraşan bu işletmelerde toplam aile gelirinin büyük bölümü hindi üretim faaliyetinden elde edilmektedir.

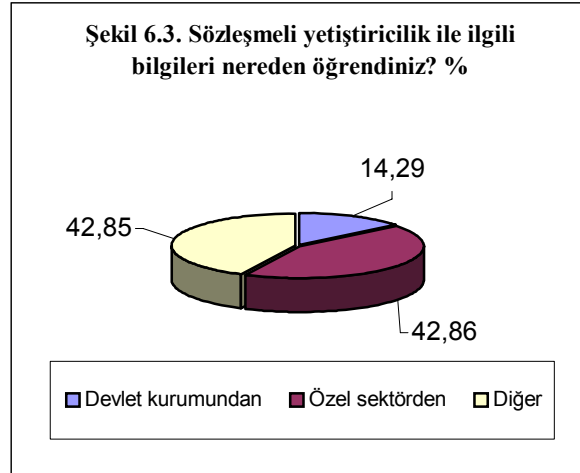
Bu çalışmada mera tipi hindicilik yapan işletmeler büyüklüklerine göre iki gruba ayrılmıştır. Bu işletmelerden 600 başa kadar hindiye sahip olanlar I. Grup, 600 baş üzerinde hindiye sahip olanlar II. Grup olarak ele alınmıştır.

Birinci büyüklük grubundaki işletmelerde toplam aile gelirinin %70'lik bölümünü hindi yetiştiriciliği oluşturmaktadır. İkinci büyüklük grubunda toplam aile gelirinin %55'ini hindi yetiştiriciliği oluştururken, işletmeler ortalamasında bu oran %62,50'dir. Bu üreticilerin temel faaliyetinin hindi yetiştiriciliği olduğu saptanmış, ekonomik kriz sonrası civciv temin edemeyen çiftçilerde büyük oranda bir boşluk ve işsizlik olduğu görülmüştür.

6.2.2. Mera Tipi Hindicilik Yapanların Sözleşmeli Tarımla İlgili Görüşleri

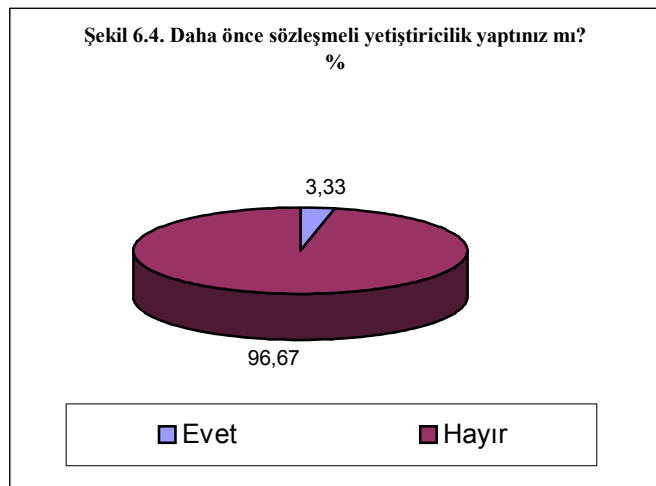
Mera tipi hindicilikle uğraşan çiftçilere hem kendi faaliyetleri hem de sözleşmeli yetiştiricilikle ilgili sorular yöneltilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre mera tipi hindicilikle uğraşan çiftçilerin %53,33'ü sözleşmeli yetiştiricilik ile ilgili bilgilerinin olmadığını, %46,67'si ise sözleşmeli yetiştiricilik ile ilgili bilgilerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Sözleşmeli yetiştiricilikle ilgili bilgileri nereden öğrendiniz? sorusu sorulduğunda çiftçilerin %14,89'u bir devlet kurumundan, %42,86'sı özel sektörden, %42,85'i ise çevrelerinden, arkadaşlarından, yada sözleşmeli yetiştiricilik yapılan bölgelere seyahatler sırasında öğrendiklerini belirtmişlerdir.

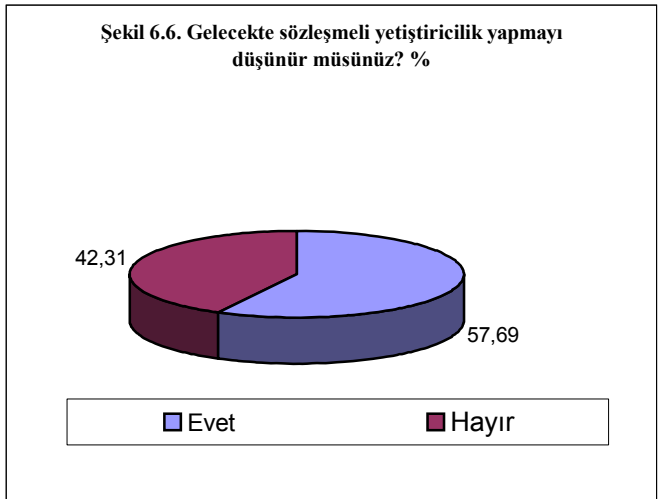
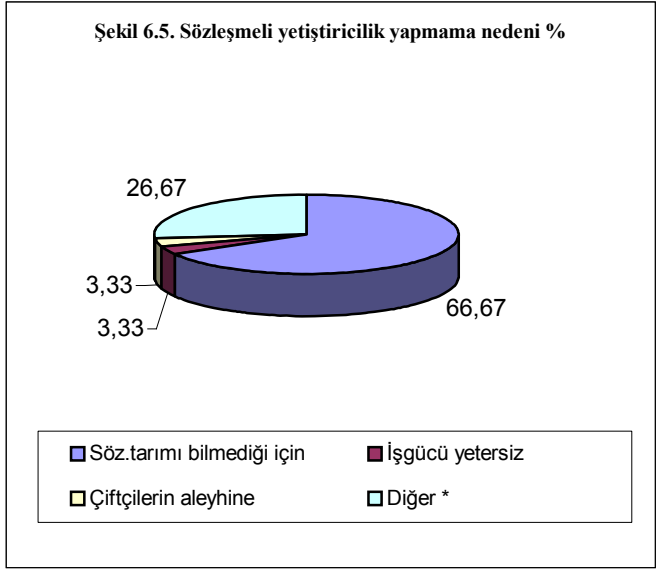
İncelenen işletmelerin sadece %3,33'ü daha önce başka bir üründe sözleşmeli yetiştiricilik yapmıştır, %96,67'si ise herhangi bir üründe sözleşmeli yetiştiricilik yapmamıştır. Sözleşmeli tarım yapanların hangi ürünlerde yaptığı sorulduğunda tavuk, salatalık, yeşil biber, domates gibi çeşitli ürünler sıralanmıştır.

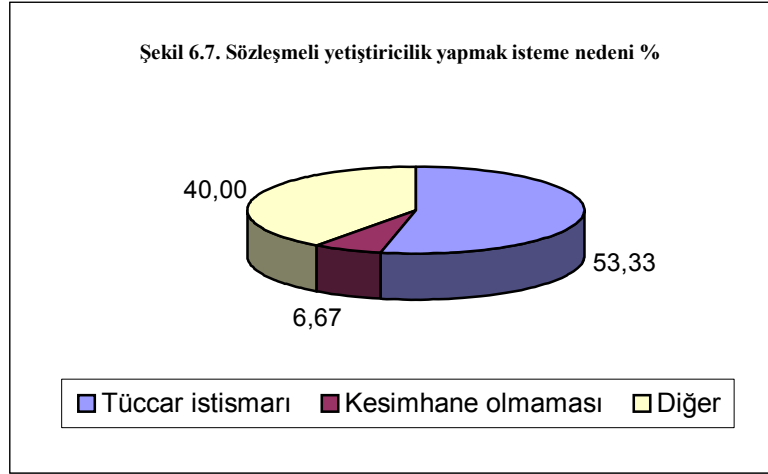
İncelenen işletmelerde çiftçilere sözleşmeli yetiştiricilik yapmama nedenleri sorulduğunda ise %66,67'si sözleşmeli yetiştiriciliği bilmediklerini söylemişlerdir. Çiftçilerin %3,33'ü

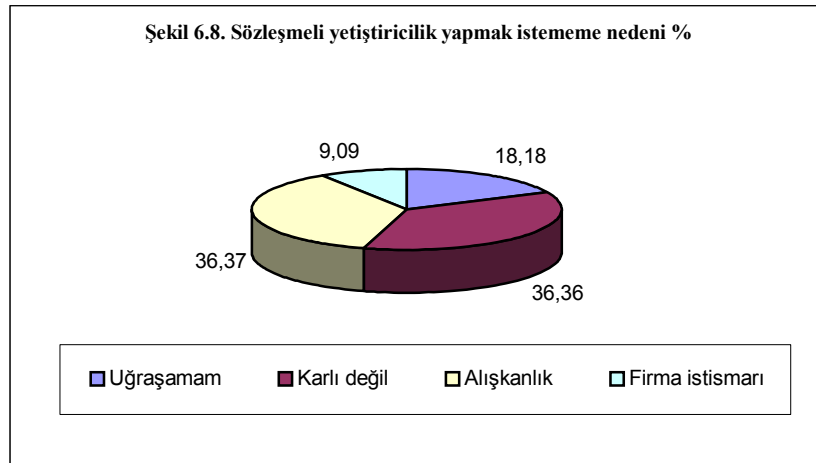
işgüçleri yetersiz olduğu için sözleşmeli yetiştiricilik yapamayacaklarını, %3,33'ü bu sistemin çiftçilerin aleyhine çalıştığını düşündükleri için yapmadıklarını söylemişlerdir. Çiftçilerin %26,67'si ise, yörede firma olmaması nedeniyle böyle bir teklifin olmadığı, sözleşme maddelerini bir şekilde okuduğu bu nedenle kabul etmediğini, bilgi eksikliği, yatırım için sermayesinin olmadığı, cesaret edemediği için sözleşmeli yetiştiricilik yapmadığını söylemiştir. İncelenen işletmelere gelecekte sözleşmeli yetiştiricilik yapmayı düşünürmüsünüz? Sorusu sorulduğunda ise, çiftçilerin %57,69'u yapabileceğini, %42,31'i ise yapmayacağını söylemiştir.

Sözleşmeli yetiştiricilik yapmak isteyenlerin yarısından fazlası %53,33 halihazırda yaptığı mera tipi hindicilikte tüccar istismarı olduğu, bu nedenle çok zarar gördüğünü, bundan kurtulmak için sözleşmeli yetiştiricilik yapabileceğini söylemiştir. Çiftçilerin %6,67'si ise hindileri canlı olarak sattıkları için fazla kâr edemedikleri, kesip satma için gerekli olan kesimhanenin bulunmaması nedeniyle güçlük çektikleri bu nedenle sözleşmeli yetiştiriciliği yapabileceğini söylemişlerdir. Çiftçilerin %40'i ise denemek için, daha karlı bulduğu için, yem masrafından kurtulmak için vb. nedenlerle sözleşmeli yetiştiricilik yapabileceklerini belirtmişlerdir.

Sözleşmeli yetiştiricilik yapmak istemeyenlere bunun nedeni sorulduğunda, çiftçilerin %36,37'si mera tipi hindi yetiştiriciliğini uzun yıllardan beri yaptığı için bu alışkanlığından vazgeçemeyeceklerini söylemişlerdir. Gerçektende bu yörelerde yaşayan ve bu faaliyetle uğraşanlar orta ve yaşlı nüfus için merada hindi gütmek yaşamlarının bir parçası olmuştur. Çoğu çiftçi bu işi alışkanlık edindiği için devam ettirmektedir.

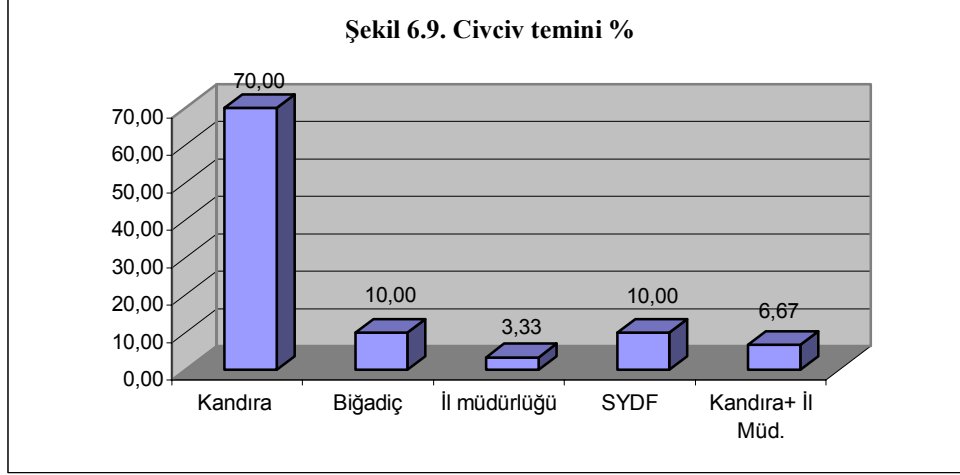
Çiftçilerin %36,36'sı sözleşmeli yetiştiriciliğin çok karlı bir faaliyet olmadığını düşündüğü için bu işi yapmayacağını söylemişlerdir. Çiftçilerin %18,18'i bu faaliyetle uğraşamayacağını belirtirken, %9,09'u firmaların istismar ettiğini düşünmekte bu nedenle yapmayacağını söylemiştir.

6.2.3. Mera Tipi Hindi Yetiştiriciliği ile İlgili Genel Bilgiler

Mera tipi hindicilikle uğraşan çiftçilerin %53,33'ü pazarlama güclüğü çekiyor musunuz? Sorusuna evet cevabını vermişlerdir. Bunun da en büyük nedeninin tüccar istismarı olduğunu söylemişlerdir. %46,67'si ise herhangi bir pazarlama güclüğü çektiğini belirtmiştir.

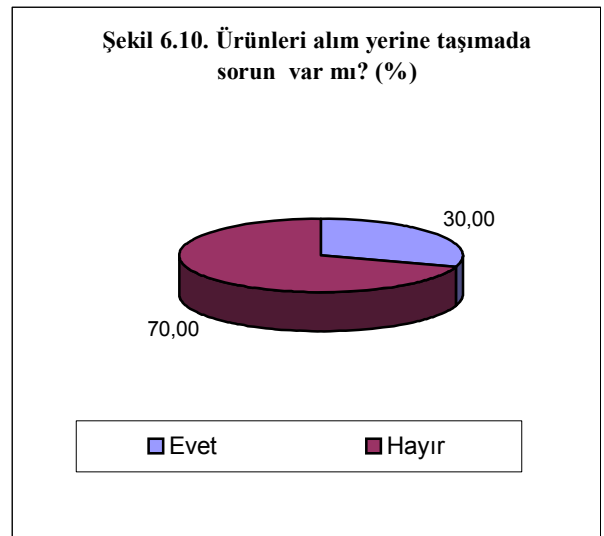
İncelenen işletmelerde çiftçilerin %70'i civcivi Kandıra Hindi Üretim İstasyonundan

bizzat kendisi giderek temin etmektedir. %10'u Bigadiç Hindi Üretme İstasyonundan almakta, %10'u Sosyal Yardımlaşma Dayanışma fonundan, %6,67'sinin hem il müdürlüğünden hem Kandıra'dan aldığını, %3,33'ü ise sadece il müdürlüğünden aldığını belirtmişlerdir.

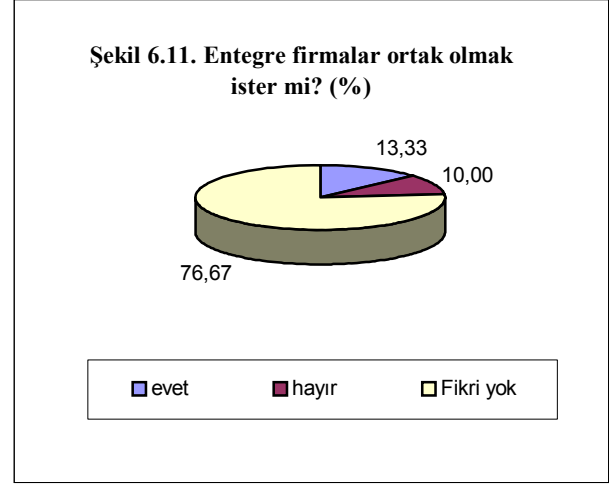
Mera tipi hindi yetiştiriciliği yapan işletmelerin %33,33'ü yem olarak sadece sanayi yemi kullanmakta, %66,67'si ise sanayi yemine ek olarak işletmede üretilen bitkisel ürünleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu işletmelerde sanayi yemine ilaveten çeşitli tahıl artıkları değerlendirildiği gibi, buğday, arpa, ayçiçeği ve darı gibi yemlerden çeşitli rasyonlar yapılmaktadır.

İncelenen işletmelerde yetiştiricilerin %76,67 gibi büyük bir bölümü, hindi yetiştiriciliği ile ilgili ilk bilgileri uzun yıllardan beri bu işle uğraştıkları için geleneksel usullerle aileden öğrendiklerini söylemişlerdir. Yetiştiricilerin %10,00'u Hindi üretme istasyonlarından cıvcivi ilk aldıkları dönemde kendilerine yazılı olarak verilen dokümanlardan ya da sözlü verilen bilgilerden elde etmişlerdir. İşletmecilerden %13,33'ü ise arkadaşlarından, komşularından öğrendiklerini söylemişlerdir.

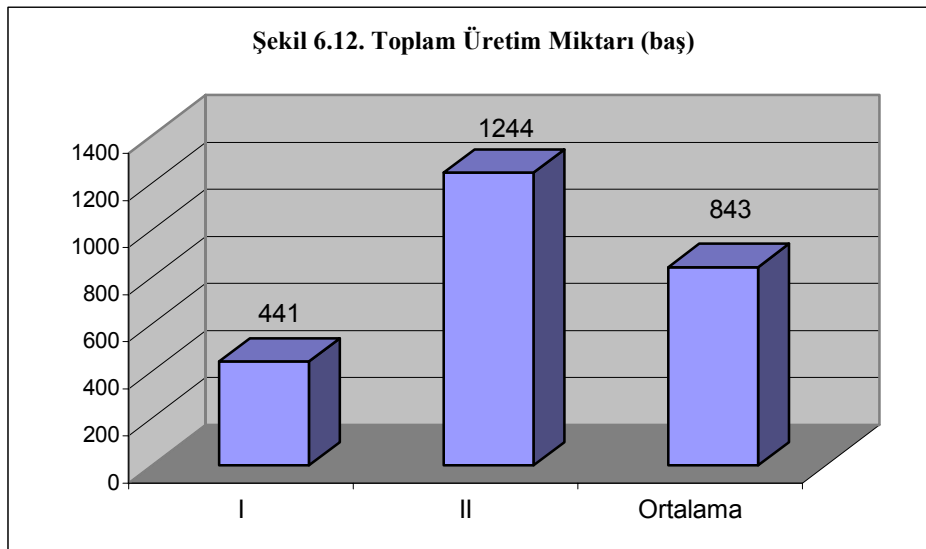

İncelenen işletmelerin %70'i Aralık ayı sonunda hindileri satış yerine taşımada problemlerinin olmadığını, zaten tüccarların bu işi yaptığını, çiftçilerin %30'u ise sorunların olduğunu belirtmişlerdir. Bu çiftçilerin büyük çoğunluğu hindileri pazarda kendileri satmaktadır. Bu şekilde pazara taşıma problemleri benzin fiyatlarına gelen zamlarla üreticilerin karlarını daha da düşürmüştür.

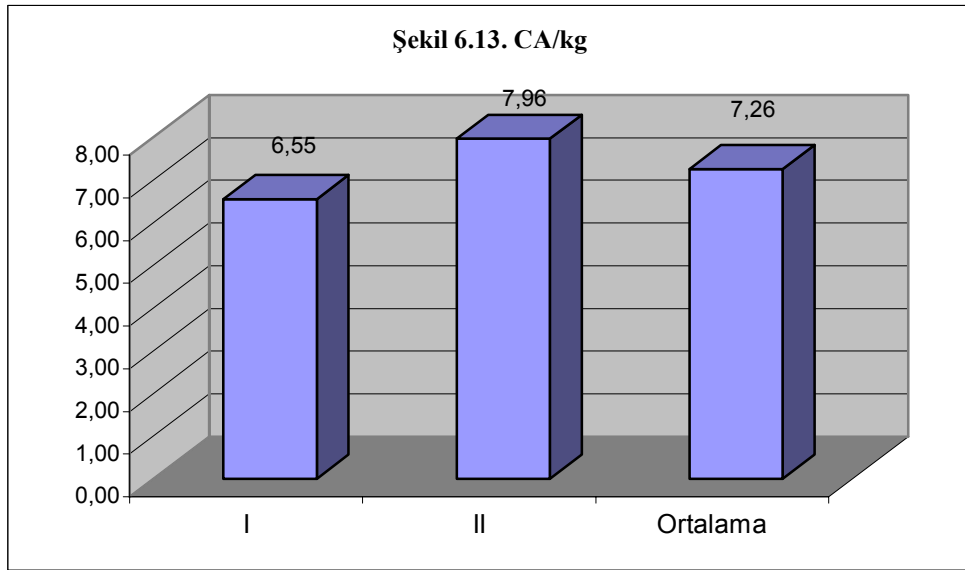
Mera tipi hindicilikle uğraşan çiftçiler, hindicilikle ilgili entegre firmalara ortak olmak ister misiniz? sorusuna %76,67'si fikri olmadığını, %13,33'ü ortak olmak istediğini, % 10'u ise istemediğini söylemiştir. Bu tesislerin çiftçi örgütlerince kurulmasının ise %83,33'si yararlı olacağını, %16,67'sinin ise yararlı olmayacağını düşünmektedir.

İncelenen mera tipi hindicilik işletmeleri, işletmede bulunan hindi sayısına göre 600 baştan küçük, 600 baştan büyük olmak üzere iki büyüklük grubuna ayrılmıştır. Birinci gruptaki işletme başına düşen ortalama hindi sayısı 441 baş, ikinci grupta 1244 baş ve işletmeler ortalaması ise 843 baştır.

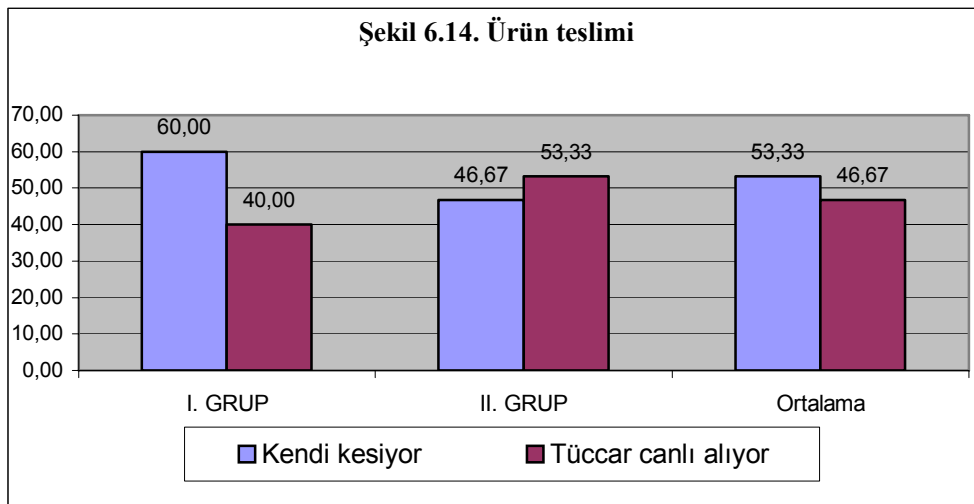

İşletmelerde üretim dönemi sonunda ortalama canlı ağırlık birinci grup işletmelerde hayvan başına 6,55 kg, ikinci grupta 7,96 kg, işletmeler ortalamasında ise 7,26 kg'dır.

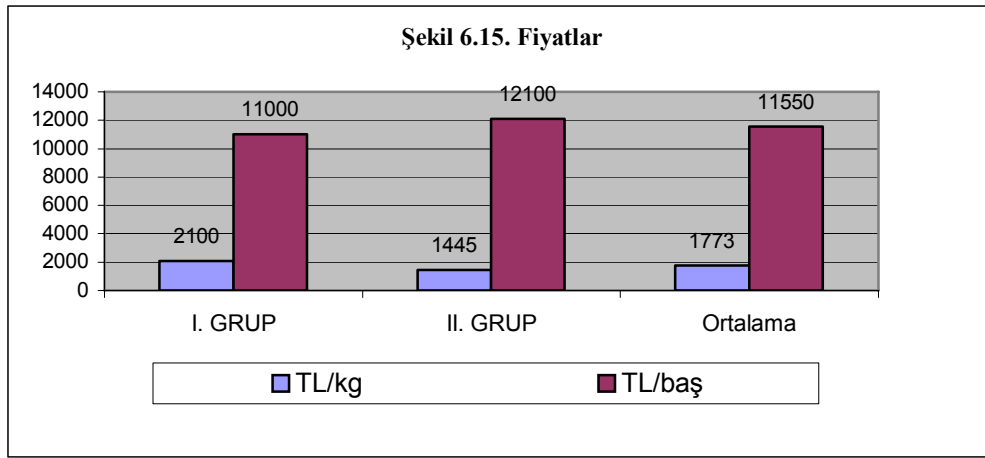
İncelenen işletmelerde, birinci büyüklük grubunda üretim süreci boyunca ölüm oranı %20,18'dir. Yetiştirilen hindilerin %1,59'u ailede tüketilmekte, %0,45'i işçiye, akrabaya verilmekte, %77,78'i de satılmaktadır. İkinci büyüklük grubunda ise ölüm oranı %27,65'tir. Hindilerin %1,21'i ailede tüketilmekte, %0,32'si işçiye, akrabaya verilmekte, %70,82'si satılmaktadır. İşletmeler ortalamasında ise ölüm oranı %25,74, ailede tüketim miktarı %1,30, işçiye, akrabaya verilen %0,36 ve satılan miktar %72,60'dır.

İncelenen işletmelerin %53,33'ü hindileri kendisinin çiftlik avlusunda kesmekte, %46,67'si ise canlı olarak satmaktadırlar. Birinci büyüklük grubunda canlı satanların oranı %40, keserek satanların oranı %60, ikinci büyüklük grubunda canlı satanların oranı %53,33,

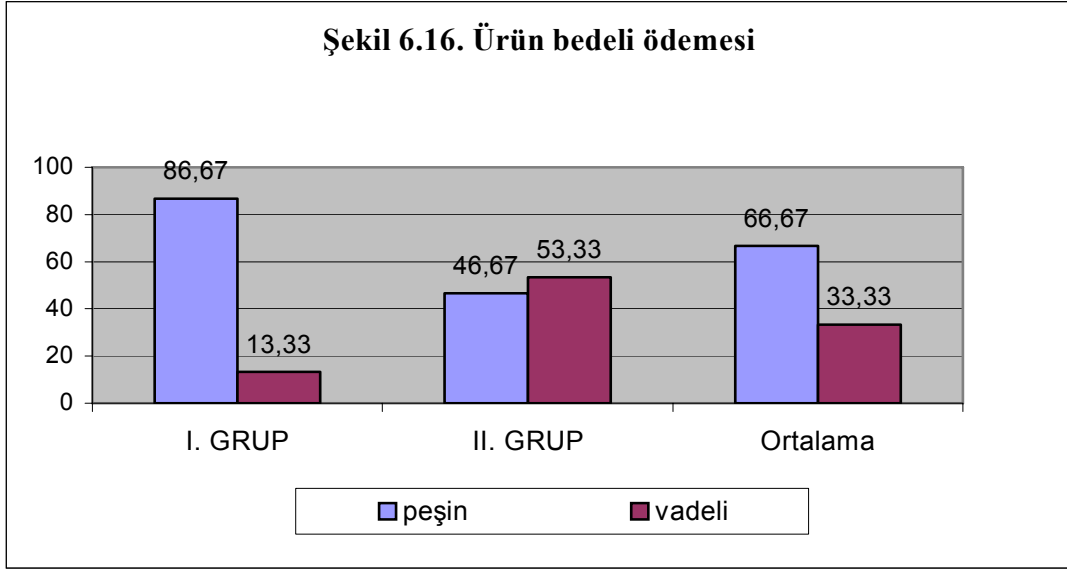

keserek satanların oranı %46,67'dir. Ürün teslimatının canlı yada kesilmiş olması tüccarın isteğine göre yapılmaktadır.

İncelenen işletmelerde ürün fiyatları ise işletmeler ortalamasına göre canlı olarak satılan hindilerde hayvan başına 11.550.000 TL/baş'dır. Kesilerek satılan hindilerde ise fiyat 1.773.000 TL/kg'dır. Canlı olarak satılan hindilerin fiyatı birinci büyüklük grubundaki işletmelerde 11.000.000 TL, ikinci grup işletmelerde 12.100.000 TL olarak gerçekleşmiş, kesilerek satılan hindilerde ise kg fiyatı birinci grup işletmelerde 2.100.000 TL, ikinci grup işletmelerde 1.445.000 TL olmuştur.

İncelenen işletmelerde ürün bedelinin ödenme şekli ise birinci büyüklük grubundaki işletmelerin %86,67'sinde peşin, %13,33'ünde vadeli, ikinci grup işletmelerde peşin ödeme miktarı %46,67, vadeli %53,33 olmuştur. İşletmeler ortalamasında ise işletmelerin %66,67'si ürün bedellerini peşin olarak, %33,33'ü vadeli olarak almışlardır. Birinci grup işletmelerin büyük bölümünü Kandıra'da bulunan işletmeler, ikinci grupta yer alan işletmelerin büyük bölümünü Tekirdağ'da bulunan işletmeler oluşturmaktadır. Bu nedenle hem fiyat hem ürün bedellerinin ödenmesi tamamen tüccarın isteğiyle gerçekleşmektedir. Kandıra'da bulunan ve orta ve küçük işletmeler kesilmiş hindi fiyatı daha yüksek olduğu için keserek satmakta ve çoğunlukla peşin olarak çalışmakta iken, Tekirdağ'da bulunan işletmelerde canlı ağırlık fiyatı fazla olduğu için daha çok canlı satmakta ancak vadeli olarak ürün bedellerini alabilmektedirler.

6.2.4. Mera Tipi Hindicilik Faaliyeti Yapanların Maliyet ve Yıllık Ortalama Gelir Durumları

Mera tipi hindicilikle uğraşan işletmelerde maliyet ve yıllık ortalama net gelir aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi işletmeler ortalamasında, toplam üretim masraflarının %86,30'unu değişen masraflar, %13,70'ini sabit masraflar oluşturmaktadır. Toplam üretim masrafları içinde en büyük payı %47,08'lik payı ile yem masrafları almaktadır. Bunu %16,92 ile civciv masrafları izlemektedir. Daha sonra sırasıyla ilaç masrafları (%9,53), daimi işçilik masrafları (%7,62), geçici işçilik masrafları (%4,12) en büyük masraf unsurlarıdır. İşletme büyüklük gruplarında da yine yem, civciv, işçilik ve ilaç masrafları toplam üretim masrafları içinde en ilk sırayı almaktadır.

İncelenen işletmelerde ortalama canlı ağırlık 7,26 kg/baş olup, işletme başına düşen toplam canlı ağırlık 4630 kg'dır. Buradan, işletme başına düşen ortalama üretim masrafları toplamı, bir üretim döneminde elde edilen toplam üretim miktarına bölüldüğünde 1 kilogram canlı hindi maliyeti 1.098.000 TL'dir. Gayrisafi üretim değeri (GSÜD) işletmeler ortalamasında 7.426.069.000 TL olup, işletme büyüklüğü ile artmaktadır. GSÜD'den toplam üretim masraflarının çıkarılmasıyla bulunan, net gelir ise birinci büyüklük grubunda 2.156.770.000 TL, ikinci büyüklük grubunda 2.729.256.000 TL ve işletmeler ortalamasında da 2.443.013.000 TL'dir. GSÜD'den, değişen masrafların (DM) çıkarılmasıyla hesaplanan Brüt Kar (BK) ise birinci büyüklük grubunda 2.541.296.000 TL, ikinci büyüklük grubunda 3.709.866.000 TL ve işletmeler ortalamasında da 3.905.974.000 TL'dir.

Tablo 6.1. Mera Tipi Hindicilikte İşletme Büyüklüklerine Göre Maliyet ve Yıllık Net Gelir

	İŞLETME BÜYÜKLÜK GRUPLARI				İŞLETMELER ORTALAMASI	
	I.GRUP (1.000 TL)	%	II.GRUP (1.000 TL)	%	(1.000 TL)	%
1. Üretim Dönemine Hazırlık Masrafları						
- Dezenfeksiyon (Etelone)(miktar x fiyat)	20.800	0,81	12.133	0,16	16.467	0,33
- Altlık (kg x TL/kg)	8.800	0,34	69.333	0,94	39.067	0,78
- Kireç (kg x TL/kg)	1.130	0,04	11.767	0,16	6.448	0,13
2. Cıvıv (adet x TL/Ad)	444.000	17,33	1.242.067	16,78	843.033	16,92
3. Yem	1.092.933	42,66	3.598.800	48,60	2.345.867	47,08
4. Geçici işçilik (saat x TL/saat)	131.667	5,14	278.800	3,77	205.233	4,12
5. Aşı (doz x TL/doz)	-	-	-	-	-	-
6. Su (m ³ x TL/m ³)	6.667	0,26	53.467	0,72	30.067	0,60
7. İlaç	263.467	10,28	686.000	9,27	474.733	9,53
8. Veteriner masrafı	-	-	-	-	-	-
9. Isıtma	68.167	2,66	159.533	2,15	113.850	2,28
10. Aydınlatma (kw x TL/kw)	37.000	1,44	48.333	0,65	42.667	0,86
11. Diğer	49.667	1,94	106.667	1,44	78.167	1,57
12. Değişken masrafların faizi:(değişken masraflar/2x f %)	53.107	2,07	156672,5	2,12	104.890	2,10
13. Değişken masraflar toplam (A)	2.177.404	84,99	6.423.573	86,76	4.300.488	86,30
14. Genel İdare giderleri (Ax %3)	65.322	2,55	192707,175	2,60	129.015	2,59
15. Daimi işçilik masrafları	173.333	6,77	586.000	7,91	379.667	7,62
16. Kümes amortismanı :(kümes değeri x amortisman oranı)	65.733	2,57	93.333	1,26	79.533	1,60
Kümes faizi : Faiz (kümes değeri x 1/ 2 x %3)	49.300	1,92	70.000	0,95	59.650	1,20
17. Suluklar,yemlikler,vb.						
Amortisman=(değer x amortisman oranı %)	16.820	0,66	21.037	0,28	18.929	0,38
Faiz= (değer x ½ x %5)	14.017	0,55	17.531,24	0,24	15.774	0,32
18. Diğer		0,00		0,00	0	0,00
19. Sabit masraflar toplamı (B)	384.525	15,01	980.609	13,24	682.567	13,70
20. Üretim Masrafları Toplamı (A+B)	2.561.930	100,00	7.404.182	100,00	4.983.056	100,00
Ortalama CA (kg/baş)	6,55		7,96		7,26	
İşletme başına toplam CA (kg/işletme)	2.247		7.013		4.630	
1 kg canlı hindi maliyeti (TL/kg)	1.140		1.056		1.098	
Satış fiyatı (TL/kg)	2.100		1.445		1.773	
Kar payı %	84,19		36,86		61,43	
Gayri Safi Üretim Değeri (TL/işletme)	4.718.700		10.133.438		7.426.069	
Net Gelir /yıl	2.156.770		2.729.256		2.443.013	
BRUT KAR	2.541.296		3.709.866		3.905.974	

7. SÖZLEŞMELİ HİNDİ YETİŞTİRİCİLİĞİ

Ekonomik ve sosyal olarak gelişmişlik, iller, bölgeler ve ülkeler için sanayinin gelişimiyle paraleldir. Genel olarak incelendiğinde, sanayisi gelişmiş olan iller, bölgeler yada ülkeler ekonomik refahını sağlamış, sosyal gelişimini artırmıştır. Sanayi denilince ilk akla gelen elektronik, otomotiv gibi dallar olsa da, imalat sanayinin büyük bölümünü oluşturan tarıma dayalı sanayinin payı tüm gelişmiş ülkelerde en ön sıralarda yer almaktadır. Yani gelişmiş ülkeler ekonomisinde elektronik, otomotiv gibi dalların yanı sıra tarıma dayalı sanayinin önemi büyüktür ve tarıma dayalı sanayiye hammadde sağlayan tarımın yeri ayrıcalıklıdır. Tarım, gelişmiş ekonomilerde Milli Gelir içindeki payını azaltmış olsa da, tarımsal sanayilerde işlenerek, sanayi ürünü haline dönüşen tarımsal ürünler yarattığı katma değer ile sanayi sektörünün payını arttırmaktadır (Dellal ve Tan 2002).

Günümüzde ekonomik bakımdan güçlü olan ülkeler, bugünkü gelişmişlik düzeyine tarıma dayalı sanayinde başlattıkları atılımlarla ulaşmışlardır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte en önemli sektör tarıma dayalı sanayi olmuştur. Tarıma dayalı sanayi gerek istihdam ve üreticinin ürününü değerlendirmesi açısından, gerekse tüketiciye kaliteli ürün sağlama açısından çok önemli bir sektördür (Dellal ve Tan, 2002). Ekonomik kalkınma süreci içinde tarım ve sanayinin birbirine paralel bir şekilde gelişiminin sağlanması için çiftçi sanayici arasındaki entegrasyonun sağlanması şarttır.

Bu bölümde hindi yetiştiricileri ile sanayicileri arasındaki mevcut entegrasyonun incelenmesi açısından sözleşmeli hindi yetiştiriciliği incelenmiştir.

7.1. Tarımda Dikey Entegrasyon ve Sözleşmeli Yetiştiricilik

Türkiye’de tarımın içinde bulunduğu mevcut sorunlarla birlikte sanayi kesiminin kaliteli ve yeterli miktarda hammadde ihtiyacı, üretici ve sanayici arasında dikey entegrasyonun sağlanması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Dikey entegrasyon (vertical integration), herhangi bir mal veya hizmetin üretiminden satışına kadar farklı aşamalarında çalışan işletmeler arasında yapılan bir birleşmedir. Dikey entegrasyonda, tarımsal üretim sanayi ve ticaret sektörlerinde faaliyette bulunan bir işletme veya işletmeler topluluğunun iki veya daha fazla uğraşı aşamasının kendi kontrolü altına alır. Bu şekilde birbirini tamamlayan tarım, sanayi ve ticaret kesimleri önemli ölçüde bir yönetim altında toplulaştırılmaktadır (Özçelik vd 1999).

Tarımın sanayi ve ticaret kesimleri arasında dikey entegrasyonun sağlanması konusunda çeşitli yöntemler kullanılmasına rağmen bu konuda uygulanan en yaygın metot sözleşmeli üretim modelidir. Sözleşmeli üretim modeli ise firmalar ile üreticiler arasında ürünün ekimi dikimi veya üretiminden önce yapılan çiftçinin belirli bir ekiliş alanı ve üretimi gerçekleştirme sorumluluğunu yüklenmesine karşın, firmaların da elde edilecek ürünü belirli koşullarda almayı garanti ettiği anlaşmaya dayalı üretim ve pazarlama modeli olarak tanımlanmaktadır (Özçelik vd., 1999). Sözleşmeli üretim modeli girdi temini, üretim, işleme ve pazarlama olmak üzere dört aşamada tamamlanan bir süreçtir.

Sözleşmeli üretim modeli gelişmiş ülkelerde uzun zamandan beri kullanılan bir modeldir. Bu model ilk olarak 19. Yüzyılda Japonya ABD’de şeftali ve şeker pancarı gibi dayanıksız ürünler için uygulanmıştır. Dolayısıyla bu dönemlerde tarıma dayalı monopson ve oligopson gıda sanayicilerinin hammadde sorunları organize çiftçilik yaklaşımını ortaya çıkarmıştır (Runsten ve Key, 1996). 19. yüzyılda daha ziyade sebze meyve üretimde uygulanan sözleşmeli üretim modeli, kalkınmada temel anahtar olan tarım ve sanayi işbirliği ilkesinden yola çıkan ülkeler 1960’lı yıllardan itibaren, besi hayvancılığı, et tavukçuluğu, süt sığırcılığı, şeker pancarı ve şeker kamışı gibi ürünlerde yaygınlaşmıştır. Bu gün sözleşmeli üretim modeli gelişmiş ülkelerde önemi gittikçe artmakta olup, tarımsal pazarların liberasyonu ve yetiştirici ile sanayici arasındaki ticari engellerin kaldırılmasında son derece önemli rol oynamaktadır (Warning ve Key, 2001). Örneğin ABD tarım işletmelerinde elde edilen tarımsal üretim değerinin üçte biri sözleşmeli üretim modeli ile elde edilmektedir. ABD’de pazarlama ve üretim olmak üzere 2 tip sözleşmeli üretim yapılmaktadır. Pazarlama sözleşmeleri genellikle bitkisel ürünlerde uygulanmaktadır. Ülkede üretilen meyve ve sebzenin %40’ı bu tip pazarlama konusunda yapılan sözleşmeli üretim ile elde edilmektedir. Ayrıca şekerpancarı, pamuk, soya fasulyesi ve mısırdaki sözleşmeli üretim oranı çok yüksektir. Üretim sözleşmeleri ise hayvancılıkla ilgili olarak düzenlenmektedir. Kanatlı ve kanatlı ürünleri ile ilgili sözleşmeli yetiştiricilik bu grubun %50’sini oluşturmaktadır. Kanatlı sanayinde gelişmeler nedeniyle, bu alanda uygulanan sözleşme tipleri de çeşitlilik göstermektedir. Ancak bu çok çeşitli sözleşmelerin 2 temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan biri girdi temininde sorumluluklar, ikincisi ise üreticiye ödenecek bedel için uygulanacak yöntemlerdir. ABD’de sözleşmeli üretim modeli ile ilgili direkt ya da endirekt pek çok yasal düzenleme olmasına rağmen, federal düzeyde tek bir yasal düzenleme yoktur. Ancak sözleşmeli üretimin en fazla uygulandığı Minosota, Kansas ve Wisconsin eyaletlerinde yeni çıkarılan yasalarla üreticiler korunmaya çalışılmaktadır (Rehber 2000).

Türkiye’de sözleşmeli tarımın ilk başarılı örneği, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.’nin pancar üreticileri ile yaptıkları sözleşmeler olmuştur. Bu uygulamayı 1965 yılından beri Tarım işletmeleri genel müdürlüğü (TİGEM)’de uygulanan sözleşmeli tohum yetiştiriciliği, 1970’li yıllarda sanayi tipi domates, 1996 yılında Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) tarafından GAP bölgesinde sözleşmeli mısır üretimi takip etmiştir. Günümüzde halen Antalya ve Muğla yörelerinde kesme çiçek, Balıkesir, Bolu ve Adapazarı illerinde Tütün, Niğde ve Nevşehir’de patates, Ege ve Akdeniz bölgelerinde meyve sebze, yine çeşitli yörelerde uygulanan et tavukçuğu, süt birlik ve kooperatiflerince süt üretimi ile sözleşmeli üretim modeli uygulanmaktadır. Bunu yanı sıra son yıllarda sözleşmeli üretimin en fazla görüldüğü bir diğer alt sektör de Bolu, İzmir, Manisa, Van gibi doğudan batıya kadar birçok bölgede uygulanan sözleşmeli hindi üreticiliğidir.

Türkiye’de 1996 yılına kadar sözleşmeli üretim ile ilgili herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın Haziran 1996’da çıkardığı yönetmelikle sözleşmeli yetiştiriciliğin kontrolü amaçlanmıştır. Bu yönetmelik genel olmasına rağmen, temel fiyatlandırmada dahi çok detaylı olduğu görülmüştür. İki yıl sonra Ağustos 1998’de bu yönetmelikte yeniden bir düzenleme yapılarak, bu detaylı yapısı biraz azaltılmıştır (Rehber, 2000).

7.2. Sözleşmeli Üretim Modelinin Faydaları

Çiftçi sanayici entegrasyonunu sağlamada bir araç olarak karşımıza çıkan sözleşmeli yetiştiricilik modelinin faydalarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Coulter vd., 2000).

1. Küçük çiftçilere kredi, teknik yardım ve girdi temininde sağlanan kolaylıklar,
2. Üreticilerle etkili bir iletişim kurma ve yakın diyalog içinde olma,
3. Ürün kalitesinde ve standartlarında iyileştirme,
4. Ürünlerin pazarlanmasındaki risk ve belirsizliklerin azaltılması,
5. Küçük çiftçiler için dengeli ve sürekli gelir kaynağı temin etme,
6. Küçük çiftçilere alternatif istihdam imkanı sağlama,
7. Sanayinin yeter miktarda ve kalitede hammadde temini,
8. Teknoloji transferi,
9. Atıl işgücü, arazi bina ve çeşitli ekipmanların değerlendirilmesi,
10. Çiftçi ve sanayici arasında mal, nakit ve teknik bilgi akışının temini.

7.3. Türkiye’de Hindicilik Alt Sektöründe Sözleşmeli Yetiştiricilik Modeli

Dünyada son yirmi yılda genetik seleksiyon ve besleme stratejileriyle hindinin ekonomik değeri artırılmış, hindi sanayi çok büyük gelişmeler kaydetmiştir (Wick, 2002). Örneğin 1960’larda sanayi tipi hindiler 24 haftada 25 kg canlı ağırlığa erişirken, günümüzde aynı canlı ağırlığa 16 haftada ulaşmaktadır (Ferket, 2001). Bu nedenle hindi eti üretimi, hem yetiştirici ve sanayici hem de tüketici için avantajlı bir ürün haline gelmiştir. Giriş bölümünde belirtildiği gibi Türkiye’de 1995 yılına kadar geleneksel usullerle mera tipi hindicilik yapılmış ve hindi eti bir yılbaşı yiyeceği olarak mutfaklarda yer almıştır. 1995 yılından sonra beyaz hindi yetiştiriciliğinde meydana gelen gelişmeler ve hindi üretiminde entegrasyona geçiş sanayiciyi ihtiyacı olan üretimi çiftçiden temin etmesi yoluna itmiştir. Bu çalışmada sözleşmeli hindi yetiştiriciliği yapan firmaların pazardaki payları dikkate alınarak sözleşme yaptıkları üreticilerin %20’si örnek populasyon olarak seçilmiş ve bu çiftçilerle anket yapılmak suretiyle veri temin edilmiştir. Sözleşmeli üretici anketleri, Bolu’da Bolca Hindi, İzmir-Manisa Yöresinde Pınar ve Banvit, Van’da ise Van-Et üreticileri ile yapılmıştır.

Türkiye’de fason üretim diye adlandırılan sözleşmeli hindicilik modelinde şu anda mevcut uygulamaların tamamında sözleşme şartları firma tarafından belirlenmekte olup üreticinin müdahale şansı çok fazla değildir. Firma sözleşme şartlarını belirlerken üretim dönemi başında bir fiyat tespit ederek üretim süreci sonunda yem randımanı gibi bazı kriterleri de dikkate alarak ürün teslim edildikten sonra ödeme yapmaktadır. Firmanın kendi iç politikaları doğrultusunda zaman zaman çiftçiye avans verilmektedir. Üretim sonundaki ödeme de yine firmanın kendi prensiplerine bağlı olarak peşin veya taksitli olarak yapılmaktadır.

Bölgenin yapısına ve mevcut imkanlarına bağlı olarak üreticilerin bir kısmı yeni kümesler inşa ederken, bir kısmı daha önce tavuk kümesi olarak kullanılan, hatta büyük ve küçükbaş hayvan barınakları olarak kullanılan atıl binaları kümes olarak kullanmaktadır. Kümes ve kümes içi ekipmanlarla ilgili yatırımların tamamı çiftçiye aittir.

Sözleşmeli hindicilikte iki tip üretim süreci vardır. Bunlardan birincisi 6 haftalık civciv büyütme süreci, ikincisi ise 6 haftadan civcivin kesim sonuna kadarki dönemi (16-18 hafta) kapsayan yetiştirme sürecidir. Her iki tip yetiştiricilikte de kümesler üreticiye ait olup üretim girdileri firmalar tarafından belirlenmektedir. Birinci tip yetiştirme sisteminde ölüm oranının yüksek olması bakım şartlarının zor olması gibi sebeplerle, çiftçiye kg başına ödenen miktar ikinci tip yetiştiricilere ödenenden daha yüksektir. Ayrıca birinci tip yetiştiricilik

yapacak üreticiler seçilirken kümes şartları, eğitim ve deneyim bakımından en iyi üreticilerin seçilmesine dikkat edilmektedir. Büyütme kümeslerinde 6 haftalık olan civcivler yetiştirme kümeslerine aktarılarak 16-18 haftalık oluncaya kadar beslenip en geç 18. hafta da kesime gönderilmektedir. Yetiştirme kümeslerinde metrekaresine dişi sayısı 5 erkek sayısı 6 olacak şekilde hindiler kümeslere dağıtılmaktadır. Bazı firmalarda cinsiyet ayrımı yapılmakla birlikte erkek ve dişi karışık olarak faaliyette bulunan firmalar da mevcuttur.

Civciv büyütme daha kısa dönemleri kapsadığı için bu üreticiler yılda 5 dönem faaliyette bulunurken 6 hafta sonrası yetiştiricilik yapanlar yılda yaklaşık 3 dönem faaliyette bulunmaktadır. Fakat kümes temizlik ve hijyen konusundaki hassasiyetten dolayı kümesler belirli dönemler boş bırakıldığı için dönem sayısı daha da azalabilmektedir. Üretim dönemi sonunda firma kendi belirlediği tarihte ürünü canlı olarak yetiştiriciden almaktadır.

Türkiye’de bu tip sözleşmeli yetiştiricilik yapan 5-6 firma mevcut olup sözleşmeli yetiştiricilikten toplam 33.500 ton hindi eti elde edilmektedir.

7.4. Araştırma Bulguları ve Sonuçların Değerlendirilmesi

7.4.1. Üretici Açısından Sözleşmeli Yetiştiricilik Modeli Değerlendirme Sonuçları

Bu bölümde sözleşmeli tarımın üreticiler ve firmalar açısından avantaj ve dezavantajları belirlenmeye çalışılmıştır. Üreticilerle yapılan anket sonuçlarına göre üreticilerin % 38,78’i fiyat ve satış garantisi, %12,24’ü girdi temininde sağlanan kolaylıklar, %6,12’si daha önce sözleşmeli yetiştiricilik yapmış olması, %2,04’ü teknik yardımlar ve %10,20’si ise diğer sebeplerden dolayı sözleşmeli üreticilik yapmaya karar vermiştir.

Tablo 7.1. Sözleşmeli Hindi Yetiştiriciliği Yapma Kararını Verirken Birinci Derecede Etkili Olan Faktör

Etkili Olan Faktör	Oran (%)
Fiyat ve satış garantisi	38,78
Girdi temini	12,24
Teknik yardım	2,04
Daha önce sözleşmeli yetiştiricilik yapmış olması	6,12
Diğerleri *	10,20

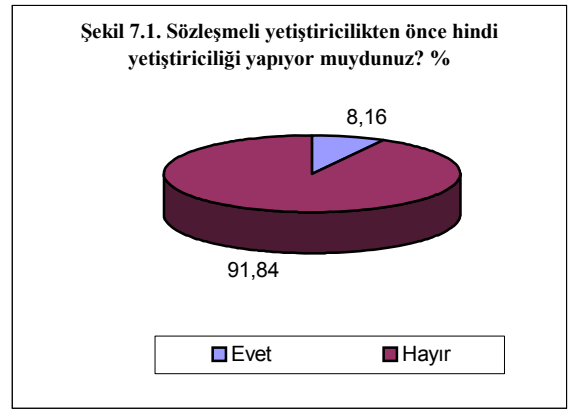
Üreticilere sözleşmeli yetiştiricilik yapmaya karar verirken etkili olan diğer faktörler nelerdir? sorusu sorulduğunda sırasıyla %32, 26’sı başka bir alternatifi olmadığı için, %22,58’i firmaya olan güven duyduğu için, %9,68’ tavukçuluğa göre daha üstün gördüğü için, %9,68’i büyük baş hayvancılığı dezavantajları, %9,68’i serbest çalışmadığı için,

%9,68'i piyasa eğilimlerine göre geleceğini parlak gördüğü için %6,45'i ise denemek için bu faaliyeti yapmaya karar verdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 7.2. Sözleşmeli Yetiştiriciliğe Başlama Kararını Verirken Etkili Olan Diğer Faktörler

Dğer Faktörler	%
Firma güvenilirliği	22,58
Tavukçuluğa göre üstün bulduğu	9,68
Büyükbaş hayvancılığın dezavantajları	9,68
Başka alternatifi olmadığı için	32,26
Denemek için	6,45
Serbest çalışmadığı için	9,68
Piyasa eğilimlerine göre geleceği parlak gördüğu için	9,68

Anket yapılan üreticilerin %91,84'ü daha önce sözleşmeli üretim yapmadığını %8,16'sı ise daha önce de sözleşmeli üretim yaptığını ifade etmiştir. Anket sırasında bu faaliyeti yapan kişilerin yalnızca daha önce tarımla uğraşan kişiler olmadığı çok farklı meslek gruplarından kişilerin bu işe ilgi duyduğu ve bu konuda önemli yatırımlar yaptığı gözlenmiştir.

Yeterli sermayeniz olsa yine sözleşmeli yetiştiricilik yapar mısınız? sorusu sorulduğunda üreticilerin % 59'18'i evet, % 40,82'si hayır diye cevaplamıştır. Bu konuda üreticilerin bir kısmı yapacak başka alternatifleri olmadığı için bu faaliyete devam edeceğini söylerken bir kısmı bu işin karlı bir faaliyet olmadığı düşüncesini dile getirmiştir. Bazıları ise yeterli sermaye olduğu takdirde kümes kapasitelerini daha da arttırabileceklerini ifade etmişlerdir.

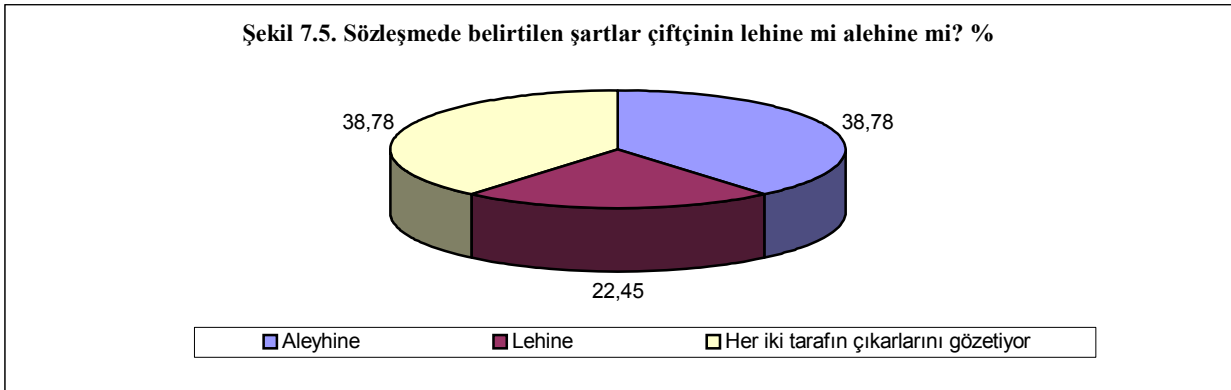
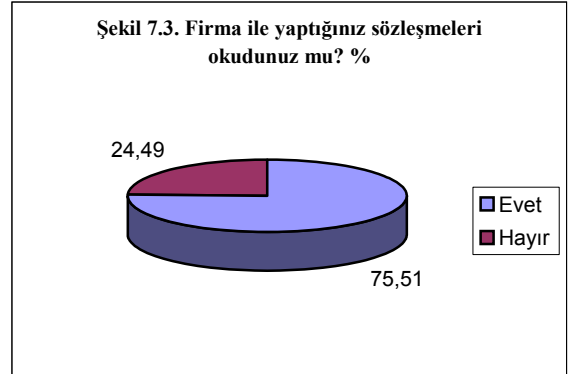
7.4.2.Firma Üretici Arasındaki İlişkiler Açısından Sonuçların Değerlendirilmesi

Üreticilere firmalarla yapılan anketleri okuyup okumadığı sorulduğunda %75,51'i okuduğunu %24,49'u okumadığını ifade etmiştir. Neden okumadınız sorusuna %27,27'si firmaya güvenden dolayı gerek duymadığını ifade ederken %72,3'ü okusa da bir şey değişmeyeceğini veya okusa da anlamadığını ifade etmiştir.

Üreticilerin %91,84'ü sözleşme şartlarına itiraz hakları olmadığını söylerken %8,16'sı sözleşme şartlarına itiraz edebildiklerini ifade etmişlerdir.

Üreticilere sözleşme şartlarının çiftçinin lehine mi yoksa aleyhine mi sorusu sorulduğunda ise çiftçilerin %38,78'i lehine, %22,45'i aleyhine %38,78'i ise her iki tarafın ortak çıkarlarının korunmaya çalışıldığını ifade etmişlerdir. Bazı

çiftçiler, firmanın tamamen kendi yararını düşündüğünü fiyatları belirlerken tek yanlı karar verdiğini ifade ederken, büyük çoğunluk ekonomik krizin firmaları çok etkilediğini firmaların durumu düzeldiği takdirde üreticiye yansıtacaklarını ifade ederek firmaya olan itimatlarını dile getirmişlerdir.

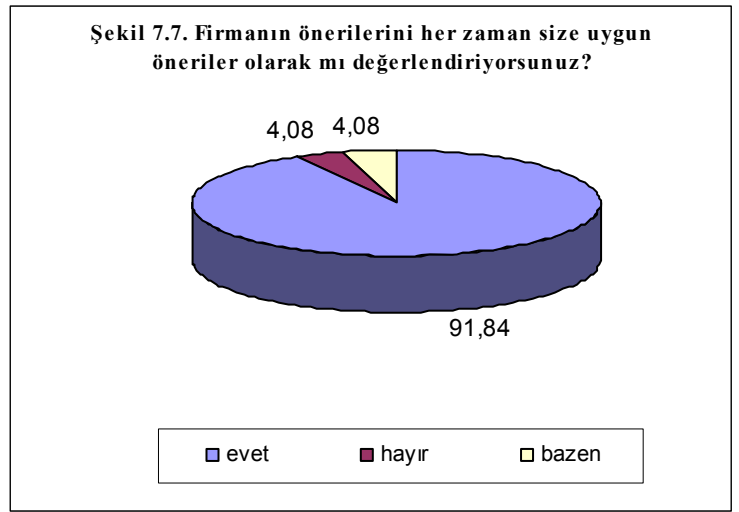
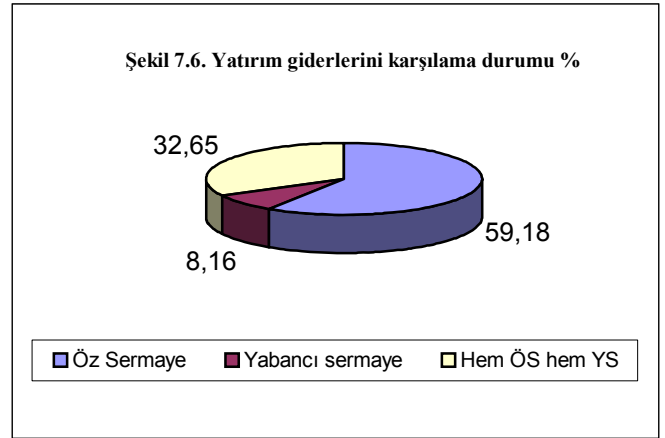
Sözleşmeli hindi yetiştiriciliği yapan üreticilerin %59,18'i kendi öz sermayesi ile %32,65'i hem öz sermaye hem de yabancı sermaye %8,16'sı ise yalnız yabancı sermaye ile

yatırım giderlerini karşılamıştır. Anketler sırasında üreticilerin genellikle Ziraat Bankası kredisi kullanma konusunda çekimser oldukları gözlenmiştir.

Firmaların üreticiye karşı garanti ettiği girdiler incelendiğinde, civciv ve yem ihtiyacının tamamı, ilaç ihtiyacının %61,22'si alet ve makinenin ise %4,08'ini firma karşılamaktadır. Bunun dışında bazı

durumlarda %4,08 oranında yakıt ve beklenmeyen giderler için firma üreticiye destek verebilmektedir. Üreticilere girdi temininde sorun olup olmadığını sorulduğunda %91,67 oranında sorun olmadığı, %8,33 oranında ise gecikme gibi ufak tefek sorunların nadiren ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Üreticilerin %87,76'sı firma elamanlarınca verilen hizmetten memnun olmasına rağmen, %12,24'ü

elamanların tecrübesiz olması ve sayılarının az olması sebebiyle bu hizmetten memnun olmadıklarını söylemişlerdir.

Tablo 7.2. Firmanın Üreticiye Sağladığı Girdileri Karşılama Oranları

Girdi	Karşılama Oranı (%)
Civciv	100,00
Yem	100,00
İlaç	61,22
Alet/makine	4,08
Diğer *	4,08
* yakıt	

Firma önerilerinin her zaman size uygun mu? sorusuna üreticilerin %91,84'ü evet derken %4,08'i hayır, %4,08'de bazen cevabını vermiştir. Üreticilerden %46,94'ü firma önerilerine uyulmadığı takdirde firmanın ceza uyguladığını, %8,16'sı uygulamadığını, %44,90'ı ise bu konuda bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Uygulanan cezanın genellikle pirim

miktarlarını azaltma yönünde olduğu beyan edilmiştir. Yapılan anketlerde üreticilerin yaptığı hatalardan dolayı sözleşme ile belirlenen fiyatın yarısına kadar inebildiği gözlenmiştir.

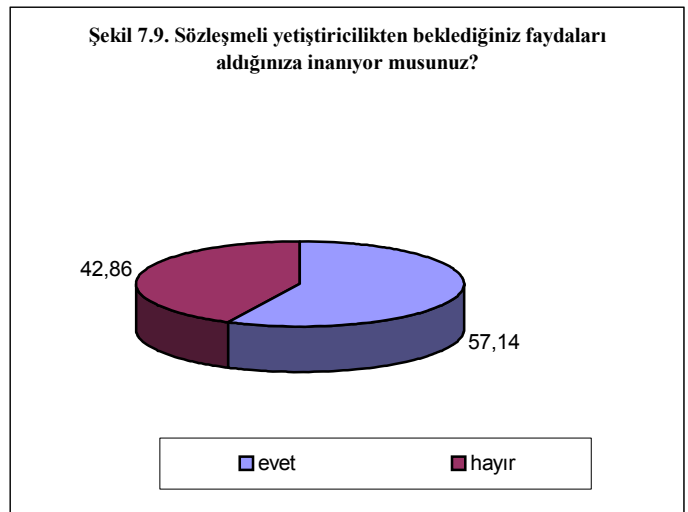
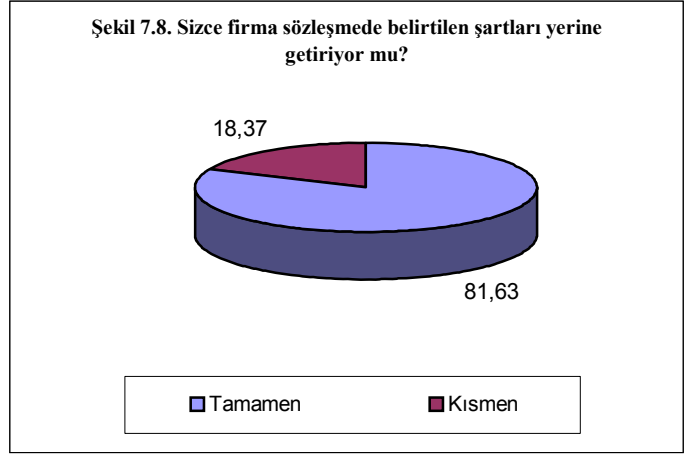
Üreticilere firmanın sözleşmede belirttiği veya söz verdiği şartların tamamına uyup uymadığı sorulduğunda %81,6'sı firmanın sözleşme şartlarına uyduğunu, %18,37'si firmanın bu şartlara uymadığını ifade etmiştir. Üreticilerin bu konudaki en büyük şikayetlerinin firmanın ürünü zamanında almayı ve ödemeleri zamanında yapmalarını

yönünde gözlenmiştir. Nitekim üreticilerin %69,39'u ürün bedelinin zamanında alındığını söylerken %30,61' bedelin ödenmesinde gecikme olduğunu ifade etmiştir.

Sözleşme şartları üzerinde hiçbir etkisi olmadığını söyleyen çiftçiler sözleşmeli yetiştiricilik faaliyetlerinin hiçbir kurum veya örgüt tarafından desteklenmediğini de belirtmişlerdir. Aynı şekilde sözleşmeli yetiştiricilikle ilgili olarak TKB il/ilçe müdürlükleri ile bir bağlantınız veya işbirliğiniz oldu mu sorusuna üreticilerin %10,20'si, fikir alışverişinde bulduklarını beyan ederken, %89,80'i hiçbir işbirliği olmadığını ifade etmiştir.

Üreticiler sözleşmeli yetiştiricilikten beklediğiniz faydaları aldığınıza inanıyor musunuz? sorusuna %57,14'ü evet, 42,86'sı hayır cevabını vermişlerdir. Üreticilerin büyük çoğunluğu ekonomik krizin hem kendilerini hem de firmalarını zor durumda bıraktıklarını, ekonomik şartlardaki iyileşme ile şartlarının daha düzelebileceğini ifade etmişlerdir.

Sözleşmeli yetiştiricilikten memnun olmayan kişilere en büyük problemin ne olduğu sorulduğunda (Tablo 7.3.) %71,43'ü uygun fiyat saptanmaması, %4,08 ürün bedelinin zamanında ödenmemesi, %2,04 sözleşmenin tek yanlı olması, %2,04 denetlemelerdeki

yetersizlikler ve %8,16'sı ise maliyetlerin yüksekliği alt yapı problemleri, desteklerdeki yetersizlikler gibi diğer sorunlardan bahsetmişlerdir.

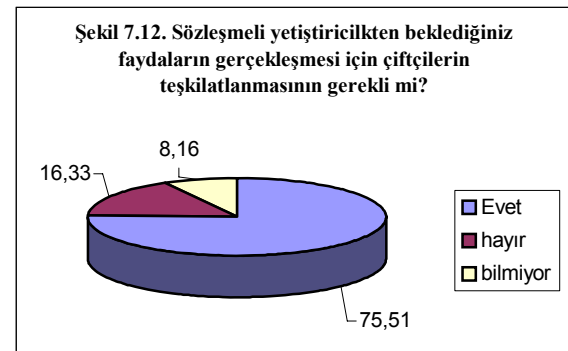
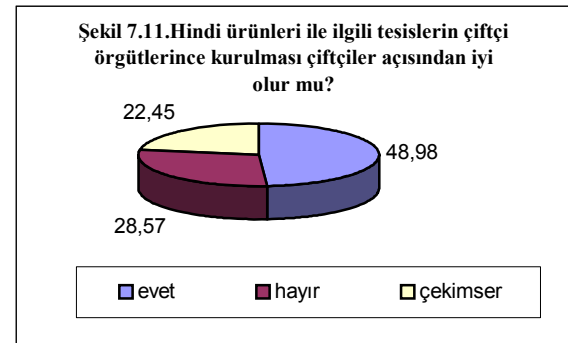
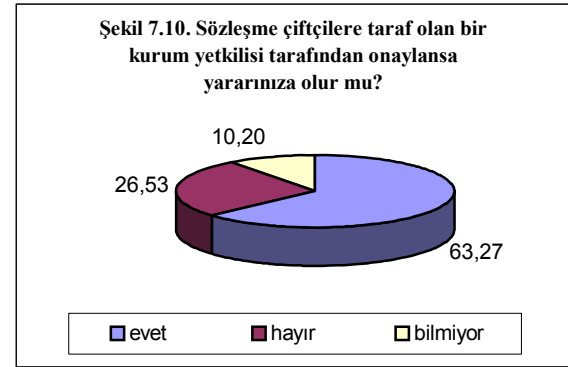
Tablo 7.3. Sözleşmeli Yetiştiricilik İle İlgili Olarak En Büyük Sorun

Sorun	Oran (%)
Uygun fiyat saptanmaması	71,43
Ürün bedelinin zamanında ödenmemesi	4,08
tek yanlı sözleşme	2,04
denetlenme	2,04
Diğer	8,16

7.4.3. Sözleşmeli Yetiştiricilerin Teşkilatlanması İle İlgili Olarak Sonuçların Değerlendirilmesi

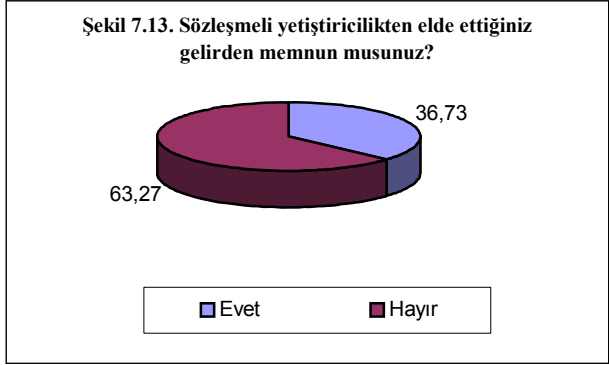
Üretici ile firma arasındaki olumsuzlukların giderilmesi açısından yapılan sözleşmeler çiftçilere taraf olan bir kurum yetkilisi tarafından onaylansa yararınıza olur mu? sorusu sorulduğunda üreticilerin %63,27'si evet, %26,53'ü hayır, %10,20'si ise yararlı olup olmayacağını bilmediğini ifade etmiştir. Evet diyen üreticilere bu kurumun hangisi olabileceği sorulduğunda ise %42,42'si TKB, %30,30'u çeşitli çiftçi örgütleri, %18,18'i Kooperatifler ve Ziraat Odaları Birliği, %3,03'ü noterler ve %6,06'sı ise diğer kurumların daha iyi olabileceğini ifade etmişlerdir.

Hindi ürünleri ile ilgili tesislerin çiftçi örgütlerince kurulması çiftçiler açısından iyi olur mu? sorusuna verilen cevaplar ise %48,98 evet, %28,57 hayır %22,45 ise çekimser şeklinde olmuştur.

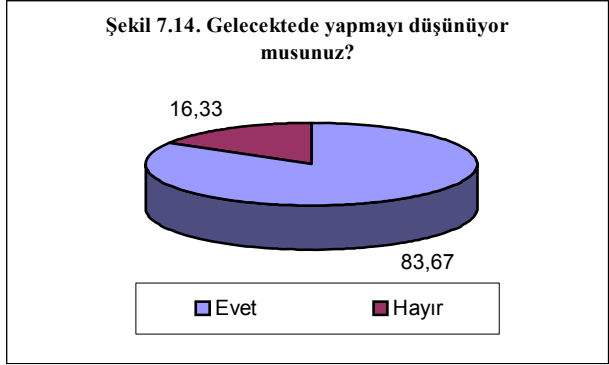

Üreticilerin teşkilatlanma konusunda eğilimlerin ölçmek amacıyla sorulan bir diğer soruda sözleşmeli yetiştiricilikten beklediğiniz faydaların alınabilmesi için çiftçi teşkilatlanması gerekli midir? bu soruya verilen cevaplar %75,51 evet, %16,33 hayır ve %8,16 bilmiyorum şeklinde olmuştur. Bu kolaylıkla gerçekleşebilir mi diye sorduğumuzda ise %60,00' bu konudaki güvensizliğini dile getirerek hayır cevabını verirken,%37,78' bu konuda evet, %2,22'ise bilmiyorum şeklinde cevap verilmiştir.

Sonuç olarak genel bir değerlendirme yapmak açısından sözleşmeli yetiştiricilikten elde ettiğiniz gelirden memnun musunuz? sorusuna %63,27'si hayır, %36,73'ü evet diye cevap vermiştir.

Üreticiler elde ettikleri gelirden genellikle memnun olmamalarına rağmen %83,67'si sözleşmeli hindi yetiştiriciliğine devam edeceğini hatta imkanlar dahilinde kapasitelerini artırma yoluna gidebileceklerini belirtmişlerdir. Üreticilerin %16,33'ü ise gelecekte bu faaliyete devam etmeyeceklerini ifade etmişlerdir.

7.4.4. Sözleşmeli Hindicilik Faaliyeti Yapanların Maliyet ve Yıllık Ortalama Gelir Durumları

Tablo 7.4'de sözleşmeli hindi yetiştiriciliği yapan üreticilerin maliyet ve yıllık ortalama net gelirleri hesaplanmıştır. Tablo 7.4'den de görüleceği gibi işletmeler ortalamasında civciv besleyenlerin üretim masraflarının %61,66'sını, büyütme yapanların ise toplam üretim masraflarının %62,54'ünü değişken masraflar oluşturmaktadır. Civciv yetiştiricilerinin değişen masrafları içerisinde en yüksek payları %18,05 ile aydınlatma masrafları, %15,59'u ısıtma masrafı almaktadır. Altı haftadan sonra büyütme yapan üreticilerin değişen masrafları içerisinde ise en yüksek payı sırasıyla %16,51 ile ısıtma, %15,87 ile aydınlatma ve %12,11 ile altlık masrafı almaktadır. Sabit masraflar içerisinde ise

civciv yetiştiricilerinde en fazla payı %12,99 ile daimi işçilik masrafları alırken, yetiştirme yapan üreticilerin ise toplam sabit masrafları içerisinde kümes amortismanı ve kümes faiz giderleri almaktadır.

İncelenen işletmelerde civciv yetiştiricilerinde ortalama canlı ağırlık 2,36 kg/baş olup buradan işletme başına düşen ortalama üretim masrafları bir dönemde elde edilen üretim miktarına bölüldüğünde bir kg canlı ağırlığın maliyeti 129.650 TL olarak hesaplanmaktadır. Civciv yetiştiricilerinde Gayri safi üretim değeri (GSÜD) işletmeler ortalamasında 3.471.834.000 TL/yıl olup, GSÜD'den toplam üretim masraflarının çıkarılması ile elde edilen net gelir 2.355.229.000 TL/yıl, GSÜD'den değişen masrafların (DM) çıkarılmasıyla hesaplanan Brüt Kar (BK) ise civciv yetiştiricileri için 8.107.690.000 TL/yıl olarak hesaplanmıştır.

Altı hafta sonra hindi yetiştiricilerinde ortalama canlı ağırlık 13,08 olarak hesaplanmış 1 kg canlı ağırlığın maliyeti ise 80.830 TL dir. Büyütme yapan üreticilerin GSÜD 2.933.086.000 TL/yıl, net geliri 1.503.598 TL/yıl Brüt Kârı ise 4.236.435.000 TL/yıl olarak hesaplanmıştır.

Tablo 7.4'den de görüldüğü gibi civciv yetiştiricilerinin diğerlerine göre yıllık net kazancı daha yüksektir.

Sözleşmeli hindi yetiştiriciliğinde gelir gider tablosu incelendiğinde dikkatimizi çeken bir diğer önemli husus ise bu şekilde faaliyette bulunan üreticilerin kümes amortisman ve faizinden dolayı gelir seviyelerinin düşmesidir. Bu yüzden elde edilen gelirin daha net bir şekilde görülmesi açısından Net gelir ve Brüt kâr ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Tablo 7.4. Sözleşmeli Hindi Yetiştiriciliği Yapan Üreticilerin Maliyet ve Yıllık Ortalama Gelirleri

	Civciv		Büyütme	
	1.000 TL	%	1.000 TL	%
1. Üretim Dönemine Hazırlık Masrafları				
- Dezenfeksiyon (Etelone)(miktar x fiyat)	54.167	1,81	45.946	1,89
- Altlık (kg x TL/kg)	267.083	8,90	294.385	12,11
2. Civciv (adet x TL/Ad)	-		-	
3. Yem	-		-	
4. Geçici işçilik (saat x TL/saat)	114.583	3,82	43.514	1,79
5. Aşı (doz x TL/doz)	-		-	
6. Su (m ³ x TL/m ³)	16.000	0,53	38.919	1,60
7. İlaç	97.917	3,26	95.270	3,92
8.Veteriner masrafı	-		-	
9. Isıtma	467.917	15,59	401.486	16,51
10.Aydınlatma (kw x TL/kw)	541.667	18,05	385.946	15,87
11. Diğer	245.833	8,19	178.378	7,33
12. Değişken masrafların faizi:(değişken masraflar/2x f %)	45.129	1,50	37.096	1,53
13. Değişken masraflar toplam (A)	1.850.296	61,66	1.520.941	62,54
14. Genel İdare giderleri (Ax %3)	55.509	1,85	45.628	1,88
15.Daimi işçilik masrafları (1/5)	389.733	12,99	165.622	6,81
16. Kümes amortismanı :(kümes değeri x amortisman oranı) x 1/5	237.500	7,91	247.432	10,17
Kümes faizi : Faiz (kümes değeri x 1/ 2 x % 3)x 1/5	237.500	7,91	247.432	10,17
17.Suluklar,yemlikler,vb.				
Amortisman=(değer x amortisman oranı %) x 1/5	102.333	3,41	91.036	3,74
Faiz=(değer x ½ x %5) x 1/5	127.917	4,26	113.795	4,68
18. Diğer				
19.Sabit masraflar toplamı (B)	1.150.492	38,34	910.946	37,46
20.Üretim Masrafları Toplamı (A+B)	3.000.788	100,00	2.431.886	100,00
Ortalama CA (kg/baş)	2,36		13,08	
İşletme başına toplam CA (kg/işletme)	23.146		30.087	
1 kg canlı hindi maliyeti (TL/kg)	129,65		80,83	
Satış fiyatı (TL/kg)	150,00		97,49	
Kar payı %	13,57		36,46	
Gayri Safi Üretim Değeri (TL/işletme)	3.471.834		2.933.086	
Net Gelir /dönem	471.046		501.199	
Net Gelir/yıl	2.355.229		1.503.598	
BRÜT KAR	8.107.690		4.236.435	

8. HİNDİ TÜKETİM EĞİLİMLERİ

Tüketim harcamalarında etkili olan en önemli faktör tüketicinin geliridir. Türkiye’de DİE verilerine göre tüketim harcamaları içinde en büyük payı gıda harcamaları almaktadır. Gelir düzeyi azaldıkça, gıda harcamalarının payı artmaktadır. Bir başka ifade ile, gelir düzeyi düşük aileler gelirlerinin büyük bölümünü gıda için ayırmaktadırlar.

Talebin fiyat elastikiyeti, Fiyat ile talep edilen miktar arasında ters ilişki olduğu için talebin fiyat elastikiyetinde işaret negatiftir. Elastikiyet 1’den büyükse elastik, 1’den küçükse az elastik, 1’e eşit ise birim elastikiyet söz konusudur. Lüks mallarda elastikiyet 1’den büyük, mutlak mallarda ise 1’den küçüktür. Pek çok tarımsal üründe elastikiyet 1’den küçüktür. Yani, tarımsal malların çoğu, zorunlu ihtiyaç maddesi oldukları için fiyattaki değişiklikler talep edilen mal miktarında çok fazla değişiklik yaratmamaktadır.

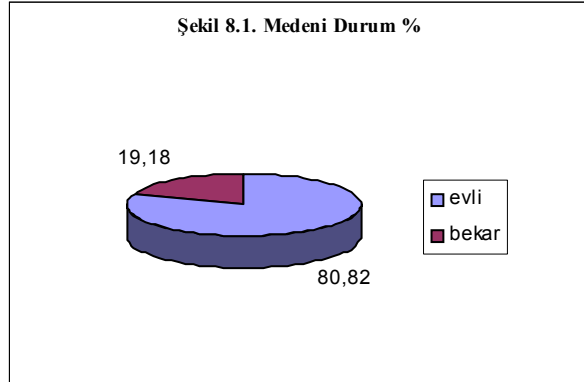
Bir malın talebinin fiyat elastikiyeti malın talep edilen miktarındaki değişimin, malın fiyatındaki değişmeye oranıdır. Bu oranın tarım ürünlerinde yani zorunlu tüketim maddelerinde 1’in altında bir değer taşıması beklenirken Türkiye’de bazı temel ürünlerde elastikiyeti belirlemek üzere yapılan çalışmalarda fiyat elastikiyetleri dana etinde -1,18, koyun etinde -1,50, beyaz ette -1,45, yumurtada 0,78, et ürünlerinde -1,01 olarak bulunmuştur. Bu değerler et ve et ürünlerinin lüks mal olarak tüketim sepetinde yer aldıklarını göstermektedir (Dellal ve Tan, 2001).

Bu elastikiyetler, özellikle hayvansal ürünlerde ürün fiyatının azalması talep edilen miktarları büyük ölçüde artıracığını göstermektedir. Bu nedenle hayvansal ürünlerde uygulanan %8 oranındaki KDV’nin düşürülmesi, hayvansal ürün tüketim miktarını büyük ölçüde artıracaktır (Dellal ve Tan, 2001).

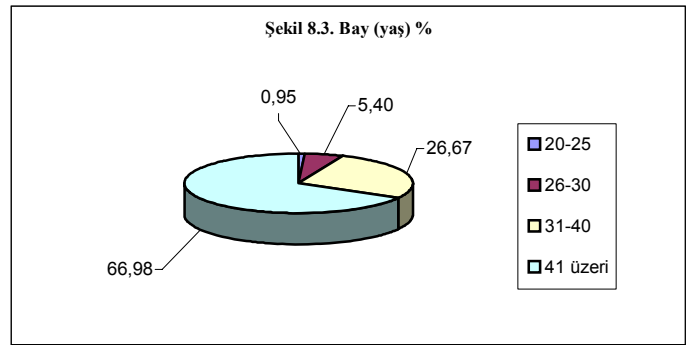
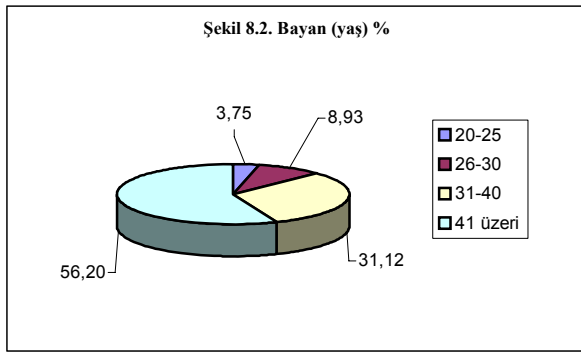
Türkiye’de hindi tüketim eğilimlerini belirlemek amacıyla, hindi tüketimlerinin ve nüfusun en yoğun olduğu İstanbul, İzmir ve Ankara illeri araştırma alanı olarak seçilmiştir. Bu illerdeki önemli süpermarketlerin et reyonlarında, hindi eti satın alan tüketicilerle, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış anket formları aracılığıyla bilgiler toplanmış, böylece hem hindi eti tüketicilerinin sosyal nitelikleri, tüketimde dikkat ettikleri konular, hindi eti ile ilgili görüşleri hem de yıllık tüketim miktarı konularında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Bu üç ilde toplam 450 adet anket yapılmış, toplam örnek sayısı içinde tüketimin en yoğun olduğu il İstanbul olduğu için en büyük payı almıştır (%48,49). Toplam örnek sayısının %32,33’ü İzmir, %19,18’ini Ankara’daki denekler oluşturmuştur.

8.1. Hindi Eti Tüketen Ailelerin Sosyal Nitelikleri

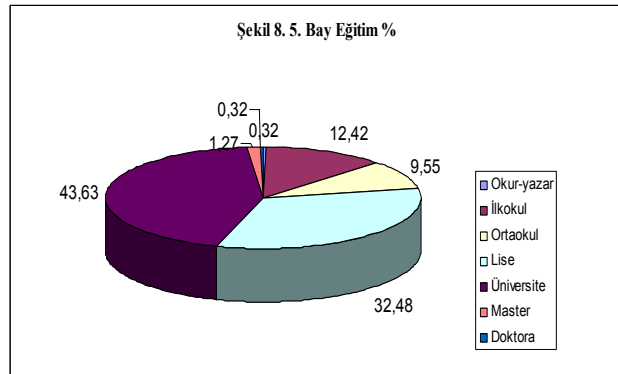
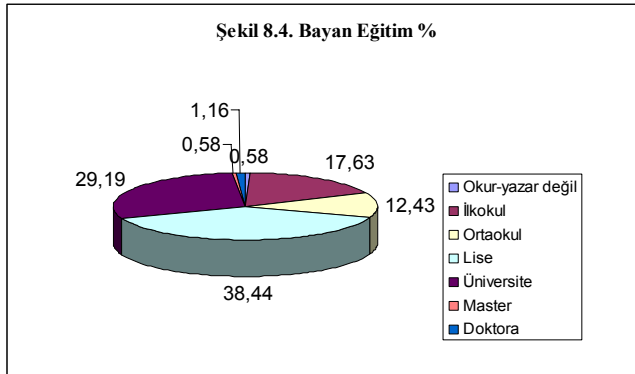
Araştırma sonuçlarına göre hindi eti tüketicilerinin %80,82'si evli, %19,18'i ise bekar. Evli olan tüketicilere, aile içi tüketim alışkanlıkları ve karar vermede etkili oldukları için eşlerinin sosyal nitelikleri ile ilgili sorular da yöneltilmiştir.

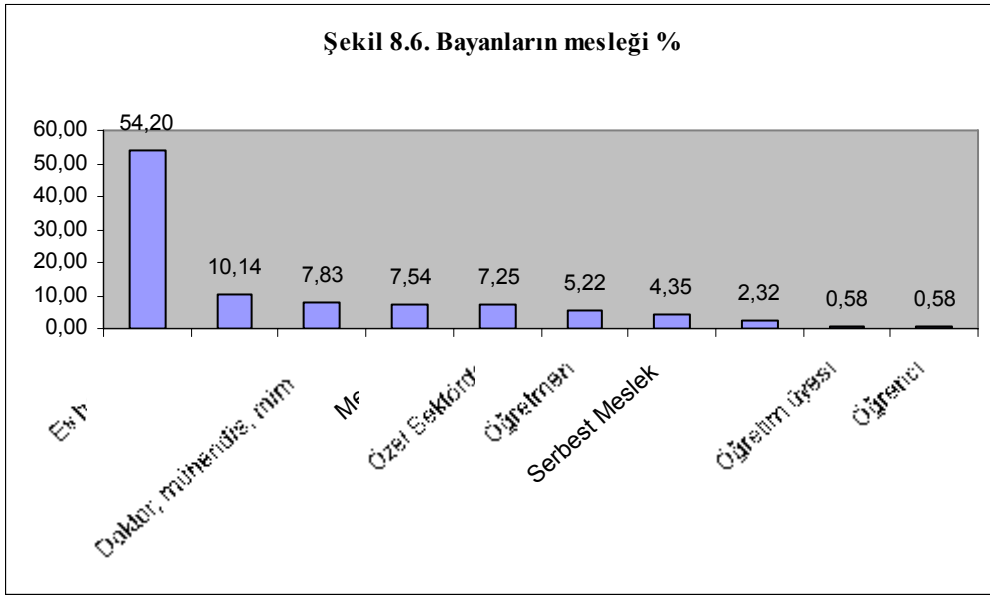
Araştırma sonuçlarına göre evde bulunan bayanların %56,20'si 41 yaşın üzerinde, %31,12'si 31-40 yaş arasındadır. Evde bulunan erkeklerin %66,98'i 41 yaş üzerinde, %26,67'si 31-40 yaş arasındadır. Yani hindi eti tüketicileri orta yaş ve üzerindedirler

Hindi eti tüketenlerin eğitim durumları incelendiğinde hane halkındaki bayan ve erkeklerin lise ve üstünde eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bayanların %38,44'inin lise, %29,19'u üniversite mezunu, erkeklerin ise %43,63'ü üniversite, %32,48'i lise mezundur.

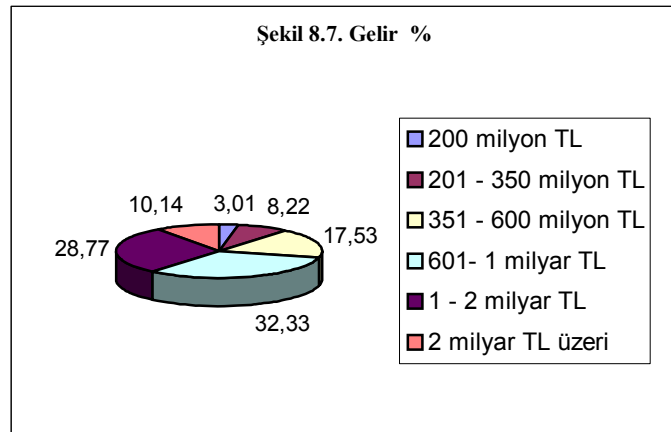

Ailede tüketilen gıda maddelerine kararını veren bayanların meslekleri aşağıdaki grafikte verilmiştir. Bayanların %54,20'si ev hanımı, %10,14'ü emekli, %7,83'ü doktor, mühendis, mimar, avukat vb meslekte, %7,54'ü kamuda memur, %7,25'i özel sektörde çalışmakta, %5,22'si öğretmen, %4,35'i serbest meslek, %2,32'si işçi, %0,58'i öğretim üyesi %0,58'i ise öğrencidir. Anket yapılan tüketicilerin %66,58'i ev sahibi, %33,42'si kiracı olduklarını ifade etmişlerdir.

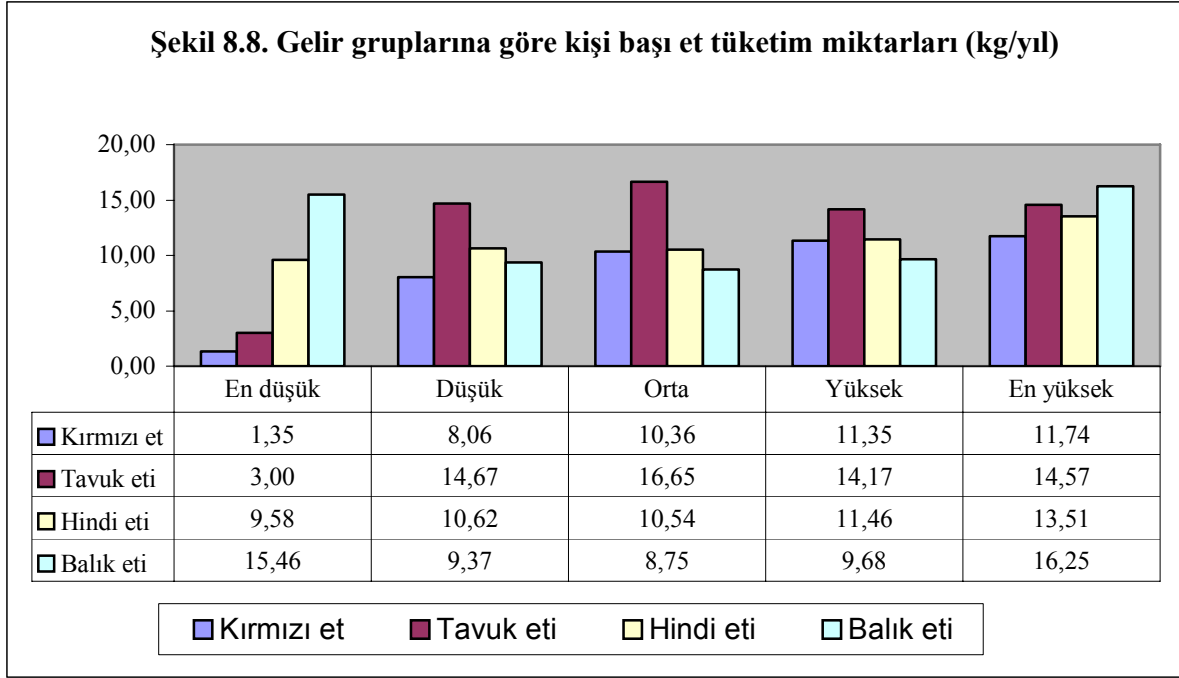
8.2. Hindi Eti Tüketen Ailelerin Gelir Durumları

Ailenin aylık toplam geliri ise genellikle 601 milyon ile 1 milyar TL arasındadır. Hindi tüketenlerin %71,44'ünün geliri aylık 601 milyon ve daha fazladır. Buradan hindi tüketicilerinin orta ve üst gelir grubundan oldukları söylenebilir. Tüketicilerin %17,53'ü aylık 351-600 milyon TL, %8,22'si 201-350 milyon TL gelire, %3,01'i ise 200 milyon ve daha düşük gelire sahiptir.

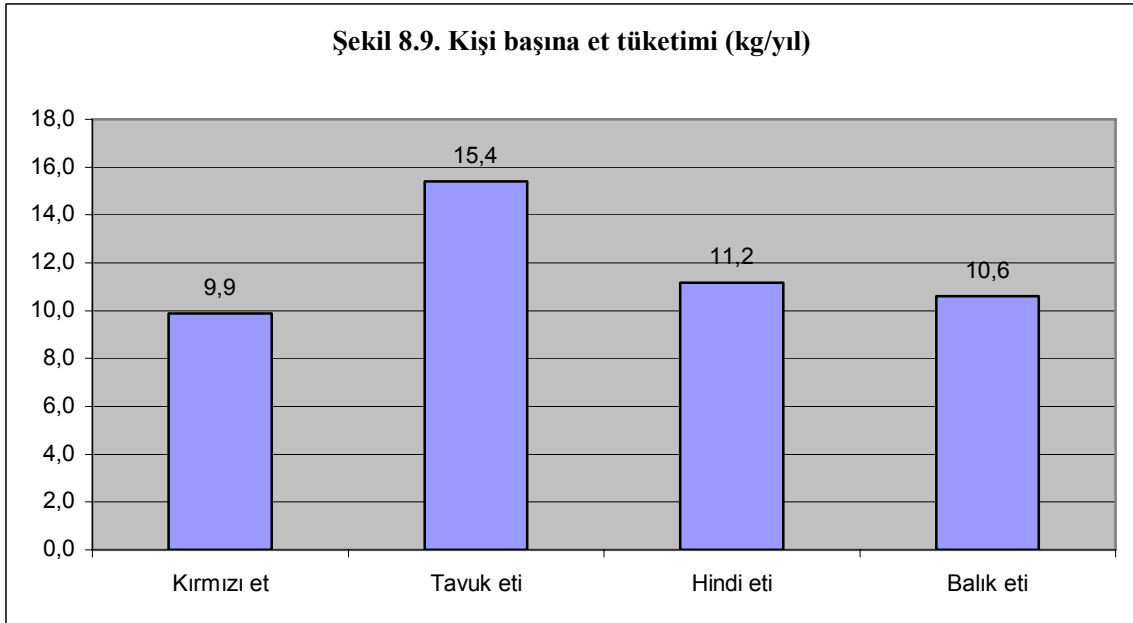
8.3. Hindi Eti Tüketen Ailelerin Gelir Gruplarına Göre Kişi Başına et Tüketim Miktarları

Hindi tüketenlerin gelir gruplarına göre kişi başı et tüketim miktarları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir. Et tüketim miktarları gelir arttıkça artmaktadır. Kırmızı et tüketimi en düşük gelir grubunda 1,35 kg iken, en yüksek gelir grubunda 11,74 kg'dır. Tavuk eti en düşük gelir grubunda 3 kg, en yüksek gelir grubunda 14,57 kg'dır. Balık eti tüketimleri ise en düşük

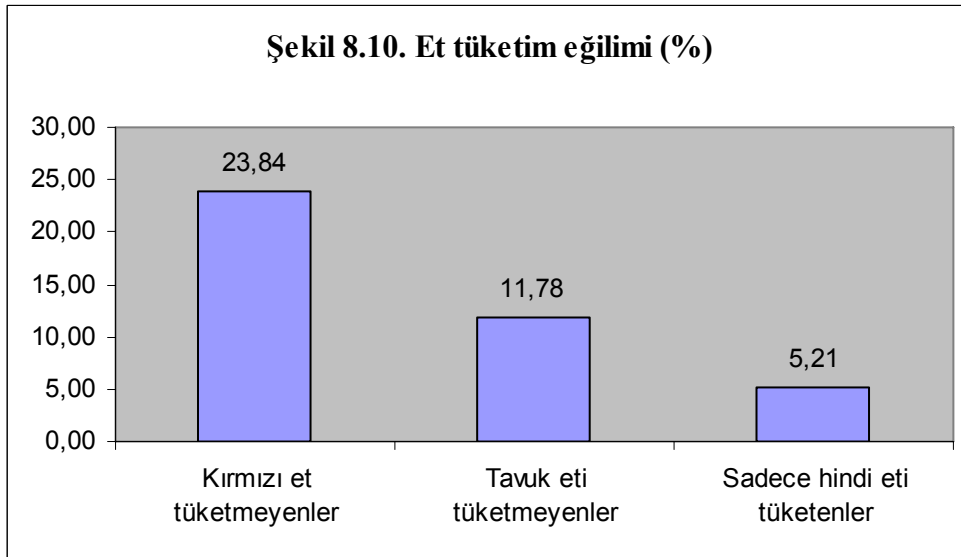

gelirli grupta 15,46 kg, düşük gelirli grupta 9,37 kg, orta gelirli grupta 8,75 kg, yüksek gelirli grupta 9,68 kg, en yüksek gelirlilerde 16,25 kg'dır. Balık etinin düşük gelirli grupta yüksek miktarda tüketilmesinin nedeni özellikle geçtiğimiz sezonda balık fiyatlarının çok düşük olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Hindi eti tüketimi ise en düşük gelirli grupta 9,58 kg, düşük gelirli grupta 10,62 kg, orta gelirli grupta 10,54 kg, yüksek gelirli grupta 11,46 kg, en yüksek gelirli grupta ise 13,51 kg'dır. Düşük gelirli grup daha çok açık hindi etini tercih ederken, yüksek gelirli grup daha çok paketlenmiş hindi eti, tüketime hazır ürünler ve şarküteri ürünlerini tercih ettikleri gözlenmiştir.

Tüm gelir grupları itibariyle kişi başına yıllık kırmızı et tüketimi 9,9 kg, tavuk eti tüketimi 15,4 kg, hindi eti tüketimi 11,2 kg, balık eti tüketimi 10,6 kg'dır.

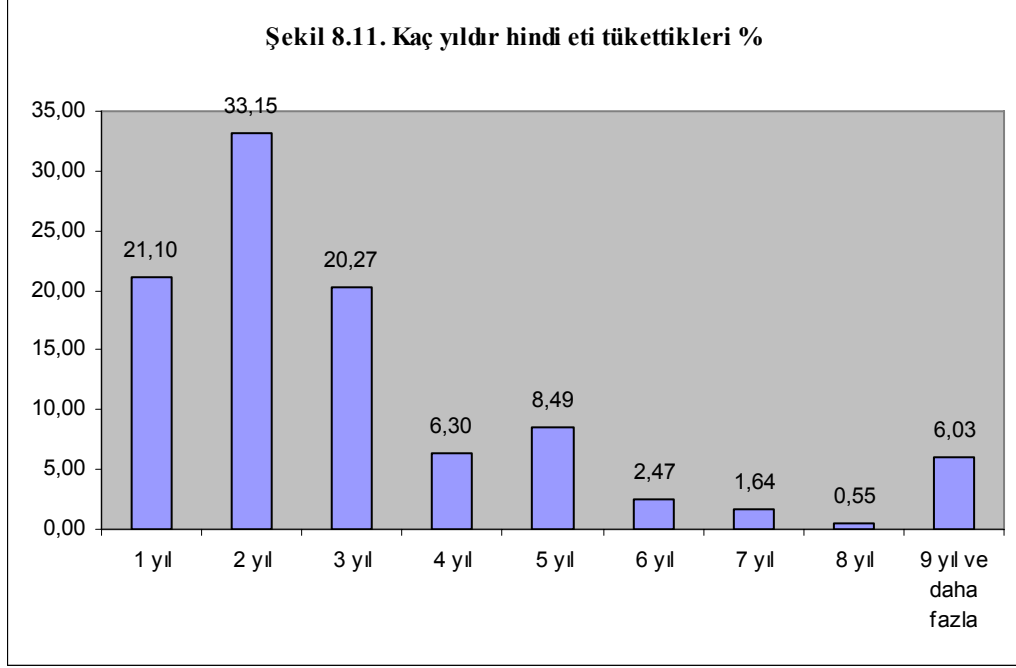

Hindi eti tüketenlerin %23,84'ü kırmızı et, %11,78'i tavuk eti tüketmemekte, %5,21'i ise sadece hindi eti tüketmektedir.

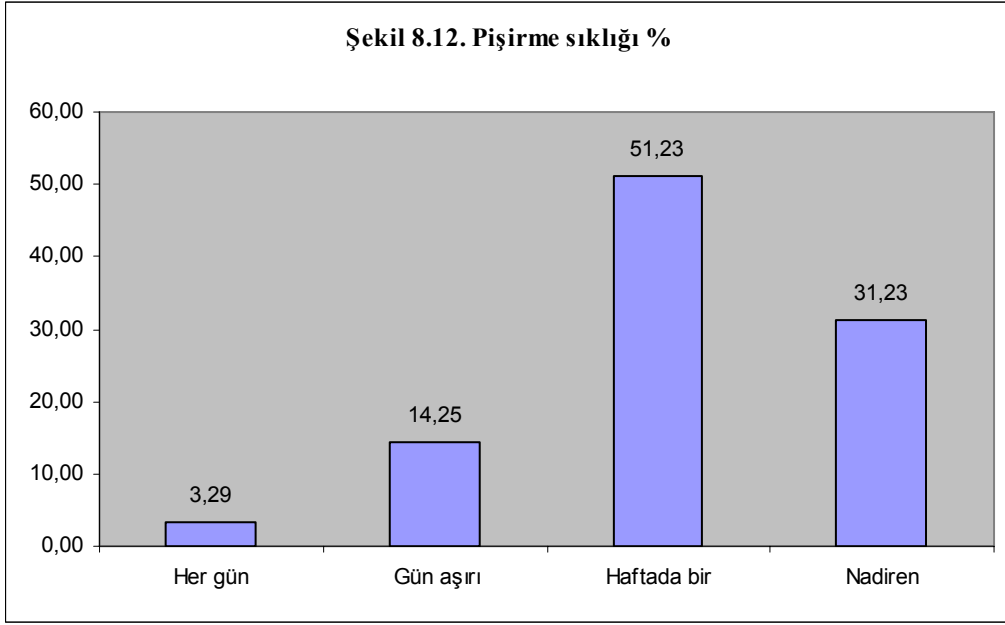

8.4. Hindi Eti Tüketenlerin Tüketim Süreleri, Hindi eti Pişirme Sıklıkları ve Tercih Nedenleri

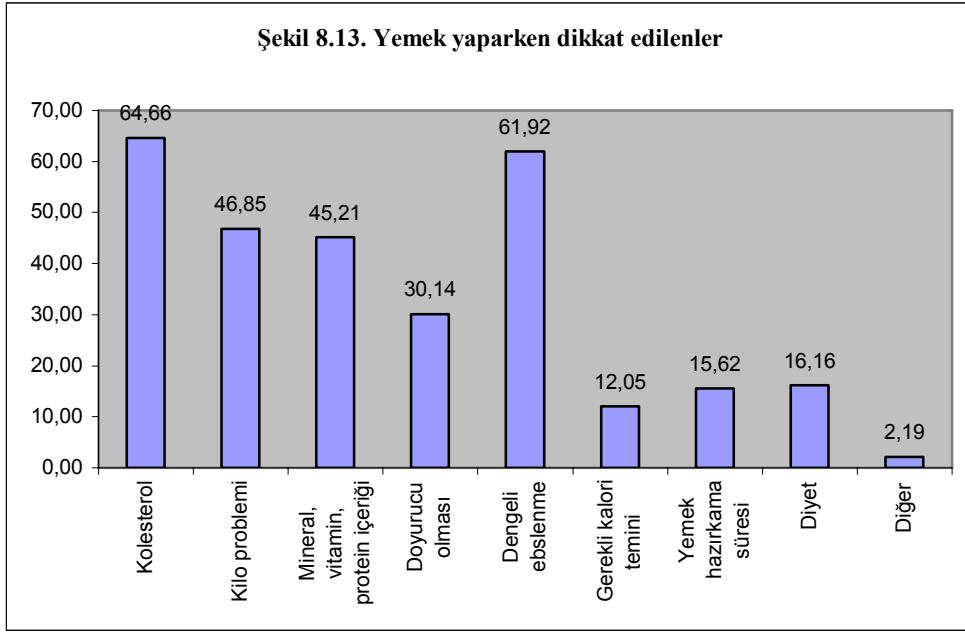
Hindi eti tüketenlerin %33,15'i 2 yıldır, %21,10'u bir yıl ve daha az süredir, %20,27'si 3 yıldır, %8,49'u 5 yıldır, %6,30'u 4 yıldır, % 6,03'ü 9 ve daha fazla yıldır hindi eti tüketmektedir.

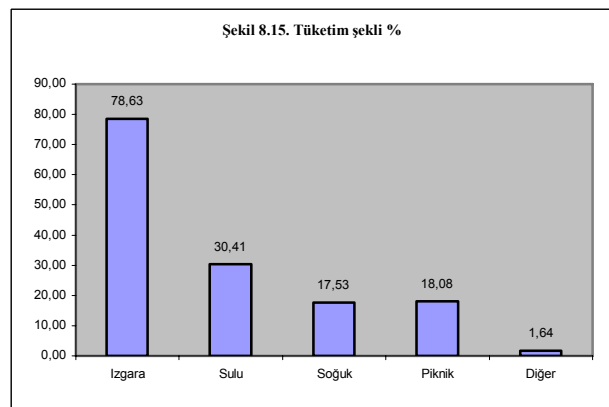
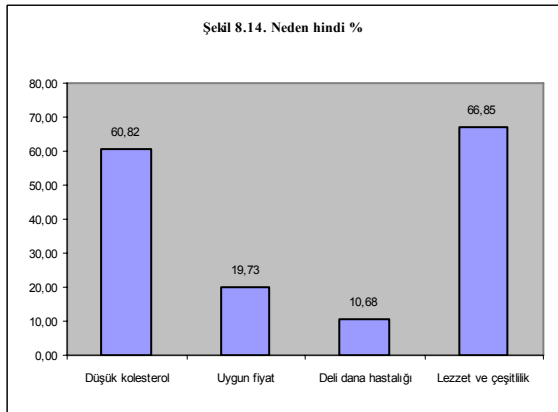
Hindi eti pişirme sıklığı ise genellikle haftada bir keredir. Hindi eti tüketenlerin %51,23'ü haftada bir kere, %31,23'ü nadiren, %14,25'i gün aşırı, %3,29'u ise her gün hindi eti pişirdiklerini söylemişlerdir.

Hindi eti tüketenlerin yemek yaparken en çok dikkat ettikleri konu kolesteroldür. Buradan hindi etini tercih etme nedeninin son yıllarda sağlık açısından artan endişeler olduğu söylenebilir. Kolesterolden sonra yemek yaparken dikkat edilen diğer konular sırasıyla dengeli beslenme, kilo problemi, mineral, vitamin, protein içeriği, doyurucu olması ve aile bireylerinden birine önerilen diyetdir.

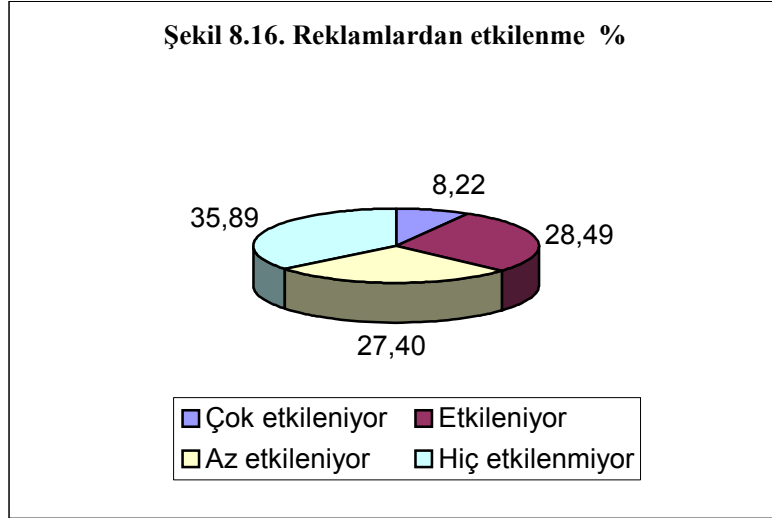

Hindi eti tüketenlere neden hindi etini tercih ettikleri sorulduğunda %66,85 ‘i daha lezzetli olduğu ve çeşitlilik olması açısından tükettiklerini, %60,82’si hindi etinin düşük kolesterollü olması nedeniyle tercih ettiğini, %19,73’ü kırmızı ete oranla fiyatının daha uygun olduğunu, %10,68’i ise deli dana hastalığından sonra kırmızı et tüketimini azalttığı bu nedenle hindi eti tüketmeye başladığını belirtmiştir.

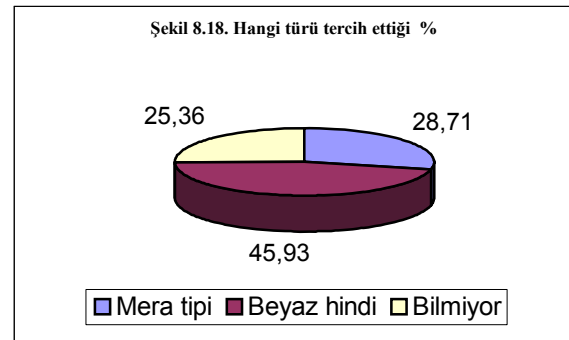
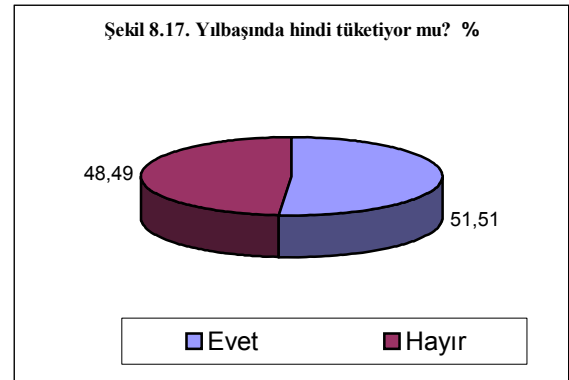
Hindi etini çoğunlukla ızgara şeklinde tüketmektedirler (%78,63). Tüketicilerin %30,41’i sulu yemek özellikle tas kebabı türü yemeklerde kullanmakta, %17,53’ü soğuk yemek, aperatif yemek yapmakta, %18,08’i piknikte tüketmekte, %1,64’ü diğer şekillerde kullanmaktadır.

Hindi etini tüketmeye başlamadan önce ve halen hindi ile ilgili reklamlardan etkilenip etkilenmedikleri sorulduğunda, %35,89'u hiç bir şekilde etkilenmediklerini, % 28,49'u etkilendiğini, %27,40'ı az etkilendiğini, %8,22'si çok etkilendiğini belirtmiştir. Tüketicilerin %51,51'i yılbaşında hindi tüketmekte, %48,49'u tüketmemektedir.

8.5. Yılbaşında Hindi Tüketim Alışkanlıkları

Yılbaşında hindi eti tüketenlere beyaz hindi mi, yoksa köy hindisi olarak bilinen mera tipi hindi mi? tercih ettikleri sorusuna, %45,93'ü beyaz hindiyi tercih ettiğini belirtmişlerdir. Buna neden olarak da firmaya duydukları güven başta gelmektedir. Ayrıca köy hindisinin çok zor piştiğini, yağlı olduğunu, kokusunun iyi olmadığını bu nedenle beyaz hindiyi tercih ettiklerini söylemişlerdir. Yılbaşında hindi eti tüketenlerin %28,71'i ise köy hindisini tercih ettiğini söylemişlerdir. Bunun nedeni olarak da daha doğal olarak beslendiği bu nedenle sağlık yönünden kaygıları olmadığını, daha lezzetli bulduklarını söylemişlerdir. Tüketicilerin %25,36'sı ise hangi tür olduğunu bilmediklerini ifade etmişlerdir.

9. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

9.1. Sonuçlar

Dünya’da hindi eti üretimi 4.5 milyon ton civarında olup üretimde ilk sırayı ABD almaktadır. ABD’ni AB, Kanada, Brezilya, Polonya, Macaristan ve Meksika takip etmektedir. Dünya ülkeleri arasında 2001 yılı rakamlarına göre 690 bin ton civarında hindi eti ithalat ve ihracatı yapılmıştır. Dünya ülkeleri içerisinde hindi eti ithalatı en yüksek olan ilk üç ülke sırasıyla AB, Meksika ve Rusya iken, dünya hindi eti ihracatında ilk üç ülke AB, ABD ve Brezilya’dır.

Türkiye’de toplam hindi eti üretimi 38 bin ton civarında olup, hindi eti ithalat ve ihracatı düşük miktarlarda gerçekleşmektedir. Türkiye’nin hindi eti ihraç ettiği ülkeler başta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olmak üzere, Gürcistan, Türkmenistan, Azerbaycan gibi diğer Türk Cumhuriyetleri ve Romanya, Tunus, Rusya, Sudan gibi ülkelerdir.

Türkiye’de, et ve et ürünlerinin üretim ve tüketimindeki açıkların kapatılması için hindi eti önemli bir alternatiftir. Ancak Türkiye hindi etinde de, üretim ve tüketim açısından gelişmiş ülkeler seviyesinde değildir. Hindi eti üretimi İngiltere, İtalya, Almanya gibi ülkelerde yılda yaklaşık 250- 300 bin ton, Fransa’da 750 bin ton, Kuzey Amerika ülkelerinde 2,5 milyon ton iken, Türkiye’de sadece 38 bin tondur. Kişi başına hindi eti tüketimi ise gelişmiş ülkelerde 8-10 kg kadar iken Türkiye’de 500-550 gram civarındadır.

AB kanatlı hayvancılık konusundaki dış politikalarını gümrük tarifeleri, ek vergiler ve ihracat teşvikleri ile yönlendirerek üreticisini korumayı hedeflerken, tüketicisini korumak ve gıda güvenliği açısından iç politikalarında kalite ve standartlarla ilgili politikalara ağırlık vermektedir. Buna karşılık Türkiye’de günümüze kadar uygulanan hayvancılık politikaları genellikle süt ve besi hayvancılığına yönelik olmuş, 1980’li yıllardan itibaren tavukçuluğun geliştirilmesi için bazı yatırım teşvikleri ve destekleme politikaları kısmen uygulanmıştır. Hindicilik ile ilgili olarak damızlık ithal politikaları ve ihracat teşvikleri dışında henüz ciddi bir politika mevcut olmadığı gibi tavukçuluk için uygulanan desteklemeler hindiciliğe adapte edilmemiştir.

Türkiye’de iki tip hindi yetiştirme faaliyeti yapılmaktadır. Bunlardan birisi geleneksel şekilde sürdürülen mera hindiciliği, diğeri ise sözleşmeli üretim olarak adlandırılan entegre yetiştiricilik yöntemidir. Türkiye’de toplam hindi eti üretiminin %7’si mera hindiciliğinden,

%93'ü ise sözleşmeli yetiştiricilikten sağlanmaktadır. Sözleşmeli hindi yetiştiriciliğinde firma tarafından belirlenen sözleşme şartları gereğince üretim dönemi başında bir fiyat tespit edilmekte, üretim süreci sonunda yem randımanı gibi bazı kriterler de dikkate alınarak ürün teslim edildikten sonra ödeme yapılmaktadır. Firmanın kendi iç politikaları doğrultusunda zaman zaman çiftçiye avans verilmektedir. Üretim sonundaki ödeme de yine firmanın kendi prensiplerine bağlı olarak peşin veya taksitli olarak yapılmaktadır. Mevcut uygulamaların tamamında sözleşme şartları firma tarafından belirlenmekte olup üreticinin müdahale şansı çok fazla değildir. Hatta üreticilerin büyük çoğunluğu sözleşmeyi hiç okumadan firmaya olan güven ve itimadı doğrultusunda imzaladıkları görülmüştür.

Mera tipi hindicilikte, civciv büyütme döneminde, işletmenin mevcut bina varlığından yararlanılmakta, sözleşmeli yetiştiricilikte ise bölgenin yapısına ve mevcut imkanlarına bağlı olarak üreticilerin bir kısmı yeni kümesler inşa etmekte, bir kısmı daha önce tavuk kümesi olarak kullanılan, hatta büyük ve küçükbaş hayvan barınakları olarak kullanılan atıl binaları kümes olarak kullanmaktadır. Kümes ve kümes içi ekipmanlarla ilgili yatırımların tamamı çiftçiye aittir.

Mera tipi hindi yetiştiriciliği yapanların büyük çoğunluğu bu faaliyeti kendi öz sermayeleri ile sürdürürken bir kısmı kaynak kullanım destekleme fonundan faydalandıklarını, bir kısmı ise tüccarlardan resmi olmayan yollarla kredi aldıklarını ifade etmiştir. Sözleşmeli yetiştiriciler yine aynı şekilde yatırımlarını genellikle öz kaynağa dayalı olarak yapmakta olup, çok az sayıda üretici yatırım yaparken bağlı oldukları firmadan destek aldıklarını veya banka kredisi kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca yapılan anketlerde üreticiler genellikle banka kredisi kullanma konusunda endişelerini dile getirmişlerdir.

Mera tipi hindicilik yapan işletmelerde ürünün satışı konusunda çok fazla problem olmadığı fakat tüccar istismarının çok fazla olduğu gözlenmiştir. Tüccar istismarının yalnızca ödemelerde değil, bir çok alanda gözlenmiştir. Örneğin bu tüccarların toplu halde üretme istasyonlarından civcivleri alıp zor şartlar altında bulunan çiftçilere yüksek fiyatla satmaya çalıştığı bizzat üreticiler tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca bu tüccarların temin ettiği kayıtsız ve resmi olmayan kredilerin uzun vadede üreticiyi zor duruma düşürdüğü gözlenmiştir. Sözleşmeli yetiştiricilikte ise herhangi bir pazarlama problemi olmayıp, ürün direk firma tarafından çiftlik avlusunda canlı olarak alınmaktadır. Sözleşmeli üretici bu konuda herhangi zorlukla karşılaşmamakla birlikte, bazı dönemlerde ürünün firma tarafından gecikmeli olarak alınması bir sonraki döneme hazırlık açısından üreticiyi zor duruma düşürebilmektedir.

Mera tipi hindicilikte de, sözleşmeli yetiştiricilikte de toplam masrafların önemli bir kısmını değişen masraflar oluşturmaktadır. Mera hindiciliği yapan işletmelerde değişen masraflarda en önemli payı yem masrafları alırken, sözleşmeli yetiştiricilikte yem firma tarafından temin edildiği için, en büyük masraf kalemleri ısıtma ve aydınlatma giderleridir. Ayrıca kümes faiz ve amortisman giderlerinin sözleşmeli yetiştiricilikte yüksek olması net gelir açısından sözleşmeli yetiştiricileri dezavantajlı konuma getirmektedir. Gerek mera tipi hindi yetiştiricileri, gerekse sözleşmeli yetiştiriciler artan maliyetler karşısında ürün fiyatlarının çok düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle sözleşmeli yetiştiriciler son iki yılda ürün fiyatlarının hiç değişmediği konusunda şikayetlerini dile getirmişlerdir.

Mera tipi yetiştiricilik yapanlar ve sözleşmeli yetiştiriciler şu anda elde ettikleri gelirden memnun olmamalarına rağmen bu faaliyeti sürdürmeyi devam edeceklerini belirtmişlerdir. Bu konuda mera tipi hindicilerin bu faaliyeti bir yaşam tarzı olarak benimsedikleri, sözleşmeli üreticilerin ise gerek yaptıkları yatırımlara gerekse sözleşmeli yetiştiriciliğin avantajlarına bağlı olarak bu faaliyette süreklilik düşündükleri gözlenmiştir.

Mera tipi hindi yetiştiricilerinin büyük çoğunluğu sözleşmeli hindi yetiştiriciliği ile ilgili bilgileri olmadığını ifade etmiştir. Sözleşmeli yetiştiricilikle ilgili bilgisi olanlar bu bilgiyi çoğunlukla özel sektörden veya diğer arkadaşlarının yaptığı seyahatlerle öğrenmişlerdir. Devlet kurumlarından bu bilgileri öğrenenlerin sayısı oldukça düşüktür. Üreticilerin büyük çoğunluğu bu sistemi bilmediği, işgücü ve teknik imkansızlıklar nedeniyle ve firmalara karşı güvensizliklerinden dolayı sözleşmeli yetiştiricilik yapmak istemediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre, sözleşmelerin hiçbir kurum veya örgüt tarafından desteklenmediği de belirlenmiş, aynı şekilde sözleşmeli yetiştiricilikle ilgili olarak TKB il/ilçe müdürlükleri ile bir bağlantı ve işbirliğinin çok az olduğu ifade edilmiştir.

Hem mera tipi hindicilik yapanların hem de sözleşmeli yetiştiriciler bu faaliyeti yaparken çiftçi teşkilatlanmasının gerekli olduğunu ifade ederken, teşkilatlanmanın ne şekilde sağlanacağı konusunda tereddütlü olduklarını ifade etmişlerdir.

Mera tipi hindicilik yapanların tamamına yakın bir kısmı bu faaliyeti atadan dededen geleneksel usullerle öğrenirken bir kısmı üretme istasyonlarından aldıkları çeşitli bilgilerle sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Sözleşmeli yetiştiriciler ise hindicilik faaliyetini tamamen firmanın sağladığı teknik elaman ve personel desteği ile sürdürmekte oldukları gözlenmiştir.

Üreticiler büyük bir çoğunluğu bu hizmetlerin yeterli olduğunu söylemesine rağmen, teknik elamanların az sayıda olması, bu elamanları genç ve tecrübesiz olması gibi nedenlerle bu hizmetlerde zaman zaman aksamalar olduğunu ifade eden üreticiler de mevcuttur.

Araştırma sonuçlarına göre hindi eti tüketicilerinin büyük bir kısmı orta yaşın üstünde, orta ve yüksek gelir grubunda ve lise ve üstü eğitim seviyelerinde olan kişiler olduğu görülmüştür. Her gelir grubunda hindi tüketimine rastlanmakla birlikte, orta ve üst gelir grubunda daha fazla hindi tüketimine rastlanmaktadır. Son yıllarda hindi eti tüketimi beyaz hindi yönünde bir artış göstermesine rağmen Kandıra hindisinin hala daha bazı tüketiciler tarafından özellikle yılbaşı için talep edildiği gözlenmiştir.

Yapılan tüketim anketlerinde gelir arttıkça et tüketim miktarının arttığı gözlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yıllık kişi başına kırmızı et tüketimi en düşük gelir grubunda 1,35 kg iken, en yüksek gelir grubunda 11,74 kg'dır. Tavuk eti en düşük gelir grubunda 3 kg, en yüksek gelir grubunda 14,57 kg'dır. Balık eti tüketimleri ise en düşük gelirli grupta 15,46 kg, en yüksek gelirli grupta ise 16,25 kg'dır. Hindi eti tüketimi ise en düşük gelirli grupta 9,58 kg, en yüksek gelirli grupta ise 13,51 kg'dır. Düşük gelirli grup daha çok açık hindi etini tercih ederken, yüksek gelirli grup daha çok paketlenmiş hindi eti, tüketime hazır ürünler ve şarküteri ürünlerini tercih ettikleri gözlenmiştir. Tüm gelir grupları itibariyle ortalama kırmızı et tüketimi 9,9 kg, tavuk eti tüketimi 15,4 kg, hindi eti tüketimi 11,2 kg, balık eti tüketimi 10,6 kg'dır.

Hindi eti tüketen ailelerde ev hanımlarının yemek yaparken en çok kolesterol konusuna dikkat ettikleri, en az haftada bir kez hindi eti pişirdikleri, hindi etini başta ızgara olmak üzere sulu yemeklerde yoğun olarak kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Hindi eti tüketimi genelde beyaz hindiye kaymasına rağmen, doğal ve lezzetli olması bakımından bir çok tüketicinin özellikle yılbaşında olmak üzere Kandıra hindisini tercih ettikleri ve şayet bir köy tavuğu pazarı geliştirilirse fiyat farkı verilerek köy tavuğunun tercih edilebileceği tüketiciler tarafından belirlenmiştir.

9.2. Öneriler

Türkiye'de hayvancılığın diğer dallarında olduğu gibi hindicilik alt sektörü içinde uzun vadeli ve istikrarlı politikalara ihtiyacı vardır. Bu politikaları iç politikalar ve dış politikalar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Ülke içinde uygulanacak politikalarla ürün

arz ve talebini artırmaya yönelik destekleme ve teşvik politikalarına ağırlık verilmelidir. Ülke dışında uygulanacak politikalarda ise bir taraftan uluslararası anlaşmalarda verilen taahhütlere uymaya çalışırken, diğer taraftan uluslararası rekabet gücünü artırmaya yönelik politikalar uygulanmalıdır. Örneğin AB’de broyler ve yumurtada dünya fiyatları ile iç piyasa fiyatları arasındaki fark ihracat yapan üreticilere teşvik olarak verilmektedir. Türkiye’de bu politika kısmen uygulanmasına rağmen henüz yeterli düzeyde değildir. Bu tip ihracat teşvikleri üreticiye yurt içi arzı artırarak, arz fazlasının yurt dışına ihracatı konusunda kolaylıklar sağlayabilecektir. Dış politikalarda dikkat edilmesi gereken bir başka husus da AB’ye tam üyelik sürecinde olduğumuz bu dönemde AB standart ve kalitesinde üretimde bulunabileceğimiz gıda kodeks ve mevzuatlarının hızla tamamlanmasıdır.

Hayvancılığın bütün dallarında en önemli maliyet kalemlerinden biri yemdir. Mera tipi hindi yetiştiricilerinde bu maliyet direk üreticiye yansırken sözleşmeli yetiştiricilikte yem firmanın toplam maliyetinde ilk sırayı almaktadır. Bütün kanatlılarda olduğu gibi hindicilik alt sektöründe yemde dışa bağımlılık sektörde başarı şansını etkilemektedir. Bu sorunun çözümü için yemde temel madde olan mısır ve soyanın ülke şartlarında üretimini artıracak politikalar önemli bir probleme çözüm getirecektir. Ayrıca yem katkı maddelerinin de yurt içinde üretilmesinin sağlanması hem ülke ekonomisi hem de üretim maliyetleri açısından önemlidir.

Yapılan araştırmada sözleşmeli tarımın diğer tarımsal faaliyetlerde olduğu gibi hindicilik faaliyetinde de pek çok açıdan başarılı bir metot olduğu gözlenmiştir. Bu kapsamda tarımın diğer üretim kollarında da, çeşitli eğitim faaliyetleri ile sözleşmeli üretim modelinin yaygınlaştırılması, sanayinin ihtiyacı olan yeter miktarda ve kalitede hammadde temini yanı sıra üretici için yeni istihdam imkanlarının yaratılmasını sağlayacaktır. Özellikle mısır, yağ bitkileri gibi Türkiye’nin üretim açığı bulunan ürünlerde sözleşmeli üretim modelinin yaygınlaştırılması pek çok problemi çözebilecektir.

Sözleşmeli yetiştiricilik faaliyetinde, sözleşme şartlarının firma tarafından belirlenmesi, özellikle ürün fiyatları konusunda üreticilerde memnuniyetsizliklere yol açtığı gözlenmiştir. Çiftçi sanayici entegrasyonunu hedefleyen bu metot da doğrudan üretici gelirini etkileyecek unsurların tekrar gözden geçirilerek üretici katılımlı sözleşme şartlarının belirlenmesi gereklidir. Aksi takdirde bu faaliyet üretici açısından cazibesini kaybedebilecektir.

Firma ve üretici arasında imzalanan sözleşmede teknik şartlar açıkça belirlenmesine

rağmen, bu teknik şartların uygulaması konusunda üreticinin çoğunlukla yeterli olmadığı, bu konularda genellikle firma teknik elamanlarının destek sağladığı görülmektedir. Bu hizmetlerde ortaya çıkabilecek herhangi bir aksama üretimi olumsuz yönde etkilediği gibi, üreticilerin yanlış uygulamaları çeşitli çevresel sorunlara da yol açabilmektedir. Dolayısıyla firmaların teknik uygulamalarını tekrar gözden geçirerek gerek kendi elemanları aracılığıyla gerekse çeşitli eğitim programlarıyla üreticisini yönlendirmesi canlı materyal üzerindeki risklerin azaltılması ve çevreye karşı duyarlı bir üretim modelinin geliştirilmesi açısından şarttır.

Sözleşmeli yetiştiricilik modelinin geliştirilmesinde sanayici ve çiftçinin yanı sıra Devlet de denetleme ve politika yapma yoluyla bu modeli desteklemeli, yapılacak olan kanuni düzenlemelerle bu modelin etkinliğinin artırılmasına çalışılmalıdır. Ayrıca üretici birlikleri, kooperatif, üretici örgütleri ve borsaların iyi bir şekilde organize olarak sözleşmelerin hazırlanması ve onaylanmasında taraf olması üreticinin korunması açısından etkili olabilecektir.

Diğer kanatlı hayvan yetiştiriciliğinde sağlanan kolaylıklar, indirimler ve teşviklerin hindi yetiştiriciliğinde de uygulanması sağlanmalıdır.

Çeşitli bölgelerde hâlâ önemini sürdüren ve adeta bir yaşam tarzı haline gelmiş olan mera hindiciliği doğal kaynakların değerlendirilmesi için iyi bir alternatif olduğu gibi, tüketim açısından çeşitli kesimlerin özellikle yılbaşında tercih ettiği bir türdür. Mera tipi hindicilik üretim faaliyetini geleneksel olarak uzun yıllardan beri sürdüren, gelirinin hemen hemen tamamına yakını bu faaliyetten gelen yetiştiricilerin bulunduğu yöreler ve mera tipi hindiciliğe sonradan alınan bir takım desteklerle başlamış ve başarılı olmuş iller belirlenmeli ve bu yörelerdeki çiftçiler desteklenmelidir. Aksi halde Türkiye'nin tüm illerinde, bu faaliyet üzerine tamamen yoğunlaşmamış, küçük kapasiteli işletmelerde mera tipi hindi yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi, başta kaynak israfı ve biogüvenlik olmak üzere bir takım problemlere neden olabilecektir. İşletmesinde mera tipi hindiciliği yoğun olarak sürdüren üreticilerin, çeşitli eğitim programları ve seminerlerle eğitim seviyelerinin yükseltilmesi, uygun barınak, yemleme ve hastalıklarla mücadele konusunda bilinçlendirilmesi ve örgütlenmelerinin teşvik edilmesi geleneksel açıdan önem taşıyan mera hindiciliğinin gelişimi için şarttır. Ayrıca bu üreticilerin ürünlerini pazarlayabilecekleri pazar şartlarının devlet veya özel sektör tarafından sağlanması bu faaliyette devreye giren tüccar ve aracı istismarını azaltabileceği gibi tüketicinin organik ürün talebini karşılama açısından iyi bir alternatif

olabilecektir. Mera tipi hindicilikte hem üretici hem de halk sağlığı açısından önemli bir problem, kesim şartlarının uygun olmamasıdır. Bu nedenle mera tipi hindicilikte sağlık koşullarına uygun kesim hanelerde kesim yapılması mutlaka sağlanmalıdır. Son yıllarda sağlık konusundaki endişeler, tüketici talebini girdi yoğun olarak üretilen tarımsal ürünlerden kaydırıp, fiyatı daha yüksek olsa da daha az girdi kullanılarak üretilen organik(ekolojik) ürünlere yöneltmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerde bu eğilim daha bariz olarak gözlenmektedir. Araştırma sonuçlarına göre de tüketicilerde böyle bir talebin varlığı tespit edilmiştir. Bu eğilim mera tipi hindi yetiştiriciliği için büyük bir avantajdır. Zaten ekstansif tarza, az girdi kullanımı ile sürdürülen, ekonomik ömrünün büyük bölümünü merada geçiren ve doğal besinlerle beslenen mera tipi hindi yetiştiriciliğinde organik üretime doğru yönelinmesi, üretilen ürünlerin “ekolojik ürün” olarak paketlenmesi hem iç hem de dış piyasalarda alıcı bulabilecektir. Bu nedenle mera tipi hindicilikte organik üretim şartlarının incelenmesi ve piyasa analizi yapılması önemlidir. Bu açıdan mera tipi yetiştiricilikte de ABD’de olduğu gibi pazarlamaya yönelik sözleşmeli üretim yapılabilir.

Mera hindisi üretimi için faaliyette bulunan devlet üretme çiftliklerinin geliştirilmesine yönelik politikalarla bu üretme çiftliklerinde daha verimli, ölüm ve hastalıklara karşı daha dayanıklı ve sağlıklı ıslah edilmiş ırkların geliştirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca bu üretme çiftliklerine bağlı kesimhanelerin standartlarının yükseltilmesi ve sayısının artırılması ürün sağlık ve kalitesinin artırılmasını sağlayacaktır.

Kırmızı et ile beyaz et arasında bir lezzete sahip hindi etinde lezzet ve kalitenin gelişmesine yönelik ve hazır gıda tüketimine hitap edecek tarzda yeni ürünlerin geliştirilmesi ve bunların tüketiciye tanıtımına yönelik AR-GE yatırımlarının artırılması gereklidir.

Hindi üretimi hayvancılığın diğer dallarına göre bakım, besleme ve karkas randımanı açısından bazı avantajlara sahiptir. Bu avantajların değerlendirilmesi istihdam olanaklarının artması, tüketicinin protein ihtiyacının karşılanması, faaliyetin sürdürüldüğü yerlerde bölgesel kalkınmanın sağlanarak bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılması gibi konularda önemli katkılar sağlayacaktır.

EK TABLOLAR

Ek Tablo. Dünya hindi üretim, tüketim ve ticareti 1998-2001

Ülkeler	Başlangıç Stokları	Üretim	İthalat	İhracat	Yurtiçi Tüketim	Senesonu Stokları
1000Ton/1000Tonnes						
1998						
Dünya	226	4635	727	727	4494	367
ABD	188	2366	0	202	2214	299
AB-15	14	1764	413	420	1559	20
Kanada	17	139	7	22	130	18
Brezilya	0	107	0	19	88	16
Polonya	5	90	13	6	97	9
Macaristan	0	62	8	20	50	0
Meksika	0	11	113	0	124	4
Rusya	0	9	100	0	109	0
Güney Afrika	0	1	17	0	18	0

Çin ^{2/}	0	0	38	26	12	0
Diğer Ülkeler	2	86	18	12	93	1
1999						
Dünya	167	4613	728	728	4535	245
ABD	138	2372	0	162	2223	196
AB-15	12	1718	413	448	1586	20
Kanada	11	139	8	23	126	20
Brezilya	0	115	0	22	92	5
Polonya	5	83	5	13	80	3
Macaristan	0	73	2	26	49	0
Meksika	0	12	100	0	112	0
Rusya	0	8	99	0	107	0
Güney Afrika	0	2	18	0	20	0
Çin ^{2/}	0	0	44	28	16	0
Diğer Ülkeler	1	91	39	6	124	1

1/ Pişmeye hazır ağırlıkta

2/ Büyük Çin (Hong Kong dahil)

Kaynak: ABD Tarım Bakanlığı, Ekonomik Araştırma Servisi ve Yabancı Tarım Servisi, Zaman Serileri / USDA/ERS-FAS, Time Series

Ek Tablo. Dünya hindi üretim, tüketim ve ticareti 1998-2001 (devam)

Ülkeler	Başlangıç Stokları	Üretim	İthalat	İhracat	Yurtiçi Tüketim	Senesonu Stokları
2000						
Dünya	134	4602	700	700	4455	281
ABD	115	2441	0	189	2287	201
AB-15	9	1617	370	400	1457	34
Kanada	9	140	8	22	122	45
Brezilya	0	127	0	25	97	0
Polonya	0	85	6	12	77	0
Macaristan	0	78	4	25	52	0
Meksika	0	12	130	0	123	0
Rusya	0	7	87	0	87	0
Güney Afrika	0	3	28	0	23	0
Çin ^{2/}	0	0	40	20	13	0
Diğer Ülkeler	1	92	27	7	117	1

	2001					
Dünya	116	4635	690	690	4410	341
ABD	101	2507	0	170	2312	286
AB-15	6	1651	360	394	1456	15
Kanada	8	141	9	25	123	20
Brezilya	0	140	0	32	104	10
Polonya	0	87	7	15	79	10
Macaristan	0	81	3	28	52	0
Meksika	0	13	130	0	150	0
Rusya	0	7	62	0	59	0
Güney Afrika	0	3	32	0	25	0
Çin ^{2/}	0	0	50	25	15	0
Diğer Ülkeler	1	5	37	1	35	0

1/ Pişmeye hazır ağırlıkta

2/ Büyük Çin (Hong Kong dahil)

KAYNAKLAR

1. Anonim, (2000), [http:// www.defra.gov.uk/foodrin/poultry](http://www.defra.gov.uk/foodrin/poultry), Eggs and Poultry CAP Regime.
2. Anonim, (2001 a), ABD Tarım Bakanlığı, Ekonomik Araştırma Servisi ve Yabancı Tarım Servisi, Zaman Serileri/USDA/ERS-FAS, Time Series.
3. Anonim, (2001 b), DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
4. Anonim, (2002 a), [http:// www.tarim.gov.tr](http://www.tarim.gov.tr)
5. Anonim, (2002 b), [http:// www.kanatli.net](http://www.kanatli.net)
6. Akpınar, C., (1970), Hindi, Kaz, ve Ördek Yetiştiriciliği, Ankara Ün. Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü Yayınları, Ankara.
7. Ayyıldız, T., Açikel, S., Keskin, A., Atsan,T., (1997), Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Atatürk Ün. Ziraat Fakültesi Yayınları, Erzurum.
8. Coulter, j., Goodland, A., Tallontire, A., Stringfellow R., (1996), Marriying Farmer Co-operation and Contract Farming for Agricultural Service Provision in Sub Saharan Africa, Natural Resources Institute,
9. Dellal, İ., Tan, S., (2002), KDV İndiriminin Gıda Tüketimi ve Gelir Üzerine Etkisi” Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği Dergisi, Ankara.
10. Dellal, İ., Tan, S., (2002),Türkiye’nin Yenibinyılda Kalkınma Stratejisi: Tarıma Dayalı Sanayi ve Rekabet Gücü,
11. Güneş, T., Arıkan, R. (1988), Tarım Ekonomisi İstatistiği, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 1049, Ankara.
12. Hackner, J., (2001), Vertical Integration and Competition Policy, Department of Economics, Stockholm University, Sweden.
13. Koç, A., Bayaner, A., Tan S., Ertürk, Y. E., (1999), Türkiye’de Hayvansal Ürünler, Tüketimi ve Talep Projeksiyonu, Türkiye 1. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu, 2-3 Aralık, Menemen- İzmir, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:46, s.53-69, Ankara.
14. Neuse, M., Albert, J.A., Warren C.C.,(1998), Effects of Agricultural Policy Cahanges in the European Union on selected Agricultural products in the Southeastern United states. Southern Cooperative Series Bulletin.
15. Özçelik, A., Turan, A., Tanrıvermiş, H. (1999), Türkiye’de Tarımın Pazara Entegrasyonunda Sözleşmeli Tarım ve Modelin Sürdürülebilir Kaynak Kullanımı ile Üretici Geliri Üzerine Etkileri, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No:14, Ankara.
16. Runsten, D., Key, N., (1996), Contract Farming in Developing Countries

17. Yavuz, F., 1999, Türkiye Besi ve Süt Hayvancılığına Yönelik Politikaların Analiz, Türkiye 1. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu, 2-3 Aralık, Menemen- İzmir, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:46-52, s.40, Ankara.
18. Yeni, R., 1999, Türkiye Besi ve Süt Hayvancılığına Yönelik Politikaların Analizi, Türkiye 1. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu, 2-3 Aralık, Menemen- İzmir, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:46, s.70-81, Ankara.
19. Warning, M., Nicel Key, (2000), The Social Performance and Distributional Consequences of Contract Farming: An Empirical analysis of the Arachide de Bouche Program in Senegal, University of Puget Sound and United State Department of Agricultural Economic Research Service.
20. Wick, M., 2002. Protein Functionality Associated with Turkey Breast Meat Quality, Preceedings of the 25th Technical Turkey Conference, J. Of Turkeys, Vol. 50. England.
21. Ferket, P.R., 2001, Growth Rate Continues to Climb, Poultry USA, January, Pages 40-50, Watt Publishing Company, Cullman, AL, USA.
22. Rehber, E., 2000. Vertical Coordination in the Agro-Food Industry and A Contract Farming: A Comparative Study of Turkey and the USA, Food Market Policy Center, Research Report No:52, Department of Agriculture and Resource Economics, University of Connecticut, USA.